

Σχολείο καὶ Ζωή

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ζομπανόκη: Ἡ ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων . . .	σελ. 465
Εὐρ. Σούρλα: Ἀπὸ τὰ ἡμερολόγια τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας . . .	» 519
Κων. Παπαμανώλη: Τὸ παιδικὸ βιβλίο στὴν Ἑλλάδα »	524
Θεοφράστου Γέρου: Ἐνα δημοτικὸ σχολεῖο σὲ μιὰ ἐργατικὴ συνοικία τοῦ Πειραιᾶ . . .	» 531
Δημ. Καρατζίνα: Ἡ μέθοδος Cuisenaire εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ πράξει . . .	» 536
Ἰω. Χαραλαμποπούλου: Ἡ σημασία ποῦ ἔχει ἡ θέσις τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴν οἰκογένεια . . .	» 543
Διεθνὴς Ἑκπαιδευτικὴ Κίνησις . . .	» 548
Ἑλληνικὴ Ἑκπαιδευτικὴ Κίνησις . . .	» 551
Εὐρ. Σούρλα: Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου . . .	» 555
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΟΓΔΟΟΥ ΤΟΜΟΥ . . .	» 557

ΕΚΔΟΤΗΣ
Γ. ΒΛΕΣΣΑΣ

ΕΤΟΣ Η' ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1960 ΤΕΥΧΟΣ 12

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
'Εκδίδεται τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.
Διευθυντής: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
'Εκδότης: ΓΕΩΡΓ. Σ. ΒΛΕΣΣΑΣ
Διαχειριστής: ΑΝΔΡ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ
Γραφεῖα: Περικλέους 21 — 'Αθήναι

«L'ECOLE ET LA VIE»
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
Directeur: G. ZOMPANAKIS
Editeur: G. S. BLESSAS
Gérant: A. ZOMPANAKIS
Rue: Périclès 21 — Athènes
Année 8 DECEMBRE 1960

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

'Εσωτερικοῦ:
'Ετησίᾳ Δρχ. 90
Γιὰ τὰ Σχολεῖα » 90
Γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς » 60
Τὸ τεύχος » 8
'Εξωτερικοῦ:
Γιὰ 'Εκπαιδευτικοὺς: 1 λίρα 'Αγγλίας
ἢ δολλάρια 2,80 ('Ετησίᾳ).
Γιὰ σχολεῖα: 1 λίρα 'Αγγλίας καὶ 10
σελλίνια ἢ δολλάρια 4. ('Ετησίᾳ).
'Η συνδρομὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 'Ιανουά-
ριο ἐκάστου ἔτους καὶ προπληρώνεται
Συνεργασία, γράμματα, ἐπιταγὲς κλπ.
στὴ διεύθυνση: Περιοδικὸ «ΣΧΟΛΕΙΟ
ΚΑΙ ΖΩΗ» ὁδὸς Περικλέους 21 'Αθή-
νας (Κ). Τηλ. 27-173.

ΕΤΟΣ Η'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1960

ΤΕΥΧΟΣ 12

Διευθύνσεις κατὰ νόμον: Διευθυντοῦ: Βασ. Σοφίας 8 — Νέα Σμύρνη.
'Εκδότου: Βυζαντίου 18 — Νέα Σμύρνη. Τυπογραφικαὶ 'Εργασίαι:
Γερ. Γεωργιάδης & Σία 'Οδὸς Βαλτετσίου 62 — 'Αθήναι — Τηλ. 624-692

Ἐγγράφονται συνδρομητὰ καὶ πωλοῦνται προηγούμενα τεύ-
χη τοῦ περιοδικοῦ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ» εἰς τὰ Γραφεῖα μας
ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ 21 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 27.173

ΤΟ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ»,

Θὰ δημοσιεύσῃ σὲ προσεχὴ τεύχη τοῦ καὶ τίς μελέτες:

1. Roger Cousinet (Μετάφ. Ν. Γκάνιου): Τί σκέπτονται οἱ μαθητρίες.
2. Χαραλ. Κοκκίνη: 'Ο δάσκαλος τοῦ ἀγροτικοῦ σχολείου.
3. 'Αδ. Πόπορη: Σκέψεις καὶ προτάσεις διὰ τὴν ὀρθοτέραν ἀντιμετώπισιν ἐκ-
παιδ. τινων προβλημάτων τῆς Χώρας μας.
4. Γεωρ. Ρούσκα: 'Ο κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί.
5. Κων. Χανιώτη. Θεόφιλος Βορέας.
6. Δημ. Χατζηαγγέλου: Τὸ μάθημα τῆς ἱχθυογραφίας.

Σὲ προσεχὴ τεύχη ἐπίσης τοῦ «Σχολείου καὶ Ζωῆς» θὰ δημοσιευθοῦν βιβλιο-
κριτικὰ σημειώματα γιὰ ὅσα βιβλία ἔχουν σταλῇ στὸ περιοδικό.

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

'Ετος Η'

Δεκέμβριος

Τεύχος 12

Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἀπασχολεῖ τὸ περιοδικό μας ἡ ἐπιμόρ-
φωση τῶν ἐνηλίκων. Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα κάναμε εὐρὺ λόγο στὰ τεύχη 7, 8, 9
τοῦ 1955, καὶ 5 τοῦ 1958, ὅταν ψηφίστηκε ὁ νόμος 3094 τοῦ 1954 «περὶ κα-
ταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἰδρύσεως κέντρων ἐπιμορφώσεως
τῶν ἐνηλίκων».

Σήμερα πάλι μᾶς δίνεται νέα ἀφορμὴ νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν ἐπιμόρ-
φωση τῶν ἐνηλίκων ἀπὸ τὸ τελευταῖο Συνέδριο τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς
στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Στὸ συνέδριο τοῦτο ἔγινε πολὺπλευρὴ καὶ
ἐξονυχιστικὴ συζήτησις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐκπ. Συμβούλου κ. 'Αθ. Πα-
πακωνσταντίνου γιὰ τοὺς σκοποὺς, τὸ πρόγραμμα, τίς μεθόδους καὶ τοὺς
φορεῖς τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων. Τὰ πορίσματα τῆς πείρας τῶν
'Επιθεωρητῶν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου ἀποδείχτηκαν πολὺτιμα.

'Επειδὴ τὸ θέμα ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ μεγάλη ἐπικαιρότητα καὶ νὰ
προκαλῇ ζωηρὸ τὸ διαφέρον τῶν παιδαγωγῶν ὅλων τῶν Χωρῶν, εἶναι
ἀνάγκη νὰ συμβάλωμε ὅσο μποροῦμε στὴν πλήρη ἐξέταση τῶν δυσκολιῶν
ποὺ παρουσιάζει:

"Ἄλλοτε καὶ τώρα γνωρίζομεν ὅλοι, ὅτι τὰ σχολεῖα εἶναι οἱ μοναδι-
κοὶ τόποι, ὅπου καὶ οἱ γονεῖς μας καὶ ἡμεῖς ἀποκτήσαμε τίς γνώσεις, ποὺ
ξέρομε. 'Ο δάσκαλος καὶ τὸ βιβλίον μετέδιδαν ὅλα τὰ εἶδη τῶν γνώσεων
καὶ τῶν δεξιοτήτων· ὅσοι κατεῖχαν τὰ μυστικά τῆς ὑψηλῆς ἐπιστήμης ἐθεω-
ροῦντο περίβλεπτες καὶ σπάνιες προσωπικότητες. Τέτοιες γνώσεις ἀποτε-
λοῦσαν δύναμη καὶ οἱ φορεῖς τῶν γνώσεων αὐτῶν ἦταν οἱ δυνατοί· οἱ μορ-
φωμένοι ἀνῆκαν σὲ μιὰν ἀνώτερη τάξη.

'Απὸ τότε ἡ τεχνικὴ ἔθεσε στὴ διάθεσίν μας διάφορα μέσα, μὲ τὰ
ὁποῖα μπορεῖ νὰ μεταδοθῇ στὸν ἄνθρωπο ὁ κόσμος τῆς γνώσεως καὶ μορ-
φώσεως εὐκολώτερα, ἀκοπώτερα καὶ εὐχαριστότερα: τὸ ραδιόφωνο, τὸν
κινηματογράφον, τὸ μαγνητόφωνον. 'Οποῖος ἄλλοτε ἤθελε νὰ ἀκούσῃ μιὰ
συμφωνίαν τοῦ Μπετόβεν ἔπρεπε νὰ ταξειδέψῃ πολὺ μακριὰ· σήμερα ἐπι-
σκέπτεται τὸ πλησιέστερον κατάστημα μουσικῶν εἰδῶν καὶ ἀγοράζει ἕνα δι-
σκο μὲ τοὺς καλύτερους καλλιτέχνες, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς ἀκούῃ ὅσες φο-
ρὲς θέλει.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ κινηματογράφου, ἀκριβὰ καὶ
δυνατὰ μόνον σὲ λίγους. 'Η ἐφεύρεσις τῶν μουσικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων ἐπὶ
τόπου ἦταν προνόμιον τῶν ὀλίγων. Σήμερα μπορεῖτε νὰ προμηθευθῆτε τὰ
περιφημότερα καλλιτεχνήματα ἀπὸ κάθε βιβλιοπωλεῖο ἢ φωτογραφικὰ ἀν-

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

Κ. Κουλιός
20-7-90
44433

τίγραφα. Καί ὁποῖος θέλει νὰ ἐπισκεφθῇ μιὰ χώρα γιὰ νὰ ἰδῇ ἐπὶ τόπου τίς φυσικές της καλλονές καὶ τοὺς καλλιτεχνικούς της θησαυρούς, τοῦ προσφέρονται ἄφθονες εὐκαιρίες. Καί αὐτὸς ἀκόμη ὁ μισθωτὸς ὑπάλληλος, ὁ μικροεπαγγελματίας καὶ ὁ ἐργάτης μποροῦν νὰ κάμουν σήμερα ἕνα ταξίδι ἀνετώτερο καὶ πολυτελέστερο ἀπὸ τὰ ταξίδια τῶν μεγαλυτέρων προσωπικοτήτων τοῦ περασμένου αἰώνα, χωρὶς νὰ ξοδέψουν περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειάζονται στὶς κανονικές τους διακοπές.

Καί ὁ λόγος, τὸ μοναδικὸ ἄλλοτε μέσο προσωπικῆς συνεννοήσεως, ὁ μοναδικὸς αὐτὸς δρόμος τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ σὺ καὶ τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ ἐμεῖς, δὲν μποροῦσε νὰ μεταδοθῇ στοὺς μακρυνοὺς ἀνθρώπους παρὰ μόνο μὲ τὴ γραφή. Σήμερα δὲν φροντίζει μόνον ὁ τύπος γιὰ τὴν μετάδοσή του σὲ ἑκατομμύρια ἀναγνώστες· μπορεῖ τὴν ἴδια στιγμή, πού ἐκστομίζεται ὁ λόγος νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Μποροῦμε νὰ τὰ ποῦμε ὅλα σὲ ὅλους. Ἡ ἀπόσταση πρακτικὰ δὲν παίζει κανένα ρόλο. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπισημονικὰ ἐπιτεύγματα βρίσκονται στὴ διάθεση τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸν ἐξυπηρετοῦν γιὰ ὅ,τι θέλει. Κάθε ἄνθρωπος ὁποιασδήποτε κοινωνικῆς τάξεως μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις καὶ μορφωτικὰ ἀγαθὰ χωρὶς μεγάλες θυσίες· μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὅ,τι ἀνυψώνει, γεμίζει καὶ ὁμορφαίνει τὴ ζωὴ. Οἱ μεγάλοι πρωτοπόροι τοῦ διαφωτισμοῦ, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, πού εἶχαν ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς τους τὴ διάδοση καὶ ἐκλαϊκεύση τῆς ἀνθρώπινης μορφώσεως καὶ διαφλέγονταν ἀπὸ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πίστεως στὴν μόρφωση, θὰ μποροῦσαν σήμερα νὰ διαπιστώσουν μὲ μεγάλην ἱκανοποίησιν, ὅτι οἱ ἰδανικοὶ τους σκοποὶ πραγματοποιήθηκαν.

Ἐδῶ ὅμως παρουσιάζεται καὶ ἡ ἀντίθετη πλευρὰ τῆς ἐξελίξεως: Ἡ μορφωτικὴ ἐκείνη δίψα, πού ἐμψύχωνε τὰ φωτεινὰ πνεύματα τοῦ 18 καὶ 19 αἰώνα, ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός γιὰ τὴ μόρφωση, δὲν ὑπάρχει πιά. Ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σήμερα σὲ πολὺ διαφορετικὴ σχέση ἀπέναντι τοῦ κόσμου. Σήμερα ὁ κόσμος προσφέρεται στὸν ἄνθρωπο σὲ κάθε στιγμή. Δὲν ἔχει ἀνάγκη πιά νὰ ὑποβληθῇ σὲ μεγάλες θυσίες γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ κτῆμά του· ἀπεναντίας τοῦ ἐπιβάλλεται συχνὰ μὲ τόσον ἐνοχλητικὸ τρόπο, πού πρέπει νὰ ἀμυνθῇ. Ἔτσι γίνεται καὶ ἐδῶ ὅ,τι γίνεται κάθε μέρα στὸ μικρὸ παιδί: οἱ ἐπιθυμίες του χάνουν τὸ θέληγτρό τους ἀπὸ τὴ στιγμή, πού θὰ ἐκπληρωθοῦν ἢ ὑπάρχει ἡ εὐκολία νὰ πραγματοποιηθοῦν σὲ κάθε στιγμή.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δημιουργεῖται ἕνας νέος τρόπος συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαίτερα τοῦ νέου, πού εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβουν τὰ μορφωμένα στρώματα τῶν παλαιότερων γενεῶν: ἡ συμπεριφορὰ τῆς ἀπαθείας ἀπέναντι ὅλων τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἀπάθεια αὕτη καὶ ὁ μικρὸς ζῆλος γιὰ γνώσεις τῆς νέας γενεᾶς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ φυσικὴ τῆς ἀντίδραση πρὸς τὴν ἀφθονία τῶν μορφωτικῶν ὑλικῶν, πού τῆς προσφέρονται. Τὸν σημερινὸ νέο κατακλύζουν τόσο πολλὲς ἐντυπώσεις, πού δὲν προλαβαίνει νὰ τίς ἐπεξεργασθῇ, πού δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἀναπνεύσῃ καί, τὸ τραγικότερο, τὸν ἐμποδίζουν νὰ αὐτοσυγκεντρωθῇ.

Ἄλλη συνέπεια τοῦ κακοῦ αὐτοῦ εἶναι, ὅτι πολλὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ δὲν λογαριάζονται πιά σοβαρά, ὅτι χρησιμοποιοῦνται γιὰ ψυχαγωγία, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὴν ἀνία· αὐτὰ λησμονοῦνται ἀμέσως, γιὰ νὰ δώσουν θέσιν σὲ ἄλλες διασκεδάσεις. Ἐκεῖνο ὅμως, πού πρέπει νὰ προσέξουμε ἰδιαίτερα εἶναι τοῦτο: Τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Τεχνικῆς, τὰ πολλὰ μηχανικὰ μέσα, πού μᾶς προσφέρονται γιὰ τὴν εὐκολία καὶ τὸν ἐξωραϊσμό τῆς ζωῆς μας, αἰχμαλωτίζουν γιὰ πάντα πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν τοὺς ἀπελευθερῶνουν ποτὲ σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ. Ἡ γοητεία τῆς Τεχνικῆς εἶναι πολὺ δυνατὴ

καὶ δὲν μποροῦμε εὐκολὰ νὰ λυτρωθοῦμε. Πόσοι π. χ. ἔγιναν ὑποτακτικοὶ τοῦ αὐτοκινήτου των, τὸ ἐρωτεύτηκαν, τοῦδωκαν ἰδιαίτερο ὄνομα, ἐπὶ τῶν οὐν στὰ ἄλογα. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ περιοχὴ τῆς Τεχνικῆς γίνεταί μας ἡμεῖς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοσκοπός. Καὶ ὅλοι γίναμε σκλάβοι μιᾶς δυνάμεως, τῆς ἐπικίνδυνης ἀπὸ κάθε πολιτικὴ σκλαβιά.

Ὑπερκορεσμὸς γνώσεων καὶ νωθρότης σκέψεως. Καὶ τὰς ἐξαιτίας ταῦτα: Διατί ἔγινε ἡ γενικὴ ἀλλὰ σύντομη αὕτη ἀνάλυση τῆς μοντέρνας ζωῆς; Ἐχῶ τὴ γνώμη, ὅτι μόνο ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὕτη μποροῦμε πραγματικὰ νὰ ἐξετάσωμε τὸ εἰδικὸ θέμα, πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Γιατί καὶ τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεως τῶν ἐνηλίκων ἢ τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως ἔπαθε μίαν ἐσωτερικὴ μεταβολὴ καὶ πρέπει νὰ καθορίσωμε, τί ἐννοοῦμε σήμερα μὲ τὴ λέξη μόρφωση τῶν ἐνηλίκων. Ἡ ἐξέταση τοῦ ζητήματος μᾶς διδάσκει, ὅτι ἡ μόρφωση τῶν ἐνηλίκων δὲν ἀποβλέπει, ὅπως ὄνειρεύονταν οἱ κοινωνιολόγοι τῆς 18 καὶ 19 ἑκατονταετηρίδος, στὸ νὰ σβῇ τὴ μορφωτικὴ δίψα τῶν εὐρυτέρων λαϊκῶν μαζῶν. Γιατί τὴ θέσιν τῆς μορφωτικῆς δίψας κατέλαβε ὁ **ὑπερκορεσμὸς**. Τὸ σχολεῖο ἐπίσης συνέβαλε ἀρκετὰ στὸν ὑπερκορεσμὸ τῆς νεολαίας, ἀντὶ νὰ αὐξήσῃ τὴ δίψα τῆς μορφώσεως. Μιὰν εἰλικρινῇ καὶ εὐπαρουσίαστῃ στάσει τοῦ λαοῦ μας ἀπέναντι κάθε γνώσεως καὶ κάθε πνευματικῆς ἀξίας, μιὰν αὐθόρμητη καὶ πηγαία χαρὰ γιὰ τὰ μορφωτικὰ μας ἀγαθὰ, συναντοῦμε μόνο σὲ πολὺ λίγους ἀνθρώπους.

Ἀποφεύγουν νὰ κοπιᾶσουν καὶ νὰ σκεφθοῦν ὄχι μόνο, γιατί ἔγιναν νωθοί, ἀλλὰ καὶ διότι κάθε κοπιαστικὴ σκέψις ἐνέχει τὸν κίνδυνον νὰ τοὺς προωθῇ σὲ ἀβεβαιότητες, σὲ προβληματικὲς περιοχές, πού θὰ μποροῦσαν νὰ καταστρέψουν τὴν αὐταπάτη τοῦ λαοῦ γιὰ τὴ σταθερότητα τῆς τάξεως, πού τὸν περιβάλλει, καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ στὴν τύχη καὶ στὴν ἀβεβαιότητα.

Στὴ νωθρότητα τῆς σκέψεως ἔπειτα συντελεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πολιτιστικὲς ἀξίες σήμερα προσφέρονται συχνὰ μὲ ἀπλοποιημένη καὶ ἐκλεπτυσμένη μορφή, ὡς σύντομα ὑποκατάστατα, μὲ ψυχαγωγικὰ πλαίσια, στὴν ὥρα μιᾶς ψυχαγωγικῆς βραδυᾶς ἢ ραδιοφωνικῆς ἐκπομπῆς. Τί ἀξίζει τότε νὰ ἀσχολῇται κανεὶς σοβαρὰ μὲ ὁποιαδήποτε ζητήματα τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας, τῆς οἰκονομίας ἢ τῆς πολιτικῆς;

Σκοπὸς τῆς ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων. Ποιὸς εἶναι ὕστερα ἀπ' αὐτά, ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων; Καὶ ἀναλυτικότερα: Εἶναι ἀναγκαῖα καὶ δυνατὴ μιὰ συστηματικὴ ἐπιμόρφωση; ἔχομε ἀρκετὲς μορφωτικὲς δυνατότητες, πού προσφέρονται μόνες τους, νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν ἰδεολογικὸ σκοπὸ τῆς ἐπιμορφώσεως (θρησκευτικὲς, πολιτικὲς, ἐκπαιδευτικὲς ὁμάδες); Διαθέτει ἡ χώρα μας ἀρκετὰ ἱδρύματα, πού ἀνταποκρίνονται στὶς πρακτικὲς ἐπιμορφωτικὲς ἀνάγκες τῆς φιλόπονης νεολαίας; Διαθέτομε τίς πλούσιες βιβλιοθήκες, τὰ μουσεῖα καὶ τίς συλλογές, πού πρέπει νὰ εἶναι προσιτὲς στὸν καθένα;

Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔχομε θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς ἀπαντήσεις. Ὅπως κι' ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀπειλεῖται ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἔλλειψη: Μέσα στὸ πλῆθος τῶν ἐντυπώσεων πού τὸν κατακλύζουν, χάνει τὴ δυνατότητα νὰ προωθῇ στὴ λογικὴ σκέψη, στὴν ἡρεμὴ παρατήρηση, σὲ ἀτομικὰ βιώματα καὶ βασικὲς ἐμπειρίες, σὲ ἐσωτερικὲς γνώσεις, πού ἀποκτᾷ μόνος του καὶ δὲν δέχεται ἐτοιμὰ ἀπ' ἔξω, σὲ λογικὲς γνώσεις τέλος, πού τὸν καθιστοῦν ὀριμότερο, τακτικότερο καὶ καλύτερο. Μὲ μιὰ λέξη: τοῦ λείπει ἡ δυνατότης νὰ αὐτοσυγκεντρωθῇ.

Ὁ λόγος. Αὕτη ἡ ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του σχετίζεται στενῶτα μὲ τὴ γενικὴν ὑποτίμηση τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως. Ὁ

λόγος εξέπεσε σὲ ἓνα κοινὸ ξεθωριασμένο νόμισμα· ἔχασε τὸ συναισθηματικὸ, βιωματικὸ καὶ λογικὸ περιεχόμενο. "Ἀνθρώπος καὶ λόγος ὅμως συνανήκουν ἀχώριστα· τὸ ἓνα χωρὶς τοῦ ἄλλο εἶναι ἀδιανόητο. Συμπέρασμα : **ὁ λόγος εἶναι τὸ πρῶτο καὶ ἐπιφανέστερο μέσο τῆς μορφώσεως καὶ πρέπει νὰ μείνῃ τὸ πρῶτο.** Ἡ ἀναστήλωση τῆς ἀξίας τοῦ λόγου εἶναι ἀποφασιστικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων. Πρέπει νὰ γίνῃ βασικὸ καὶ μεθοδικὸ μὲς ἀξίωμα, ὅτι ἡ μετάδοση κάθε πνευματικοῦ περιεχομένου γίνεται **μόνο μὲ τὸ λόγο.** Κάθε ἐποπτεία, κάθε πειραματισμὸς κάθε μορφῇ ἐπιδείξεως καὶ μὲ τὸν κινηματογράφο ἀκόμη, ἔχουν δευτερεύουσα μόνον σημασία· εἶναι βοηθητικὰ μέσα τοῦ λόγου : μποροῦν νὰ διασαφήσουν, νὰ ὑπογραμμίσουν, νὰ ἐπεξηγήσουν, ἀλλὰ κάθε δημιουργικὸ, κάθε πρωταρχικὸ, ἔχει τὴν πρώτη του πηγὴ στὸ λόγο : γι' αὐτὸ ὁ λόγος μὲ τίς πολλαπλές του δυνατότητες θὰ παραμείνῃ τὸ σημαντικότερο μέσο τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων.

"Ἀν ἀμφισβητῆται συχνὰ ἡ ἀξία μιᾶς διαλεκτῆς, ἐλεύθερης ἢ προετοιμασμένης ὁμιλίας, ποὺ γίνεται μπροστὰ σὲ ἓνα μεγάλο σιωπηλὸ ἀκροατήριον, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται τόσο πολὺ στὴ μορφὴ τοῦ λόγου, ἀλλὰ στὴ φύση τῆς νεώτερης ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἡ ὁμιλία χάνει τὴν ἀξία της ὅταν γίνεται πρὸς ἀνθρώπους, ποὺ ἔχασαν μὲ τὸν καιρὸ τὴν ἱκανότητα τῆς προσεκτικῆς ἀκροάσεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μιὰ μεγάλη δύναμη τοῦ λόγου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴ του φόρμα καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀγωγή τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἶναι ἀναγκαία γιὰ κάθε ὁμιλητὴ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως ἡ ἀκροαστικὴ ἱκανότης τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου ἐλαττώθηκε πολὺ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀκουστικῶν ἐρεθισμῶν. Ὡς προσθέσωμε σ' αὐτά, ὅτι γιὰ νὰ ἀκούμε, γιὰ νὰ μποροῦμε πραγματικὰ νὰ ἀκούμε καὶ νὰ ἀφομοιώνωμε, χρειάζεται **μετριοφροσύνη**, χρειάζεται σιωπὴ καὶ εἰλικρινὴς προθυμία, μιὰ προθυμία ποὺ σημαίνει σύγχρονα σιωπηρὴ συνοδοιπορία καὶ συγκραδασμὸ μὲ τὸν ὁμιλητὴ. Αὐτὸ ὅμως λείπει ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἀνθρώπο. Εἶναι ἀδιάφορος καὶ ἀμβλὺς σὲ κάθε ἀκρόαμα. Ἡ ὁμιλία ἐπίσης κατῆντησε γι' αὐτὸν μηχανικὴ ὑπόθεση, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ μιὰ ἡχητικὴ ταινία ὅπως ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο. Ἀπ' αὐτὸ ἐξάγεται, ὅτι ὁ ὁμιλητὴς καὶ ὁ διδάσκων ἔχουν χρέος νὰ συλλάβουν τὴν ἀληθινὴ ἀκουστικὴ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ δημιουργήσουν μέσα του κάποια συγχορδία, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀκούῃ μὲ προσοχὴ καὶ νὰ τὸν προσδένῃ στὸ θέλητρο τοῦ προσωπικοῦ λόγου· καὶ τοῦτο ὅχι μὲ τὴν προσωπικὴ γοητεία, ὅχι μὲ τὴ ρητορικὴ μαγεία· μόνο μὲ τὸν καθαρὸ, τὸν ἀληθινὸ καὶ ὁμορφὸ λόγο, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιδρᾷ παντοῦ, εἴτε γιὰ ἐρμηνεία πρόκειται, εἴτε γιὰ ἀπαγγελίαν λυρικοῦ ποιήματος, εἴτε γιὰ τὴν κατανόηση τῶν νέων προβλημάτων τῆς φυσικῆς Ἐπιστήμης.

Ὁ λόγος ὅμως ὑπὸ τὴ μορφὴ τῆς διαλέξεως ἢ τῆς σειρᾶς μαθημάτων ἔχει τὴ θέση του πρὸ πάντων ἐκεῖ, ὅπου ὁ ὁμιλητὴς, ἢ ὁ δάσκαλος πρόκειται νὰ παρουσιάσῃ ζητήματα ποὺ γνωρίζει καλὰ, ποὺ τὰ ζῇ ὁλόψυχα, σὲ ἀκροατήριον ἀπληροφόρητο ἢ λίγο πληροφορημένο.

Μόνο τότε μπορεῖ νὰ μεταδώσῃ ὅ,τι ἔχει μέσα του.

Ἄλλ' ἡ μορφὴ αὐτῆ τοῦ λόγου καὶ διδασκαλίας γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων πρέπει νὰ εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ σχολείου ἢ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἀκροατηρίου. Ὁ λόγος πρέπει νὰ εἶναι ἀπλούστερος, συγκεντρικότερος καὶ καθαρότερος.

Πρέπει νὰ προσσαρμόζεται μὲ τίς ὀριμότερες ἀπαιτήσεις, πρέπει, ἀφοῦ ἀπευθύνεται σὲ πολὺμικτο ἀκροατήριον, νὰ εἶναι προσιτὸς καὶ ἀνεκτὸς καὶ ἀπὸ τὸν ἀπλοϊκότερο καὶ ἀπὸ τὸν ἐξειδικευμένο ἀκροατὴ· πρέπει νὰ δε-

σμεύῃ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ, ὅπως εἶπαμε, ὑποφέρουν ἀπὸ ἓνα ἀφάνταστο ὑπερκορεσμό.

Ἡ συζήτηση ἐδῶ ἐπιβάλλει μιὰ διασάφηση : "Ἀν ὑποστηρίξαμε ὡς τώρα ὅτι ὁ λόγος ἀποτελεῖ τὸ καλὺτερον μορφωτικὸ μέσο, πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι ἡ ὁμιλία μπροστὰ σὲ μεγάλο ἀκροατήριον εἶναι μιὰ μόνον καὶ ὄχι ἡ φυσικότερη μορφὴ τῆς ἐπιδράσεως μὲ τὸ λόγο.

Ὁ φυσικὸς λόγος γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ χρειάζεται τὴ συμμετοχὴ τοῦ ἀκροατοῦ, τὸν σύνδεσμό του μὲ τὸν συνομιλητὴ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σωκράτη ἀποδίδεται στὸν διάλογο, στὴν εὐρετικὴ μέθοδο, βαθύτατη μορφωτικὴ ἐπενέργεια. Στὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων, λοιπόν, ἂν θέλωμε νὰ προσφέρωμε κάτι περισσότερο, ὅχι ἀπλὲς στοιχειώδεις γνώσεις στοὺς ἀπλοϊκοὺς καὶ ἀγράμματους ἀκροατὲς, ἂν μὲ ἄλλα λόγια μποροῦμε νὰ προὔποθέσωμε ὅτι ἔχουν κάποιες βασικὲς γνώσεις, τότε ἐπιβάλλεται νὰ μεταχειριστοῦμε τὸ διάλογο, τὴ συζήτηση, τὴ ζωντανὴ προσωπικὴ ἀντιπαράσταση. Οἱ ὁμιλίες λοιπόν καὶ διαλέξεις, οἱ σειρές τῶν μαθημάτων πρέπει νὰ διευρυνθοῦν, νὰ πλουτισθοῦν καὶ ὁλοκληρωθοῦν μέσα σὲ συνεργαζόμενες φροντιστηριακὲς ομάδες. Πρέπει νὰ γίνουν ομάδες ἐργασίας καὶ μελέτης, ὅπου συμμετέχουν ὅλοι ἐνεργὰ καὶ ἐντατικά. Ὅπως ξέρομε ἀπὸ τὴ σχολικὴ μας πείρα, δὲν ὑπάρχει μόρφωση χωρὶς τὴν προσωπικὴ αὐτὴ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν. Μόνο μὲ τὴ συμμετοχὴ αὐτὴ ἐνεργοποιοῦνται καὶ προάγονται ἀληθινὰ, μόνον μὲ αὐτὴ τὸ μαθημένο γίνεται πραγματικὸ κτῆμα τῶν μαθητῶν.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀναπτύσσεται μιὰ στενὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ομάδας, μεταξὺ τοῦ ὁμιλητοῦ καὶ τῶν ἀκροατῶν· δημιουργεῖται μιὰ προσωπικὴ σχέση μὲ τὰ καθημερινὰ κοινὰ βιώματα. Θὰ πρεπε λοιπόν, ὕστερα ἀπὸ κάθε ὁμιλία, ὅπου εἶναι δυνατό, νὰ ἐπακολουθῇ κάποια συζήτηση γιὰ τίς ἀπορίες, ποὺ γέννησε ἡ ὁμιλία. Ὁ ὁμιλητὴς πρέπει νὰ εὐχεται τὴν προσωπικὴν οὕτὴν ἐπαφὴν καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη, ἂν ἡ ὁμιλία του βρῇ ἀπήχηση καὶ τὸ ἀκροατήριό του παρηκολούθησε μὲ διαφέρον καὶ προσοχὴ, νὰ συνεχίσῃ τὴ συζήτηση σὲ μικρότερον καὶ προσωπικότερον κύκλον. Οἱ πληροφορίες ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια διαφόρων χωρῶν μαρτυροῦν, ὅτι τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς μορφώσεως μετετέθη πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τίς αἰθούσες τῶν ἀκροάσεων στὶς ἀσκήσεις, τίς συζητήσεις καὶ τὰ φροντιστήρια.

Ὁ λαϊκὸς ἐπιμορφωτής. Καὶ τώρα ἐρωτᾶται : Ποιὸ εἶναι καὶ ποῦ θὰ βρεθῇ τὸ κατάλληλον προσωπικὸ γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων; Βρίσκονται βέβαια ἀκόμη μὲ κάποιαν εὐκολίαν εἰδικὰ πρόσωπα γιὰ μιὰ ἢ περισσότερες διαλέξεις, ἂν καὶ δὲν εἶναι εὐκόλο, ὅπως πιστεύομε, νὰ συνδυάζουν σύγχρονα τὴν ἱκανότητα τῆς ἐκλαϊκείσεως καὶ ἀπλοποιήσεως μὲ τὴν εὐθύνην τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας. Αὐτὰ εἶναι δῶρα ποὺ πρέπει νὰ κοσμοῦν κάθε υπεύθυνη πασσωπικότητα. Ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας στὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων ἀπαιτεῖ τόσο μεγάλη πείρα καὶ τόσο λεπτὸ τᾶκτ, ὥστε γιὰ τὴν ἀπόκτησίν τους χρειάζονται χρόνια πολλά. Οἱ νέοι ἐπιστήμονες δὲν εἶναι κατάλληλοι. Καὶ εἶναι ἀσφαλὲς εὐκολώτερον τὸ ἔργο ἐνὸς Ἀκαδημαϊκοῦ δασκάλου ἀπὸ τὸ λειτούργημα μιᾶς ἐκλεκτῆς προσωπικότητος τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως. Γιατὶ ὁ λαϊκὸς ἐπιμορφωτής πρέπει νὰ συνδυάζῃ τὴν εὐθύνην πρὸς τὴν ἐπιστήμην μὲ ἓνα πολὺ ἰσχυρὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἡ χαρὰ στὴν ἀναστροφή μὲ τοὺς ἀνθρώπους κάθε εἵδους καὶ κατῆλκας καὶ ἡ σκέψις τοῦ τί πρέπει νὰ ἀπαιτῇ ἀπὸ ἓνα ποικίλον ἀκροατήριον, αὐτὰ τὰ προσόντα πρέπει νὰ συνυπάρχουν στὴν ἴδια προσωπικότητα.

Ὑπάρχουν ἐν τούτοις προσόντα, ποὺ μποροῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ

έξελιχθούν με την πείρα της ζωής. "Ανθρωποι που κατέχουν πολύ υπεύθυνες θέσεις στην οικονομία, στην τέχνη, στην Παιδεία, μπορούν να κατανοήσουν το σκοπό, τη σημασία και την αναγκαιότητα της λαϊκής επιμορφώσεως. Πολλά, φυσικά, ίσως τα σπουδαιότερα, δεν μαθαίνονται, αλλά ανήκουν στη περιοχή των πρωταρχικών διαθέσεων και φυσικών κλίσεων. Θα μπορούσαν όμως να αποφεύγονται πολλά χοντρά σφάλματα, αν στίς τέτοιες περιπτώσεις φωτισμένοι δασκάλοι ανέλαμβαναν να διαφωτίσουν τα σκιερά σημεία, τίς αδυναμίες και αποτυχίες κάθε λαϊκού επιμορφωτού. Μιά προσεκτική και υπεύθυνη συμβουλή από εμπειρες με τα προβλήματα της μορφώσεως των ένηλίκων έμπιστευμένες προσωπικότητες, θα είναι συχνά απαραίτητη.

Μιά από τίς βασικές αρχές της επιμορφώσεως των ένηλίκων είναι ο παραμερισμός κάθε μορφής γενικού προσανατολισμού και καθολικότητας. Δεν χρειάζεται, όπως πολλοί φρονούν, να προσφέρουμε μια συστηματική έπιτομή ή περίληψη οίουδήποτε μαθήματος. Για το έργο αυτό μας λείπει ο χρόνος, ή ήσυχία και οί μορφωτικές προϋποθέσεις. Πολύ σπουδαιότερο είναι να παρέχουμε ουσιαστικές γνώσεις με πολύ λίγα προσεκτικά διαλεγμένα παραδείγματα. "Η αρχή αυτή του «non multa sed multum» είναι δυσεφάρμοστη, γιατί είναι πολύ δύσκολο να γνωρίζουμε τί απαιτήσεις έχουν οί έπιστημονικά ή καλλιτεχνικά μορφωμένοι άκροατές. Το πώς θα περιορίστομε στα σπουδαιότερα και πώς θα παρουσιάσουμε τα σπουδαιότερα αυτά με τρόπον εύληπτο και καθορό και με λιγότερες αφαιρέσεις, αυτό θα μας το διδάξη συχνά μόνον ή πείρα. "Ο σοφός περιορισμός στα πιο ουσιαστικά ανήκει στα λεπτότερα προσόντα των δυνατών διδασκαλικών προσωπικότητων.

"Αλλ' εάν για καλοβαλμένες και συναρπαστικές όμιλίες βρίσκονται ακόμη με κόπο κατάλληλοι όμιλητές, ή έκλογή των άνδρων εκείνων, που είναι ικανοί και πρόθυμοι, να αναλάβουν με τρόπον έλκυστικό, λεπτό και πολιτισμένο τη διεύθυνση συνεργαζομένων ομάδων, φροντιστηρίων και άσκήσεων είναι άφάνταστα δύσκολη.

"Η τέχνη του ζωηρού διδακτικού διαλόγου, ή τέχνη της διευθύνσεως μιας συζητήσεως, ή ικανότης της έπεξεργασίας μαζί με άλλους ενός ύλικού ή ενός προβλήματος, έχει έξελιχθή στοιχειωδώς μόνο στη χώρα μας. "Η άγωγή στην κοινή πνευματική συνεργασία δεν λαμβάνεται σοβαρά ύπ' όψη.

"Εδώ όμως έγκειται ή έννοια και ο σκοπός του έργου της λαϊκής επιμορφώσεως: να διδάξουμε πάλι τους ανθρώπους και να μάθωμε κι' έμεις οί ίδιοι, πώς θα βγούμε από μια νεκρή, πνευματικά φτωχή, τυπική και δύσκαμπτη κοινωνική ζωή, πώς θα μάθωμε πάλι να αντιλαμβανώμεθα το άτομο μέσα στίς σχέσεις του με το μεγαλύτερο σύνολο. Οί δρόμοι, που ζητούμε για να πραγματοποιήσωμε τον σκοπόν αυτόν είναι πολλοί, και μια μόνιμη και άμετάβλητη μεθοδική θα ήταν, όπως κάθε μέθοδος, άταίριαστη και αντίθετη προς τη μορφωτική μας κατεύθυνση, που πρέπει να είναι έλεύθερη και άνοικτη προς όλες τίς πλευρές. "Εκείνο, όμως, που πρέπει να αποτελή τον κεντρικό σκοπό της λαϊκής επιμορφώσεως είναι ή προσπάθεια, πώς θα βρούμε τον άληθινό διάλογο, τον άληθινό κοινό λόγο και πώς θα προτρέψωμε τον καθένα στη βαθύτερη σκέψη και κατανόηση.

"Αν ή χώρα μας έχη τη δυνατότητα να μετεκπαιδεύση κατάλληλα πρόσωπα με είδικές σειρές μαθημάτων, με είδικά σεμινάρια στα Πανεπιστήμια ή στίς Παιδαγωγικές "Ακαδημίες, έξαρτάται από τη σημασία που αποδίδομε σήμερα στο ζήτημα της επιμορφώσεως των ένηλίκων. "Η έπιμόρφω-

ση αυτή με όποιαδήποτε μορφή κι' άν γίνεται, πρέπει να έπιδιώξη να άνυψώση τον άνθρωπο από τη γοητεία της τεχνικής στη γνώση των βαθύτερων άληθειών. Πρέπει να αποδώση πάλι στο θαμπωμένο και υπερκορεσμένο άνθρωπο, έντελώς άπλά και όμαλά, τη διαύγεια της όράσεως και την καθарότητα της σκέψεως.

Γ. Ζομπανάκης

Συμβολή εις την ψυχολογίαν της έφηβικής ήλικίας των κοριτσιών μας

ΑΠΟ ΤΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

"Όταν μ' όλη μου την ψυχή πιστεύω πώς δεν είναι δυνατόν να πλάστηκε ό κόσμος μονάχα για την μικρότητα και την κακία.

Μιρ... Λαλ...¹

(Άπόφοιτος Δ' Γυμν. Θηλ. Άθηνών)

I

"Ας παρουσιάσωμε στον άναγνώστη των γραμμών αυτών την έφηβόν μας και ός προσπαθήσωμε να κάμομε μαζί της κάποια άμυδρά χαράκτηρολογική έρμηνεία, με παράθεσιν έν πρώτοις μερικών στοχασμών της βγαλμένων έν είδει τύπων έκθέσεων από τα συναισθήματα μιας στιγμής — όπως ή ίδια τους χαρακτηρίζει — και ός χρησιμεύσουν αί σκόρπιες αυτές γνώμες της, με μια σειρά από άπορίες της και από προβλήματα άλλα, που κατατρύχουν την έφηβικήν ψυχή της, σαν προεισαγωγικός έντοπισμός για όσα έν συνεχεία θα μας άποκαλύψει από το ήμερολόγιόν της γύρω από τές θαυμάσιες για τα περασμένα της, που την κυκλώνουν άλλοτε σαν ίσκιος βαρείς και άλλοτε σαν κάποιο άρωμα ψυχικό.

"Ας την άκούσωμε λοιπόν στους δυό αυτούς σταθμούς των στοχασμών της.

II

Σκόρπιες σελίδες από το "Ημερολόγιό μου.

(Μια σειρά έκθέσεων, βγαλμένη από τα συναισθήματα μιας στιγμής).

- 1) "Όταν νοιώθω άπελπισία βλέποντας πώς τίποτε δεν με ικανοποιεί.
- 2) "Όταν με όλη μου την ψυχή πιστεύω πώς δεν είναι δυνατόν να πλάστηκε ό κόσμος μονάχα για την μικρότητα και την κακία.
- 3) "Όταν γυρεύω άπελπισμένη λύτρωση.
- 4) "Όταν στές ώρες της τρικυμίας μου ζηλεύω την ψυχική γαλήνη εκείνων που ζούν πολύ κοντά στον Θεό.
- 5) "Όταν ώρες ώρες άκούω σαν άπόκοσμη μουσική στη φαντασία μου τη φωνή "Εκείνου να με καλεί κοντά του, μά... δεν έχω τη δύναμη να τρέξω.
- 6) "Όταν μ' άγανάκτηση κι' άπελπισία μαλώνω τον έαυτό μου λέγοντου: «Γιατί είσαι τόσο άνάξια; τόσο μικρή; ώστε να μη μπορείς να νοιώσεις την άπέραντη και την τέλεια εύγνωμοσύνη, που ταιριάζει σ' Αυτόν που θυσιάστηκε για μάς όλους;»

1. Σκόρπιες σελίδες από το "Ημερολόγιό μου.

'Απορίες μου...

1) Γιατί ὥρες ὥρες νοιώθω πὼς ἔχω πλαστῇ γιὰ κάτι μεγάλο, γιὰ κάτι θαυμαστό; Εἶναι ἄρά γε ἓνα μυστικό ἐγωῦστικό ὄνειρο, ἢ μήπως κάποια παράξενη τῆς καρδιᾶς μου προφητεία;

2) Πότε ἐπὶ τέλους θὰ προσεγγισθῶ; Πότε θὰ μεταφέρω τὸν νοῦ μου ἀπ' τῶν ὀνείρων τὰ παλάτια, στὸ σπίτι μου, στὴν οἰκογένειά μου, στὸ σχολεῖο μου; Πῶς θὰ μπορέσω νὰ μὴ εἶμαι τόσο ἐκνευριστικὴ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὀνειροπόλα σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μὲ θεωροῦν ἡλιθία; (Ἡ μήπως στ' ἀλήθεια εἶμαι;)

3) Γιατί ὦρες ὦρες γίνομαι τόσο χυδαία, ὥστε νὰ συχαίνομαι τὸν ἑαυτό μου; Καὶ γιατί ἄλλοτε γίνομαι τόσο καλὴ καὶ τόσο εὐχαριστημένη γιὰ ὅλα; Πότε ἐπὶ τέλους θὰ γίνω ἕνας ἄνθρωπος ἰσορροπημένος;

4) Γιατί έσείς¹ – ναί – σ' έσας το λέω – γιατί έσείς είσθε τόσο παράξενος;

—Γιατί έσως, πολλές φορές, δεν μπορώ να σ'α καταλάβω;

— Γιατί έσείς, άλλοτε λέτε πώς έκτιμάτε την αλήθεια κι' άλλοτε πώς θέλετε να γνωρίζετε μονάχα τές ψυχικές όμορφιές της έφηβικής ήλικίας, άφοϋ ή αλήθεια πάντοτε περιέχει και όμορφιές και άσχημιες;

—Γιατί έσείς μ' έχετε τόσο πολύ μεταβάλλει ψυχικά;

— Γιατί ή γνωριμία σας θα μείνει ένα από τα πιο μεγάλα γεγονότα της ζωής μου;

— Γιατί σᾶς εὐγνωμονῶ;

— "Αχ! σεβαστιέ ψυχολόγε μου, πόσο θ'άθελα νά σ'ᾶς... ψυχολογήσω!..

IV

Ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιό μου.

Στιγμές που με κυκλώνουν θύμησης από τα περασμένα μου, άλλοτε σάν ισκιοι βαρείς και άλλοτε σάν άρωμα ψυχικό.

A'

Κι ήταν ένα κοριτσάκι μιὰ φορά, ἄσχημο, μὲ τὸ πρόσωπο ποὺ ἦταν γεμᾶτο φακίδες, μὲ τὰ κατὰξανθα ἴσια κι ἀχτένιστα μαλλιά του, κακὸ μὲ μιὰ ἀποστροφή ποὺ εἶχε γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Πώς τὸ αἰσθάνθηκε ἄρα γε ἀπὸ τότε πόσο κακὸ θὰ τοῦ ἔκαναν;

Κι ήτανε τὸ κοριτσάκι δυὸ χρονῶν, σὰν ἡ μανούλα του ἀρρώστησε.

Τότε τὸ στείλανε σ' ἓνα χωριό, σὲ κάτι θεῖου τοῦ. Ἐκεῖ τὸ κοριτσάκι γύριζε ἄπλυτο, νηστικό, ξυπόλητο, μέσ' τὸ ποτάμι τὸ χειμῶνα, μονάχο μέσ' στὸ δάσος, σὰν ἀγρίμι.

Στὰ πέντε του τὰ χρόνια ἤξερε αὐτὸ τὸ πλάσμα ν' ἀγαπᾷ τὴ μονα-
ξιά καὶ κάτι ξεβαμμένα παλιοσάνιδα ποῦμοιαζαν μὲ παιγνίδια.

Στ' ἀντίκρουσμα τῶν ἀνθρώπων τὸ ἔπιανε φόβος καὶ λύπη.

 B'

Κι ἦτανε ἐκεῖ μιὰ μεγάλη κακιὰ ξαδέρφη, ποὺ κάθε σούρουπο ἔψα-
χνε μέσ' στὸ δάσος κι εὔρισκε τὸ κοριτσάκι, σὰν τὴν κακιὰ τοῦ παραμυθιοῦ
τὴν μάγισσα.

Τὸ φερνε τότε στὸ σπῖτι καὶ τὸ κλεινε σ' ἓνα δωμάτιο, τὸ βάζε νὰ καθί.

1. Ἀπευθύνει τὸν φιλιππικόν της πρὸς τὴν ταπεινότητά μας.

σει σ' ένα σκαμνί κι αυτή στεκόταν στην άλλη άκρη του δωματίου κρατώντας μιὰ βέργα πολύ μεγάλη, ώστε να το φθάνει κι ἄρχιζε τότε να τὴν ἀνεβοκατεβάζει πάνω στο κεφάλι του παιδιοῦ.

“Έτσι συστηματικά και με τάξη έκανε ή στρίγγλα τη δουλειά της κάθε σούρουπο.

Ἄν ἔβλεπε κανεὶς τὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ κι ἂν εἶχε καρδιά, θᾶκλαιγε, θᾶκλαιγε μὲ λυγμούς.

Κι είχε στην ψυχούλα του ένα τέτοιο μίσος, μιὰ τέτοια δειλία, μιὰ τέτοια κατωτερότητα, που έφθασε στο σημείο ν'α πιστέψει πώς αὐτὴ δὲν ἦταν σὰν τ' ἄλλα τὰ παιδιά, πὼς δὲν ἦταν ἄξια νὰ κάνει μαζί τους παρέα.

Г

Κι ύστερα, σάν πέρασε ή κατοχή, ήρθε ό μπαμπάς και πήρε τώ κοριτσάκι στην Άθήνα κοντά στη μισή του.

Μά... αυτό είχε συνηθιστεί πιά στη δυστυχία, στη μοναξιά και στο καθημερινό βασανιστήριο, πού δὲν ἤθελε νὰ φύγει ἀπὸ κεῖ, φοβόταν, δυσπιστοῦσε, δυσπιστοῦσε πολύ.

Σάν ημέρωσε λίγο καὶ θέλησε ν' ἀγαπήσει τὴ μαμά του δὲν γινόταν, νὰ... πῶς νὰ τὸ πῶ, ἐκείνη δὲν τὸ χάϊδευε καθόλου, ἦταν ἀρρωστη, δὲν ἔπρεπε...

Κι ύπόφερε η μανούλα φριχτά, γιατί αναγκαζόταν να πνίγει την τρυφερότητά της για το μικρό παιδάκι της.

Κι έτσι ή καρδιά του άγριου δόθηκε ολοκληρωτικά στον πατέρα, πούλεγε παραμύθια και τραγούδια, πού την πήγαινε μακρυνούς περιπάτους.

Τὸν λάτρευε κυριολεκτικά. "Ήτανε ἀπαίσιτοι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἐφ' ὅσον δὲν τοῦ μοιάζανε. Αὐτῇ, ὅταν θὰ μεγάλωνε, δὲν θὰ παντρευόταν ποτέ, ἂν δὲν εὗρισκε ἕναν σωσῖα τοῦ μπαμπᾶ.

“Ίσως να τάφερε έτσι ο Θεός από φροντίδα για το πλάσμα αυτό, έτσι που άρνόττερα, σαν θάρχονταν τό μοιραϊό, νά μὴν πονέσει πολύ...

 Δ

Τότε ξανάφανε γι' ἄλλοι, πάνω στή Μακεδονία, σ' ἄλλους συγγενεῖς.

Μα τότε στ' άγαπημένα ξαδερφάκια και στές καλές θείες. Ήταν ή μοναδική έποχή, που ή σκόρπια ζωή του είχε μάζευτεί σέ μία χαρούμενη οί κογενειακή ζωή.

Τότε όμως τὰ μάτια του αντίκρυσαν άλλα φοβερὰ πράγματα. Είδε κεφάλια κομμένα, πεταμένα στους δρόμους, είδε σώματα ἀκέφαλα νὰ σπαράζουν, είδε λίμνες ἀπὸ αἷμα, είδε πόλη ὁλόκληρη νὰ καίγεται σὰν πυροτέχνημα, ἄκουσε θρήνους καὶ μοιρολόγια κι είδε τὰ χέρια τῆς γιαγιάς του νὰ κουνιέται καὶ νὰ μένουν ἔτσι γιὰ πάντα...

“Όλα αυτά άνοιξαν μιά πελώρια πληγή μέσ’ στην καρδιά του παιδιού κι ένίσχυαν όλο και πιό πολύ τή δειλία του καί τό μίσος του γιά τούς ανθρώπους.

Ἡ νευρική του φύση πήγε να τὸ φέρη στὸ σημεῖο νὰ τρελλαθῇ.

Σὲ πολλοὺς ἔκανε ἐντύπωση τὸ ἅγριο καὶ ἀφηρημένο ὄφος τοῦ, ὁ
ἀπότομος τρόπος του. ἡ ἀγένειά του.

Δεν αναστατήθηκαν όμως ποτέ αυτοί ποιός τάχα μέχρι τώρα φέρθηκε σ' αυτό το πλάνο με ευγένεια, για να νοιώσει κι αυτό το νόημά της;..

Ε'

Γύρισε πίσω στην 'Αθήνα για να ξαναφύγει γι' άλλο. Είχε πάρει ο μπαμπάς του μετάθεση για ένα νησάκι. Πήγε εκεί ως διοικητής. Τήν πήρε μαζί του την κορούλα. Έκει περνούσε ώρες ολόκληρες μπρός στη γαλάζια άφρισμένη θάλασσα, κοιτώντας την έκστατικά και προσπαθώντας να μαζέψει μερικές αναμνήσεις της.

Ο μπαμπάς απησχολημένος με δουλειές, με υποθέσεις και διασκέδασεις, φρόντιζε μονάχα να ταΐζει με το ζόρι το παιδί του και να το σκεπάζει τές νύχτες, εκεί στο Διοικητήριο που κοιμούντανε και οι δύο τους.

Για τα μαθήματά της φρόντιζαν οι χωροφύλακες την ώρα που αυτή ήτανε στη θάλασσα.

Όσπου μιὰ μέρα της είπε ο μπαμπάς πως θα πάνε να δουνε τη μαμά στην 'Αθήνα. Και πήγαν και την είδαν, την είδε τη μαμά της εκεί στη σάλα του σπιτιού τους, μέσα σ' ένα φέρετρο ξαπλωμένη με κλειστά τα μάτια, τριγυρισμένη από κόσμο, στολισμένη με λουλούδια.

Το άγριο κι άφηρημένο ύφος του δεν άλλαξε σ' αυτό το θέαμα. 'Ο μπαμπάς έκλαιγε σιωπηλά, συγκρατημένα. Ίσως αισθανόταν κάποια τύψη...

Το κορίτσι έφυγε απ' το δωμάτιο. Βγήκε στο δρόμο κι έκει, στην αγαπημένη μοναξιά του, ξέσπασε σ' ένα κλάμα, σ' ένα κλάμα να σου σχίζεται η καρδιά.

Ήταν η ψυχή του που ξεσπούσε παραπονιάρικα, μα και άγρια, απειλητικά, που διαμαρτυρόταν πως ήτανε αρκετά τα βάσανά του ως τώρα.

Δέν έκλαιγε μονάχα για το θάνατο πουνοιώθε γύρω της να την τυλίγει και τρώαζε (γιατί την ίδια μέρα πέθανε και η αδελφή της μαμάς που μένε μαζί τους) με... για όλα μέχρι τώρα τα μισητά, τα συχαμένα που την είχαν τυλίξει...

Ούτε και γνώρισε χαρές στη ζωή της την μποέμικη, ούτε κι αγάπησε τίποτα εκτός απ' τη μοναξιά. Και περνούσαν τα χρόνια με ταξίδια και μ' αλλαγές.

ΣΤ'

Και έχει πιά γίνει δεκαεξάχρονη κοπέλλα... Κι ήρθε κι ο 'Ερωτας, Μά κι αν ήρθε τί;

Μήπως κι από κείνον απογοήτευση μονάχα δέν πήρε;

Και νοιώθει μόνη σαν πάντα.

Μα τώρα δέν χαίρεται γι' αυτό. Θάθελε μιὰ συντροφιά. Και ζή σαν πάντα.

Και σαν νοιώθει να την κυκλώνουν σαν 'σκιιοι βαρείς οι αναμνήσεις της, μιλάει με το Θεό...

Θεέ μου, λίγη γαλήνη χάρισέ μου...

Τίποτε άλλο δέν γυρεύω...

Μονάχα λίγη γαλήνη...».

Μίρ... Λαλ...

'Αμφιβάλλομε αν στην παγκόσμια λογοτεχνία υπάρχει τέτοιος σπαρτακτικός έφηβικός θρήνος.

Θα τον ζήτησε και ο Freud και ο Spranger, ο δάσκαλός μου.

Ζ'

'Ετελειώσαμε...

Για να μπορέσει όμως ο αναγνώστης ή η αναγνώστριά των γραμμών

του ως άνω 'Ημερολογίου της έφηβου μας να κατανοήσει το βάθος της περιπετειώδους ζωής της έφηβου μας, ως λάβει την καλωσύνη να ρίξει ένα βλέμμα εις το άμέσως παρατιθέμενον απόσπασμα εκ του ψυχογραφικού δελτίου της — όπως μας ένεχειρίσθη το αυτο με συμπληρωμένα τα έρωτήματα που έτέθησαν από την ταπεινότητά μας κατά τον χρόνον των ψυχολογικών μαθημάτων στην τάξη της...

Α'

1) Λαλ...

2) Μίρ...

3) 20 'Απριλίου 1939.

4) 'Αξιωματικός της Χωροφυλακής

5) Οικοκυρά

6) 'Αρρίβου 48 Παγκράτι

7) Κοδριγκτώνος 2 (Διοίκησης Τροχαίας Προαστείων)

8) Φοίτησα σ' ένα δημοτικό στο Χολαργό, δέν θυμάμαι όμως καλά.

9) Στο 1ον δημοτικόν σχολείον Σερρών.

10) Καβάλα (3 χρόνια — τα πρώτα μου).

Κόρινθος (λίγες μέρες)

Σ' ένα χωριό της Κορίνθου (4 χρόνια)

Χολαργός (2 χρόνια)

Σέρραι (1 χρόνο)

Ζίχνη (1 χρόνο)

Μπογιατί 'Αθηνών (2 χρόνια)

Αίγινα (1 χρόνο)

Σέρρας ξανά (1 χρόνο)

Λαγκαδά (1 χρόνο)

Θεσσαλονίκη (1 μήνα)

Δράμαν (1 μήνα)

Αιδηψόν (1 μήνα)

'Ιστιαία Εύβοίας (μερικούς μήνες).

'Η δηλούσα

Μίρ... Λαλ...

Η'

Και αυτά μὲν από της πλευράς της έφηβου μας, η οποία με καταπλήσσουν ειλικρίνεια (ως απόρροια της εμπιστοσύνης της προς το παιδαγωγικόν απόρρητον) μας απέκάλυψε.

Από της πλευράς δὲ των αντιπροσώπων, που ασχολούνται με την άγωγήν και την μόρφωσιν των έφηβων μας εις τα σχολεία της Μέσης Παιδείας, θα είχομεν να παρατηρήσωμεν τα κάτωθι:

Ο Γερμανός ποιητής Hölderlin λέγει πως δέν γνώρισε έφηβον, που να μη κρύβει στα στήθη του ένα πρόβλημα ή ένα πόθον.

Εκείνο όμως που προέχει, όταν αντικρύζομεν αντιπροσώπους της έφηβικής ηλικίας άμφοτέρων των φύλων, είναι η κατανόησις των εκ μέρους εκείνων που ασχολούνται με την άγωγήν και την μόρφωσιν των, ή κατανόησις γενικά των ριπτασμών της έφηβικής ψυχής, εάν ληφθῇ υπ' όψει ότι η γνώσις της έφηβικής ψυχής και η προς αυτήν άγάπη αποτελούν τους θεμελιώδεις όρους, άνευ των οποίων δέν δύναται να νοηθῇ ούτε Αγωγή ούτε Μόρφωση.

Κι όταν αυτό δέν λαμβάνει χώραν — με παράλληλον κατανόησιν και από το περιβάλλον των το οικογενειακόν — τότε ο πόνος των έφηβων μας και η συγκρατημένη όργή τους εκχύνεται εις τα 'Ημερολόγια των.

Ἐκεῖ ἐκμυστηρεύονται τὲς ἀπορίες των,
 ἐκεῖ περιγράφουν τὲς ἀπογοητεύσεις των,
 ἐκεῖ ἀσκοῦν κριτικὴν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός των,
 ἐκεῖ ἀφήνουν τὰ ὄνειρά τους νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐλεύθερα,
 ἐκεῖ μορφοποιοῦν τὲς ρωμαντικές ροπὲς καὶ διαθέσεις των,
 ἐκεῖ αἰσθάνονται, κινοῦνται καὶ ζοῦν,
 ἐκεῖ κλείνουν πολλὰς φορὲς ὁλόκληρον τὸν ἑαυτὸν τους καὶ
 ἐκεῖ τέλος μᾶς δίνουν ἀνάγλυφο τὸ πορτραῖτο τοῦ ψυχικοῦ των κό-
 σμου.

Καὶ ἓνα τέτοιο ἀνάγλυφο πορτραῖτο τοῦ ψυχικοῦ τῆς σπαραγμοῦ μᾶς
 ἔδωκεν καὶ μᾶς ἐχάρισεν καὶ ἡ ἔφηβός μας εἰς τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω ἀπό-
 σπασμα τοῦ Ἡμερολογίου τῆς.

Εἰς τὴν ταπεινότητά μας δὲ δὲν ἀπέμενε ἄλλο τι παρὰ νὰ φέρει εἰς
 φῶς τὰ ἀνωτέρω μὲ τὴν ἐπιβεβλημένην προοπτικὴν καὶ ἀποψιν τοῦ παιδα-
 γωγικοῦ ἀπορρήτου ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ἐφήβου μας.

Εὐριπίδης Σούρλας

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α'. Μορφωτικὴ ἀξία τοῦ παιδικοῦ βιβλίου

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς φίλους τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὰ βιβλία. Χάρη
 σ' αὐτὰ μαθαίνομε τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης
 καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ γενικά. Τὰ βιβλία εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς
 πληροφοροῦν ποιὸς ἦταν ὁ ἄνθρωπος σὲ παλαιότερες ἐποχές, πῶς περνοῦ-
 σεν τὴ ζωὴ καὶ ποιὰ ἦταν ἡ πρόοδος καὶ οἱ ἐπιτεύξεις του στοὺς τομεῖς
 τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος. Μὲ τὸ βιβλίον μποροῦμε ὅπου ὥρα θελή-
 σουμε νὰ φέρωμε μπροστὰ μας συγγραφεῖς πεθασμένους ἐδῶ καὶ χιλιάδες
 χρόνια καὶ νὰ κουβεντιάσωμε μαζί τους σοφοὺς, ἐπιστήμονες, καλλιτέχνες.
 Κι αὐτοὶ πάντα πρόθυμοι καὶ καλόκαρδοι μᾶς πληροφοροῦν γιὰ ὅ,τι τοὺς
 διζήτησομε. Γιὰ γνώσεις ἐπιστημονικὰς, γιὰ καλλιτεχνικὰ μυστικά, γιὰ δι-
 δάγματα φιλοσοφικά. Ἀπὸ τὴν συντροφιά μὲ τὸν κόσμον τοῦ βιβλίου πολλὰ
 πνευματικὰ ἀγαθὰ ἔχομε νὰ κερδίσωμε. Ἀπὸ τὰ βιβλία ἀποκτοῦμε τὴ μόρ-
 φωση, τὴ σοφία ποὺ εἶναι τὸ πιὸ πολὺτιμον κεφάλαιο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη
 ζωὴ. «Ὅλα μποροῦμε νὰ τὰ χάσωμε» λέγει ὁ Σπ. Μελάς «τίς θέσεις, τὰ
 πλούτη, τὰ εἰσοδήματα. Οἱ θησαυροὶ ὅμως, ποὺ συγκεντρώνει μέσα μας
 μιὰ γερὴ μόρφωση, δὲν χάνεται ποτέ. Ὅποιες καὶ νᾶναι οἱ ἐναντιότητες
 τῆς τύχης, ὅ,τι καὶ νὰ μᾶς εὖρη, τέλεια νὰ καταστραφοῦμε, ἂν ἔχομε μόρ-
 φωση θὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε γρήγορα τὸ κουράγιο νὰ ξαναρχίσουμε
 καὶ τὸν τρόπο νὰ ξαναχτίσουμε ὅ,τι γκρεμίστηκε. Νὰ ξαναφτιάξουμε τὴ
 ζωὴ μας.»

Μὰ τὰ βιβλία δὲν μᾶς δίνουν μονάχα μόρφωση καὶ γνώση. Μᾶς χαρί-
 ζουν καὶ τέρψη καὶ δροσιά. Ἡ ἀνάγνωση ἐνός βιβλίου, καλὰ διαλεγμένου,
 ἐξευγενίζει καὶ μαλακώνει τὴν ψυχὴν μας καὶ τὴν ἀνεβάζει ψηλότερα ἀπὸ
 τίς πεζὲς ἀσβολίες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Τὸ βιβλίον δὲν εἶναι μόνο γιὰ
 τὸν ὥριμον ἄνθρωπον. Γοητεύει ὅλες τίς ἡλικίες καὶ πιὸ πολὺ τὴν παιδική
 ποὺ ἀκόμα βρίσκεται στὸ φτερωτὸν κόσμον τοῦ ὁνείρου καὶ τοῦ παραμυ-
 θιοῦ. Πρέπει πλᾶϊ στὰ βοηθητικὰ κείμενα τῶν μαθημάτων νὰ παρέχωμε

στοὺς μαθητὰς καὶ βιβλία μὲ διαφορετικὸ περιεχόμενο, γιὰτὶ μεγάλη εἶναι
 ἡ ἐπιρροὴ ποὺ ἀσκεῖ στὴ ψυχὴ καὶ στὸ χαρακτῆρα τοῦ παιδιοῦ ἓνα καλὸ
 βιβλίον. «Τὸ παιδικὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον» ὅπως λέγει ἡ Ἀντ. Μεταξά «δὲν
 ἔχει σκοπὸ μονάχα νὰ προσφέρει στοὺς μικροὺς του ἀναγνώστες τὴν ψυ-
 χαγωγίαν καὶ τὴν τέρψη, ἀλλὰ νὰ σταθεῖ δίπλα στὸ μαθητικὸ βιβλίον καὶ νὰ
 συμπληρώσει τίς γνώσεις τοῦ σχολείου. Νὰ γίνῃ ἓνας πολὺτιμος βοηθὸς
 τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ σπιτιοῦ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργο τους τόσο στὴ μόρ-
 φωση τῶν παιδιῶν ὅσο καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τους διαπαιδαγώ-
 γηση. Νὰ τοὺς καλλιεργήσῃ τὴν ἀγάπην στὸ διάβασμα, νὰ τοὺς γνωρίσει,
 βαθμιαῖα, τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων, νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ τὰ εὐγενῆ συ-
 ναισθήματα, νὰ τοὺς τονώσῃ τὸ πατριωτικὸ φρόνημα καὶ τὴ θρησκευτικὴ
 πίστη.»

Πρέπει ὅμως σὰν γονεῖς καὶ δασκάλοι πρῶτα νὰ κάνωμε μιὰ αὐστη-
 ρὴ καὶ συστηματικὴ ἐπιλογὴ τῶν βιβλίων κι' ὕστερα νὰ τὰ δίνωμε στὰ παι-
 δικά χέρια. Τὸ καλὺτερον θὰ ἦταν πρῶτα νὰ διαβάξεται τὸ βιβλίον ἀπὸ τοὺς
 μεγάλους, νὰ ἐλέγχεται ἡ ποιότητά του, στὸ περιεχόμενο, στὴν καλαισθη-
 τη ἐμφάνιση, στὴν καλὴ ἐκτύπωση μὲ ἐκλεκτὸ χροστὶ καὶ εἰκόνες, καὶ κατό-
 πιν νὰ παραδίδεται στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ. Ἐνα ἄλλο βασικὸ καὶ σπου-
 δαῖον ποὺ πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπ' ὄψην μας στὴν ἐπιλογὴ τῶν βιβλίων εἶναι τὰ
 διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ ποὺ κυριαρχοῦν στὰ διάφορα στάδια τῆς ἡλι-
 κίας του.

Νὰ τώρα ἓνας κατάλογος ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ διαλέγωμε τὰ βι-
 βλία ποὺ θὰ προσφέρωμε τὰ παιδιά :

Μέχρι 6 ἐτῶν : Στὴν ἡλικίαν αὕτῃ πρέπει νὰ προετοιμάζωμε τὸ παι-
 δι γιὰ τὴν ἀνάγνωση. Συνδυάζει πολὺ γρήγορα τὰ λόγια, ποὺ τοῦ λέμε,
 μὲ τίς εἰκόνες, ποὺ βλέπει. Ἔτσι τὰ βιβλία ποὺ θὰ τοῦ δίνωμε πρέπει νὰ
 εἶναι μὲ χρωματιστὰς εἰκόνες καὶ μὲ λίγες λέξεις.

Ἀπὸ 6 - 9 ἐτῶν : Στὸ στάδιον αὐτὸ μποροῦμε νὰ προσφέρωμε στὰ
 παιδιὰ βιβλία μὲ περιπέτειες, παιδικὰς ἐγκυκλοπαίδειες, ἀκόμα καὶ Ἀτλαν-
 τα μὲ χάρτες γεωγραφικοὺς.

Ἀπὸ 9 - 11 ἐτῶν : Γιὰ νὰ ἀναπτύξωμε τὴ φαντασίαν τοῦ παιδιοῦ, τὰ
 βιβλία μὲ παραμύθια εἶναι τὰ πιὸ κατάλληλα στὴν ἡλικίαν αὕτῃ. Τὴ μορ-
 φωτικὴ ἀξία τοῦ παραμυθιοῦ τὴν τονίζει ἡ σύγχρονη Παιδαγωγικὴ Ἐπι-
 στήμη. Ὁ παιδαγωγὸς Ἀντ. Ἰσηγόνης λέγει ὅτι «ὁ παῖς ἀκροώμενος ἢ
 ἀφηγούμενος παραμύθια καθίσταται ἀσυνειδήτως κάτοχος τοῦ γλωσσικοῦ
 μηχανισμοῦ καὶ ἐθίζεται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ σαφὴ διατύπωσιν διανοημάτων
 καὶ συναισθημάτων». Τὸ παραμύθιον ὅμως ὄχι μονάχα μορφώνει ἀλλὰ καὶ
 ψυχαγωγεῖ. Μᾶς ἔχει κρατήσει εὐχάριστη συντροφιά στίς πιὸ ὁμορφες
 ὥρες τῆς ζωῆς μας. Μὲ τὸ παραμύθιον περάσαμε τὰ παιδικὰ μας χρόνια
 κοντὰ στὸ ἀναιμμένο τζάκι, πάνω στὰ γόνατα τοῦ παπποῦ, καὶ μ' αὐτὸ τὰ
 ξιδέψαμε σὲ κόσμους γεμάτους ὄνειρον καὶ μαγείαν.

«Τὸ παραμύθιον !» λέγει ὁ Στ. Σπεράντσας «εἶναι τὸ ὠραιότερον ἄνθος
 τῆς λαϊκῆς φαντασίας. Καὶ τὴ γοητεία του δὲ θὰ τὴ χάσῃ ποτέ, ὅσο ὑπάρ-
 χουν παιδιά κι ὅσο ὑπάρχουν μεγάλοι, ποὺ διατηροῦν τὴν παιδικὴν τους
 ψυχὴν ὡς τὰ γεράματά τους. Μᾶς ἔχει μείνει κληρονομιά ἀπὸ παλιούς και-
 ρούς, ὅταν οἱ ὄρες κυλοῦσαν μαλακὰς, γεμάτες ἀπὸ πολὺ μικρὰς φροντί-
 δες, ὅταν τὴν ὑποβλητικὴ σκηνογραφία τοῦ τζακιοῦ μὲ τὴν ἀνθισμένη φλό-
 γαν τῆς χειμωνιάτικης τριανταφυλλιάς, δὲν τὴν εἶχαν ἀντικαταστήσει ἀκό-
 μα τὰ ἡλίθια σώματα τῆς κεντρικῆς θέρμανσης. Ἡ σημερινὴ πραγματικό-
 τητα, ἡ πολυθρόνη καὶ ἀντιποιητικὴ ζωὴ τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἀνέτρε-
 ψαν τὴν παλαιὰ τάξιν τῶν ἐντυπώσεων κι ἔκαναν τὸ ἀφηγηματικὸ παρα-

μύθι να διατρέχει θανάσιμη κρίση. Για τόν κόσμο όμως του χωριού και του υπαίθρου, για τόν κόσμο τών ναυτικών και τών ψαράδων, τὸ παραμύθι εἶναι καὶ θὰ μείνῃ ἕνα εἶδος ζωντανό, γεμάτο παλμό. Κι ἂν ἀπὸ τὰ κέντρα ἔλειψαν οἱ παραμυθάδες, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τὸ ἀφηγηθοῦν, τὸ παραμύθι καὶ πάλι δὲ θὰ χαθῇ, ἀφοῦ περνᾷ στὰ βιβλία κι ἀπὸ ἐκεῖ διαβάζε-ται ἅπλως ἀπὸ τὰ παιδιά, μὰ ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς μεγάλους.»

Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ παραμύθια ἔχουν τόσην παιδαγωγικὴ ἀξία γιὰ τὸ παιδί πρέπει νὰ τοῦ προσφέρωμε τέτοια, ἀφοῦ προηγουμένως κάμομε μιὰ προσεκτικὴ ἐπιλογή. «Πάντως ὅλα τὰ παραμύθια» ὅπως λέγει ὁ παιδαγωγὸς Σπ. Παγιατάκης «δὲν εἶναι κατάλληλα διὰ τὸ παιδί. Γενικῶς πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ χονδροειδῆ καὶ ἀκολαίσθητα παραμύθια, ὡς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προκαλέσουν βιαιὰς συναισθηματικὰς ἀντιδράσεις (φόβον, τρόμον, ὑπερβολικὴν λύπην, μεγάλην ἀγωνίαν κ.λ.π.). Ὅς ἀποφεύγωμεν ἐπίσης παραμύθια, τὰ ὁποῖα ἐξωραΐζουν ὑπερμέτρως τὴν πραγματικότητα καὶ ὑποβάλουν ἐλπίδας, τὰς ὁποῖας μοιραίως θὰ διαψεύσῃ ἡ σκληρὰ πραγματικότητα.»

Ἀπὸ 11 - 12 ἐτῶν : Στὴν ἡλικία αὐτὴ γιὰ νὰ ἀξιοποιήσωμε στὸ παιδί τὰ μεγάλα συναισθήματα, τὴ γενναιοφροσύνη, τὸν ἥρωϊσμό, τὴν ἀγνό-τητα πρέπει νὰ τοῦ δίνωμε βιβλία μὲ παραδόσεις καὶ ἔθιμα ὅλων τῶν χω-ρῶν. Ἐπίσης διάφορες ἀνθολογίες μὲ ποιήματα καὶ διηγήματα ὡς καὶ βιο-γραφίες μεγάλων ἀνδρῶν εἶναι κατάλληλα ἀναγνώσματα στὸ στάδιο αὐτὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Β'. Ἑλληνικὲς παιδικὲς ἐκδόσεις

Ἀφοῦ, ὅπως εἶδαμε, τὸ παιδικὸ βιβλίον ἔχει τόση μεγάλη ἀξία γιὰ τὴ διάπλαση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ, ἦταν ἐπόμενο καὶ στὴ Χώρα μας νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ ἱκανοποιηθῇ τὰ διαφέροντα τῆς ἡλι-κίας αὐτῆς. Ἔτσι πολλοὶ ἦταν οἱ νεοῦλληνες συγγραφεῖς ποὺ καταπιάστη-καν μὲ τὸ εἶδος τῆς παιδικῆς φιλολογίας, καὶ μιὰ προσεκτικὴ ματιὰ στὴ νεώτερη λογοτεχνία μας θὰ μᾶς δώσῃ πολλὰ ἔργα, ποὺ εἶναι προωρισμέ-να γιὰ τὰ παιδιά. Ἔργα ποὺ ἔχουν γραφῇ μὲ σκοπὸ νὰ διδάξουν, νὰ φρο-νηματίσουν καὶ νὰ ψυχαγωγήσουν τὴν παιδικὴ ἡλικία.

Πολλοὶ εἶναι οἱ λογοτέχνες ποὺ πλάϊ στίς συλλογὰς διηγημάτων, στὰ μυθιστορήματα, στὰ θεατρικὰ ἔργα καὶ στίς κριτικὰς μελέτες ἔγραψαν καὶ ἔργα μὲ χαρακτήρα καθαρὸ παιδικό. Ἄλλοι πάλι ποὺ ἀσχολήθηκαν ἀπο-κλειστικὰ μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς συγγραφῆς παιδικῶν βιβλίων σὰν τὴν Πη-νελόπη Δέλτα κ. ἄ. Ἔργα γεμάτα σκέψεις καὶ συναισθήματα τῆς πρώτης ἡλικίας τῆς ζωῆς μας, τῆς παιδικῆς.

Ὅς ἀνατρέξωμε ὅμως στὴ νεώτερη λογοτεχνία μας γιὰ νὰ παρακο-λουθήσωμε χρονολογικὰ αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη τῶν Ἑλληνικῶν παιδικῶν ἐκ-δόσεων.

Πρῶτος ὁ Λέων Μελάς στὰ 1858 ἐπεδόθη στὴ συγγραφὴ βιβλίων γιὰ τὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία καὶ δημοσίευσε ἀξιόλογα ἔργα ὅπως «ὁ Γεροστάθης», «ὁ Μικρὸς Πλούταρχος» κ. ἄ. Ὁ Γεροστάθης εἶναι διασκευὴ ξένου γαλλικοῦ ἔργου κι' εἶναι γραμμένο γιὰ νὰ φρονηματίσῃ τοὺς νέους. Ἀπέβλεπε δὲ στὸ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ νοθεύῃ τὰ παιδιά μ' ἕνα σωρὸ ἀλή-θειες καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα, χρήσιμο γιὰ τὴν προπαρασκευὴ στὸν αὐ-ριανὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς τους. Ἀκόμα δὲ καὶ σήμερα θὰ ἀποτελοῦσε ἕνα πολὺ καλὸ παιδικὸ ἀνάγνωσμα, ἂν δὲν παρουσίαζε γλωσσικὴ δυσκολία.

Ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης μὲ τὸν «Ταμπουρά καὶ Κόπανο» καὶ τὰ «Κούφια Καρύδια» κατέχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση ἀνάμεσα στοὺς συγγρα-

φεῖς παιδικῶν βιβλίων στὴ χώρα μας. Τὰ παιδικὰ του ποιήματα τυπώθη-καν καὶ κυκλοφόρησαν στὰ 1889. Ὁ Παλαμᾶς μᾶς λέγει ὅτι «τὰ παιδικὰ τραγούδια τοῦ Πάλλη εἶναι τὰ μόνα ποιήματα τῆς προκοπῆς ποὺ ἀπεκτῆ-σαμεν, καὶ μοσχοβολοῦν ἀπὸ τὸ θυμὰρι τῶν βουνῶν τῆς Ρούμελης καὶ ἀπὸ τὴν αὔραν τοῦ Αἰγαίου». Τὰ παιδικὰ ποιήματα τοῦ Πάλλη ἀγαπήθηκαν πολὺ ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ δημοσιεύθηκαν σὲ ἀναγνωστικὰ τῶν τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ. Εἶναι γεμάτα χάρη καὶ δροσιὰ καὶ παρουσιάζουν τὸ παιδί νὰ κινιέται μέσα σ' ἕνα δικό του κόσμο γεμάτο ὄνειρο καὶ μαγεία. Ὁ «Φουντοῦκος», ὁ «Σκύλος», τὰ «Καλημερούδια» καὶ ὁ «Κώστας» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερά του παιδικὰ ποιήματα.

Τοῦ Κώστα ἀλλάζουμε τὰ ρούχα
καὶ τοῦ φορᾶνε πανταλόνια,
καὶ νὰ τον νάφτης μὲ γαλόνια
καὶ μὲ σφυρίχτρα καὶ σουγιὰ.

Καὶ σὰν τὸν φώναξε ἡ Μαρριέττα
μαζί νὰ παίξουν τὸ σχοινάκι,
«Ἄφτο» λέει εἶναι «παιχνιδάκι,
ποὺ παίζουν μόνο τὰ παιδιά».

Ὅλα του τὰ ποιήματα ἀκόμα καὶ σήμερα διαβάζονται ἀπὸ τὸν παι-δόκοσμο εὐχάριστα, γιὰτὶ «ὁ Πάλλης εἶναι ποιητής, κι' ὁ λυρισμὸς του εἶναι πηγαῖος καὶ αὐθόρμητος». «Ὁ Πάλλης μὲ τὰ παιδικὰ του ποιήματα» ὅπως λέγει ὁ Δημαρᾶς «παρουσιάζεται πρωτοπόρος μιᾶς καινούργιας Παι-δαιγωγικῆς, στηριγμένης στὴ συνείδηση τῆς ἰδιοτυπίας τοῦ παιδιοῦ, στὸ σεβασμὸ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, στὴ γνώση τῶν ἀναγκῶν του. Εἴτε γρά-φει πρωτότυπα, εἴτε μεταφράζει, ξεχύνεται ἀπὸ τὰ παιδικὰ του ποιήματα κέφι, δροσιὰ, ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς.»

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἐν-τεχνου λόγου, ἔστρεψε τὴν προσοχή του καὶ στὴν αἰσθητικὴ τοῦ παιδιοῦ γιὰ νὰ δουλέψῃ καὶ τὸ δύσκολο ἔργο τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὰ ἔργα του ποὺ εἶναι προωρισμένα γιὰ τὰ παιδιά πὼς κατέχευε ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς λειτουργίας τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Γνώριζε καλὰ τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ συγκινοῦσε τίς εὐαίσθητες χορδὲς τοῦ παιδιοῦ καὶ κατάφερε μὲ τὸ ἔργο του νὰ κατέβῃ ὡς τὸ διανοητικὸ καὶ συναισθηματικὸ τοῦ ἐπίπεδο. «Δὲν εἶναι κάτι τὸ εὐκόλο» λέγει ὁ Στ. Σπεράντσας «γιὰ νὰ μπορεῖ ἕνας συγγραφέας, πραγματικὰ ἀγνός, νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς σοφίας καὶ τῆς ὀριμότητάς του στὰ χαρούμενα χρόνια τῶν παιδιῶν, μὲ τὸ αἶθριο τριανταφυλλένιο χαμόγελο. Χρειάζεται καὶ στοῦ ἴδιου τὰ χεῖλη ν' ἀνθίξῃ τὸ ἴδιο χαμόγελο, ὅσες φορές φέρνει ἐμπρὸς του τὸν κόσμο τὸν θελκτικὸ καὶ φαντασμαγορικὸ, ποὺ τὸν κυβερνᾷ τὸ συναίσθημα καὶ δὲν τὸν ἄλυσσ-δένει ἡ ἄκαμπτη λογική.»

Στὰ 1920 ὁ Παπαντωνίου μᾶς ἔδωσε μιὰ σειρὰ ἀπὸ παιδικὰ τραγού-δια, ποὺ, μελοποιημένα ἀπὸ τὸν Γ. Λαμπελέρ, φέρνουν τὸν τίτλο «Χελιδό-δια». «Μὲ τὴ συλλογὴ αὐτὴ τῶν παιδικῶν ποιημάτων» λέγει ὁ Μ. Περὰν-θης «ὁ Παπαντωνίου ἐπλούτισε ἀξιοθαύμαστα καὶ ὑποδειγματικὰ τὴν παι-δικὴ μας λογοτεχνία. Ἀρμονικὰ, μὲ ἀδρές εἰκόνες, κρατοῦν τὰ παιδικὰ νοή-ματα στὸ ἐπίπεδο τῆς ὀρίμης τέχνης του, χωρὶς ἀφελεῖς ἀπλοποιήσεις καὶ χωρὶς σχολαστικοὺς διδακτισμούς. Μιλάει σ' αὐτὰ ὁ γνήσιος ποιητής, ὅπως μιλάει κι ὁ φωτισμένος Παιδαγωγός.» Δυὸ χρόνια νωρίτερα στὰ 1918 ὁ

Παπαντωνίου με τη συμμετοχή Συντακτικής Έπιτροπής του Κράτους, που την αποτελούσαν, οι Άνδρεάδης, Δελμούζος, Νιρβάνας και Τριανταφυλλίδης είχε γράψει «Τά Ψηλά Βουνά» αναγνωσμάτιο της Γ' Δημοτικού. Ήταν το πρώτο αναγνωστικό που γράφτηκε στη δημοτική γλώσσα. Το βιβλίο αυτό είχε κολοσσιαία επιτυχία. Επαινέθηκε από όλους και αγαπήθηκε από τα παιδιά, που, επί τέλους έπαιρναν στα χέρια τους ένα βιβλίο στη γλώσσα της μάνας τους, γεμάτο κέφι και δροσιά, γραμμένο από ένα καλλιτέχνη του λόγου.

Κι' όμως μετά από δυο χρόνια, στα 1920 βρέθηκε μια επίσημη επιτροπή να το δυσφημίσει, να το χαρακτηρίσει χυδαίο, έγκληματικό, ανήθικο, ταπεινό και ν' αποκαλέσει το συγγραφέα του διαφθορέα.

Και όχι μόνο αυτό, αλλά και να προτείνει το κάψιμο του βιβλίου στην Πλατεία Συντάγματος, «ως έργον ψεύδους και κακοβούλου προθέσεως». Και όμως ύστερα απ' όλα αυτά το αναγνωστικό «Τά Ψηλά Βουνά» ξαναγύρισε θριαμβευτικά στο σχολείο κι' έκυκλοφόρησε 5-6 χρόνια ακόμα προσφέροντας στις παιδικές ψυχές δροσιά και αληθινή χαρά.

Αλλά, εκείνος από τους νεώτερους λογοτέχνες μας που σ' όλη του τη ζωή στάθηκε πιο κοντά στα παιδιά ήταν ο Γρηγόριος Ξενόπουλος. Και όμως ο ίδιος μας λέει ότι «τη συμβολή μου στο είδος αυτό της παιδικής λογοτεχνίας, δεν την θεωρώ σημαντική κι' αναγνωρίζω ότι άλλοι συνεισέφεραν πολύ ανώτερα, αν όχι και περισσότερα. Για το παιδί δεν εργάσθηκα με πρόγραμμα, με σκοπό, εκ προμελέτης. Ό,τι έκαμα, το έκαμα κατά τύχη, κατ' ανάγκην και μπορώ να πω έξ ενστίκτου». Ασχέτα όμως από τη γνώμη του αυτή τη γεμάτη μετριοφροσύνη για το έργο του ο Ξενόπουλος κατέχει μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους συγγραφείς παιδικών βιβλίων στη χώρα μας. Στα είκοσιτρία του χρόνια είχε γράψει την «Αδελφούλα μου» που είναι το πρώτο παιδικό μυθιστόρημα στη δημοτική γλώσσα. Είχε μου το θάρρος πρώτος απ' όλους τους νεοέλληνες πεζογράφους να καταπιασθή με το παιδικό μυθιστόρημα, κι' ακόμα να το γράψει στη δημοτική γλώσσα, στη ζωντανή γλώσσα του λαού. Η «Αδελφούλα μου» είναι ένα από τα ελάχιστα παιδικά μυθιστορήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, κι' ήταν το έργο που έφερε τον Ξενόπουλο σ' επαφή με τον κόσμο του παιδιού. Πρωτοδημοσιεύθηκε στο παιδικό περιοδικό «Διάπλασις των Παίδων» που διεύθυνε ο Ν. Παπαδόπουλος.

Απ' εδώ και πέρα ο Ξενόπουλος γίνεται στενός συνεργάτης στη «Διάπλασι» δημοσιεύοντας μεταφράσεις έργων ξένης παιδικής λογοτεχνίας. Το 1896 αναλαμβάνει ως αρχισυντάκτης της εβδομαδιαίας πια «Διαπλάσεως». Τις περισσότερες στήλες του περιοδικού αυτού τις έγραφε ο ίδιος ο Ξενόπουλος χωρίς πουθενά να υπογράφη με τ' όνομά του. Από τη «Διάπλασι» έρχεται σ' επαφή με τα παιδιά και γίνεται ο καλύτερός τους φίλος. Οι πολλές και διάφορες στήλες που είχε καθιερώσει στη «Διάπλασι» κεντρίζουν την φιλοτιμία και την πνευματική άμιλλα στα παιδιά που γράφουν και στέλλουν συνεργασίες για δημοσίευση. Κι' ο Ξενόπουλος υπομονετικός, καλός σύμβουλος, πρόθυμος πάντα να βοηθήσει και να ενθαρρύνει την παιδική και νεανική προσπάθεια των αναγνωστών του, ακούραστος απαντά στα πολυάρυθμα γράμματα που του στέλλουν. Ανάμεσα στις στήλες της Διαπλάσεως ξεχωριστή ήταν η «Σελίς συνεργασίας συνδρομητών». «Η στήλη αυτή» όπως λέγει η λογοτέχνης και παιδαγωγός Γεωργία Ταρσούλη «υπήρξεν ένα καλλιτεχνικό φυτώριο - το μόνο των τελευταίων πενήντα χρόνων - και τοιούτο είναι μια από τις μεγάλες δόξες του Ξενόπουλου. Γιατί από το φυτώριο εκείνο ξεπετάχτηκαν και φούντωσαν μερικά από τα θαλα-

ρώτερα βλαστάρια της σύγχρονης λογοτεχνίας μας. Χωρίς να κάνει ποτέ συγκατάβαση σε κανένα, αλλά και χωρίς να θίξη και χωρίς να πληγώσει ποτέ την τόσο ευαίσθητη παιδική ψυχή, υπεδείκνυε τα τρωτά, ανέφερε τις αδυναμίες, τόνιζε κι' επαινούσε τα καλά σημεία, και καθοδηγούσε τον μικρό συνεργάτη στον σωστό δρόμο του ωραίου νεοελληνικού λόγου.» Η «Διάπλασις», το παιδικό αυτό περιοδικό, πλουτισμένο με έκλεκτο περιεχόμενο στάθηκε ο έπιστήθιος φίλος των παιδιών πάνω από εξήντα χρόνια. Ήταν το περιοδικό που συνήθιζε τα παιδιά να γνωρίσουν και ν' αγαπήσουν τη ζωντανή δημοτική μας γλώσσα και πρακτικά τα εξασκούσε να γράφουν κι' αυτά σ' όλα τα είδη του έντεχνου λόγου. Έτσι ο «Φαίδων» της Διαπλάσεως ήταν και εξακολουθεί να είναι ένας από τους συγγραφείς που μορφώνουν και ψυχαγωγούν τις παιδικές ψυχές.

Ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα βιβλία της παιδικής φιλολογίας στη Χώρα μας κατέχει το έργο της Πηνελόπης Δέλτα. Αποτελείται κυρίως από ιστορικά και ήθοπλαστικά μυθιστορήματα και παραμύθια που κατακτούν κάθε παιδική καρδιά με την υποβλητική ζωντάνια των ήρώων τους. Όπως μας λέγει ο Ξενόπουλος «η Πηνελόπη Δέλτα είναι η συγγραφέας που εργάστηκε με πρόγραμμα, μ' επίγνωση, με σκοπό. Κι' όταν εργάζονται έτσι συγγραφείς ταλαντούχοι, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι παράγουν τελειότερα. Τι τα θέλετε! Παιδική Λογοτεχνία, νεαρού μάλιστα κράτους, που έχει έναν πεζογράφο σαν την Δέλτα κι' έναν ποιητή σαν τον Βιζυηνό, δεν μπορεί να μην είναι σημαντική και μην έχει μέλλον».

Τα έργα της «Για την Πατρίδα», «Παραμύθι χωρίς όνομα», «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου», «Τα μυστικά του Βάλτου», «Η Ζωή του Χριστού», «Παραμύθια και άλλο», είναι γραμμένα για να διαβασθούν από τα παιδιά. Στο έργο της «Για την Πατρίδα» (ιστορική νουβέλλα) ο γνήσιος έθνικός παλμός και η έξαρση του καθήκοντος και της θυσίας για την πατρίδα, συνθέτουν ένα δυνατό αφηγηματικό σύνολο, που βοηθεί και συναρπάζει από την πρώτη ως την τελευταία του σελίδα. Είναι έργο υποδειγματικό στο είδος του γραμμένο με μια τέλεια τέχνη, με πολύ αίσθημα και σε πολύ ωραία γλώσσα. «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου» (μυθιστόρημα) είναι κι' αυτό ένα θαυμάσιο παιδικό κείμενο, που η κριτική το εξύμνησε και η Παιδαγωγική το χρησιμοποίησε μ' έμπιστοσύνη. Είναι ένα ζωντανό ιστορικό μυθιστόρημα που μας περιγράφει μια ήρωική εποχή γεμάτη αγώνες και δόξες. Ο Άρ. Έφταλιώτης μας λέγει για το έργο αυτό της Δέλτα ότι «είναι έργο χρειαζόμενο στα παιδιά όσο και ο άερας στο φυλακισμένο». Επίσης τα «Παραμύθια και άλλα» είναι μια συλλογή διηγημάτων απ' τα καλύτερα της παιδικής μας φιλολογίας. Στο βιβλίο αυτό μια Μάννα διηγείται στο παιδί της - στο κάθε παιδί - διάφορες ιστορίες παρμένες από την έθνική μας ζωή.

Η Πηνελόπη Δέλτα, βαθύς γνώστης και ανατόμος της παιδικής ψυχής, έχει σταθή με το έργο της ο αχώριστος φίλος των παιδιών. Όπως λέγει δε και ο Κ. Δημαρής «όσο υπάρχουν Έλληνόπουλα θα διαβάζουν τα βιβλία της... τα όποια είναι και θα μένουν υποδειγματικά για τη νεοελληνική παιδική φιλολογία». Και πολλοί άλλοι ακόμα, όπως ο Ι. Πολέμης με την «Παιδική Λύρα» και «Τα πρώτα βήματα», ο Γ. Βιζυηνός, ο Άγγελος Βλάχος, ο Άλέξ. Κατακουζηνός, ο Ηλίας Τανταλίδης, η Άρσινόη Παπαδοπούλου έγραψαν έργα σε πέζο και ποιητικό λόγο, προωρισμένα να σταθούν κοντά στα παιδιά ευχάριστα και να τους γίνουν τερπνά και διδακτικά αναγνώσματα.

Και στην εποχή μας όμως η πνευματική αυτή κίνηση στον τομέα των

- 1) Ειρήνης Παϊδούση (Τὰ παιδιὰ καὶ τὰ βιβλία) περ. Παιδεία καὶ Ζωή (Μαΐος 1958).
- 2) Στέλλας Πέππα · Ξεφλούδα (Οἱ ἑλληνικὲς παιδικὲς ἐκδόσεις) περ. Σχολεῖο καὶ Ζωή (Ἀπρίλιος 1955).
- 3) Δ. Γιάκου (Ἀλέξανδρος Πάλλης καὶ Παιδικὴ Λογοτεχνία) περ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία (ἀφιέρωμα Ἀλ. Πάλλη).
- 4) Γεωργίας Ταρσούλη (Ὁ Ξενοπούλος τῆς Διαπλάσεως) περ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία (ἀφιέρωμα Γρηγ. Ξενοπούλου).
- 5) Στ. Σπεράντα (Ὁ Παπαντωνίου στὴν παιδικὴ λογοτεχνία) περ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία (ἀφιέρωμα Ζ. Παπαντωνίου).
- 6) Ἡ ἐκθεσι τοῦ «Βιβλίου τοῦ παιδιοῦ» περ. Νεοελληνικὴ Παιδεία Δεκέμβριος 1948. 3 ὁμιλίες τῶν Α. Μεταξᾶ, Γρ. Ξενοπούλου, Στ. Σπεράντα.

λητών. Πενήντα έφτά οίκογένειες στέλνουν τὰ παιδιά τους στην τάξη μας. 289 είναι τὰ άτομα τών οικογενειών τους. "Όλες οί οικογένειες κατοικούν σέ 116 δωμάτια, και άπ' αὐτές 17 οίκογένειες μέ 96 άτομα, μένουν σέ 17 σπίτια τοῦ ἐνός δωματίου. Κανένα ἀπό τὰ σπίτια δέν ἔχει μπάνιο και μόνο τρία σπίτια ἔχουν ἡλεκτρική κουζίνα, 12 ἔχουν μαγειρικές συσκευές πετρογκάζ ἢ σουπεργκάζ και τὰ ὑπόλοιπα μαγειρεύουν μέ κοινή γκαζίερα.

Και τώρα, ἀπό τὴν πρόχειρη περιγραφή τών ἐξωτερικῶν συνθηκῶν, ἀς περάσουμε σέ θέματα μορφωτικά. Οἱ γονεῖς τών παιδιῶν, ἂν δέν εἶναι ἀγράμματοι, δέν ἔχουν βγάλει οἱ περισσότεροί τὸ Δημοτικό σχολεῖο. Τὸ 30% τών μητέρων εἶναι ἀναλφάβητες. Ἡ συνοικία τους δέν προσφέρει εὐκαιρίες γιὰ παραπάνω ἀνάπτυξη. "Όλοι σχεδόν βρίσκονται στοῦ ἴδιου πνευματικό ἐπίπεδο και τὰ πνευματικά τους ἐνδιαφέροντα, ἂν ὑπάρχουν, δέν εἶναι διαφοροτικά. Ἐνδιαφέρονται περίπου γιὰ τὰ ἴδια πράγματα και οἱ ἐρμηνεῖς πού δίνουν γιὰ τίς πνευματικές ἐκδηλώσεις τῆς περιοχῆς, ἂν ὑπάρχουν τέτοιες ἐκδηλώσεις, εἶναι λίγο ὡς πολὺ ἴδιες, μιὰ πού τὸ μορφωτικό τους ἐπίπεδο εἶναι τὸ ἴδιο. Διαβάζουν τὸ ἴδιο ἐβδομαδιαῖο περιοδικό και δέν ἀγοράζουν βιβλία. "Όλοι ἀκοῦνε τὸ ἴδιο κήρυγμα στην ἐκκλησία τῆς περιοχῆς τους και παρακολουθοῦν τὸ ἴδιο ἔργο στὸν συνοικιακό κινηματογράφο. Ἡ ἐργασία στοὺς ἄνδρες δίνει συχνά εὐκαιρίες μορφωτικές, ὅπως γίνεται μέ τοὺς σιδηροδρομικούς, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι δέν μένουν στοῦ σπῆτι πάντα γιὰ νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἀνάπτυξη τών παιδιῶν τους. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς δέν εἶναι ἐντόπιοι Πειραιῶτες, ἔχουν ἔλθει ἀπὸ τίς ἐπαρχίες γιὰ ἀναζήτηση ἐργασίας και ἔμειναν. Μαζί τους ἔφεραν τὰ ἥθη και ἔθιμα τοῦ γενεθλίου τόπου τους και τίς προλήψεις τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τους. Τὸ πολιτιστικό «ὑπόστρωμα», πού καθένας φέρνει, δέν εἶται γιὰ τὸ ἴδιο μέ τοῦ ἄλλου τοῦ, τοῦ Ἡπειρώτη, τοῦ Θεσσαλοῦ ἢ τοῦ νησιώτη και τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἔλθουν σέ ἄμεση ἐπικοινωνία και ὁ κύκλος τών γνωριμιῶν τους εἶναι πολὺ στενός. "Όταν συναντηθοῦν λένε τὰ ἴδια και τὰ ἴδια γιὰ τὸ χωριὸ τους και δέν προσθέτουν τίποτε γιὰ τὴ βελτίωσή τους. Θὰ χρειαστῇ νὰ περάσουν τουλάχιστο δυὸ γενεές, ἴσως και περισσότερο, γιὰ νὰ σπάσῃ ὁ στενὸς κλοιὸς τοῦ ἰδιαίτερου τόπου τῆς καταγωγῆς τους, γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἀφομοίωσή τους μέσα στοῦ κοινὸ πιά κλίμα τῆς νέας τους πατρίδας.

Προσπάθησα, μέ τὴ βιαστική αὐτὴ ἐπισκόπηση, νὰ δώσω τὸ πολιτιστικό κλίμα, ὅπου κινοῦνται τὰ παιδιά τοῦ σχολείου μας. Τώρα μεταφέρω τὴ συζήτηση στὰ παιδιά τοῦ σχολείου και κυρίως στὰ παιδιά τῆς σχολικῆς μας τάξεως.

"Ἐχω δικαίωμα νὰ ὁμιλῶ γιὰ σχολικὴ τάξη; "Υστερα ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας γιὰ τὸ ὑποσυνείδητο μπορούμε νὰ μιλοῦμε γιὰ σχολικὴ τάξη, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἕνα σύνολο ἄψυχων ἀντικειμένων! Γιατί, τί εἶναι στήν πραγματικότητα σχολικὴ τάξη! Στὴν περίπτωσή μας εἶναι 58 πρόσωπα, πού τὸ καθένα ἔχει δικά του προβλήματα, τὴ δική του, καταδική του δημιουργικὴ φαντασία, τὰ δικά του συμπλέγματα ἐνοχῆς, τὸ δικό του δρόμο ἀνόδου και ἀντιμετώπισεως προβλημάτων. Και ἀκόμα τὴ δική του, καταδική του πνευματικὴ κατάσταση, πού δέν εἶναι ἴδια μέ τοῦ ἄλλου στὴ σημασιολόγηση τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Εἰδικότερα, δέν εἶναι τὸ ἴδιο ἔτοιμο κάθε παιδί νὰ δεχτῇ τὴν προσφερόμενη ὕλη. "Όπως εἶναι γνωστὸ ἡ διδασκαλία πολλὰς φορὲς ἐπεμβαίνει ἐπιζήμια στὴ φυσικὴ πορεία μαθήσεως τοῦ κάθε παιδιοῦ, ὅταν τὸ ἀναγκάζῃ νὰ κατακτήσῃ κύκλους γιὰ τοὺς ὁποίους δέν εἶναι ἔτοιμο.

Μέ τίς συνθήκες πού ἀναφέραμε παραπάνω, ἕνα σπῆτι πού ἔγινε σχο-

λεῖο, μέ αἰθουσες διδασκαλίας μικρές, σκοτεινές, ἀνθυγιεινές, ἡ ἔλλειψη αὐλῆς και ἡ ἀκαταλληλότητα τών βοηθητικῶν χώρων, ἡ ἀσχῆμια τοῦ χώρου ὅπου γενικά κινεῖται τὸ παιδί, οἱ οἰκογενειακές και οἰκονομικές συνθήκες τών μαθητῶν, και πρῶτο ἀπ' ὅλα, ἕνας τόσο μεγάλος ἀριθμὸς παιδιῶν, 60 μαθητὲς σέ μιὰ τάξη, εἶναι δυνατό στοῦ δάσκαλο νὰ προσέξῃ τοὺς μαθητὲς τοῦ σὰν πρόσωπα; Ἀπαντοῦμε, ἀδίστακτα, ὄχι.

Ἀκόμη και ὁ δάσκαλος πού εἶναι ἀποφασισμένος νὰ θυσιαστῇ, δέν θὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιά του νὰ ὁλοκληρωθοῦν, νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ ψυχικά τους προβλήματα. Οἱ προαναφερθεῖσες ἀντικειμενικές συνθήκες ἐξαφανίζουν τὴν προσωπικότητα, και ἂν τὸ σχολεῖο δέν ὑπηρετεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ κάθε παιδιοῦ, δέν εἶναι σχολεῖο ἀλλὰ στρατώνας.

Ὁμολογοῦμε ὅτι οἱ ἀντικειμενικές συνθήκες δέν μᾶς ἐπιτρέπουν ν' ἀσχοληθοῦμε μέ τὸ κάθε παιδί χωριστά. Δέν μπορούμε νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ σωστὸ δρόμο. Τὸ μόνο πού μᾶς μένει εἶναι νὰ ξεχωρίσουμε μέσα ἀπ' ὅλη τὴν τάξη, ἕνα μικρότερο σύνολο, πού νὰ ἔχῃ κοινά, ὅσο γίνεται, χαρακτηριστικά και νὰ τὰ ἐξετάσουμε. Θ' ἀσχοληθοῦμε μέ τοὺς διετεῖς.

II

Οἱ διετεῖς. Ἀπὸ τοὺς 58 μαθητὲς τῆς τάξεώς μας, οἱ 40 ἔχουν τὴν κανονικὴ ἡλικία τῆς τετάρτης τάξεως, εἶναι δηλαδὴ ἀπὸ 9-10 χρονῶν και οἱ 18 εἶναι μεγαλύτεροι ἀπὸ τὴν ἡλικία τῆς τάξεως, ἕνα, δύο, και τρία χρόνια.

Εἶναι παιδιά πού ἔμειναν στάσιμα. Οἱ διετεῖς μαθητὲς εἶναι μιὰ περίπτωση πρόβλημα γιὰ τὸ δάσκαλο. Τὰ παιδιά πού ἀναγκάζονται νὰ ἐπαναλάβουν τὰ μαθήματα τῆς ἰδίας τάξεως, δέν ὠφελοῦνται σχεδόν ποτέ. Τὸ πιὸ βέβαιο εἶναι, πὼς πικραμένα ὅπως εἶναι, ἢ μένουν ἐντελῶς ἀδιάφορα γιὰ τὰ συμβαίνοντα μέσα στήν τάξη ἢ ἀντιδρῶν συστηματικὰ στοῦ ἔργο τοῦ σχολείου. Καταστρέφουν, προκαλοῦν, ἐρεθίζουν, δέρνουν τὰ μικρότερα παιδιά. Ἐπιζητοῦν νὰ ἐπιβληθοῦν μέσα στήν τάξη, και ὅταν δέν τὸ κατορθώνουν, εἴτε γιὰτὶ οἱ πνευματικές τους δυνάμεις δέν τὸ ἐπιτρέπουν, εἴτε γιὰτὶ ὁ δάσκαλος τοὺς ἔχει στόχο και τοὺς ὑπενθυμίζει συνεχῶς αὐτὴ τους τὴν ἀδυναμία, ἀδιαφοροῦν, ἀποξενώνονται ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς τάξεως και καταλήγουν ἀντικοινωνικοί, μ' ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς ἀνωμαλίας. Τέτοιοι ἔχουν καταντήσῃ και οἱ δικοὶ μας διετεῖς. Ἄν δέν ἔμειναν στήν ἴδια τάξη, εἶναι βέβαιο, πὼς δώδεκα ἀπ' τοὺς 18, θὰ ξεπερνοῦσαν μέ τὸν καιρὸ τίς δυσκολίες και θὰ εἶχαν ἕνα περισσότερο ὁμαλὸ πέρασμα, στὰ χρόνια τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἐνῶ τώρα, ἂν σώθοῦν δυὸ παιδιά, ἀπ' τὴν ἀνωμαλία, θὰ εἶναι ἐπιτυχία.

Θὰ δώσω σύντομη περιγραφή μερικῶν χαρακτηριστικῶν περιπτώσεων διετῶν. Θὰ εἶναι μόνο ματιές στὰ κύρια χαρακτηριστικά, στὰ πιὸ ἐκδηλὰ τῆς συμπεριφορᾶς τους. Γιὰ μιὰ πλήρη ἐπιστημονικὴ εἰκόνα, χρειάζονται πολλὰ. Βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ παιδιοῦ, συνεντεύξεις μέ τοὺς γονεῖς κλπ. Ποῦ τέτοια πολυτέλεια, στὴ στοιχειώδη ἐκπαίδευση τῆς Ἀθήνας και τοῦ Πειραιᾶ, ὅταν λείπουν τὰ ὑγιεινὰ διδακτήρια και ἐξήντα, ὀγδόντα, ἑκατὸ παιδιά, στριμώχνονται μέσα σέ στενόμακρες σκοτεινές και ὑγρὲς αἰθούσες.

Ὁ Σ. Γ. εἶναι δυὸ χρόνια μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν ἡλικία τῆς τάξεως του. Εἶναι ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Ἀγωνίζεται νὰ σταθῇ μέσα στήν τάξη. Οἱ πνευματικές του δυνάμεις δέν τὸν βοηθοῦν. Χρησιμοποιεῖ γιὰ ἀντιστάθμισμα τίς σωματικές του δυνάμεις. Δέρνει τὰ μικρότερα παιδιά. Συχνά ἔχει τύψεις γι' αὐτὴ του τὴ συμπεριφορά. Βάζει τὰ δυνατά του νὰ γίνῃ καλός, ἀλλὰ γρήγορα ἐπιστρέφει στὴ γνωστὴ του κατάσταση. Δέν δέχεται εὐκόλα

επιπλήξεις, γιατί αισθάνεται ότι χάνει σε γόητρο, που τόσο σκληρά αγωνίζεται να το διατηρήσει. Είναι πρόβλημα παιδί, μα που να βρω καιρό να ασχοληθώ ιδιαίτερα μαζί του. Σε μία τάξη προσαρμογής, θα ξεπερνούσε τις αδυναμίες του, πνευματικές και άψιθυμικές. Τώρα παλεύει σκληρά με τον καλό του χαρακτήρα και τις συνθήκες του σχολείου, που τον σπρώχνουν στο ρεμπελιό και στην αλητεία. Πολύ φοβομαι πως το καλό που φέρνει μέσα του, δε θα μπορέσει να τον συγκρατήσει από τον κατήφορο.

Ο Φ.Ν. είναι τρία χρόνια μεγαλύτερος από την τάξη του. Στο σπίτι τον δένουν πολύ. Έρχεται πολλές φορές πολύ άσχημα χτυπημένος. Οι συνθήκες του σπιτιού του, όπως στα πεταχτά μπόρεσα να πληροφορηθώ, είναι έλεινες. Ο πατέρας του είναι αλκοολικός. Ο μεγάλος του αδελφός πήρε την ήγεια στο σπίτι και ξεσπά στους μικρότερους με σαδισμό. Όλη η οικογένεια, άτομα 6, κοιμούνται στο μοναδικό δωμάτιο του σπιτιού. Ο μαθητής παρουσιάζει έκδηλο ενδιαφέρον στα σεξουαλικά. Δέχεται παθητικά την τιμωρία που του επιβάλλουν, φαινομενικά μόνο. Μέσα του συσσωρεύεται η πικρία, που τον ώθει σε πράξεις αντικοινωνικές. Μισεί το σπίτι του, μισεί και το σχολείο. Το σπίτι του φέρνεται από άνθρωπα, το σχολείο με τις συνθήκες εργασίας, με την άσχημία του, με την έλλειψη του χώρου για παιγνίδι και για την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων, δεν τον έλκει και έτσι γρήγορα θα τον δεχθή το συνοικιακό καφενείο και η αλητεία.

Η Γ. Χ. είναι δυο χρόνια μεγαλύτερη από την τάξη της. Οι συμμαθήτριάς της τώρα είναι στην έκτη τάξη του Δημοτικού. Τα παιδιά είναι σκληρά και εκδικητικά στους αποτυχημένους. Αποφεύγει συστηματικά κάθε επαφή με τις παλιές συμμαθήτριάς της. Κάνει παρέα με μικρά παιδιά και γι' αυτό πολύ γρήγορα έχει υιοθετήσει το ρόλο της μητέρας.

Είναι γεμάτη καλωσύνη, πρόθυμη και έξυπνη. Προσπαθεί να αναπληρώσει ό,τι της λείπει σε απόδοση στα μαθήματα με την προθυμία της να περιποιηθεί και να έξυπνη όλες τις συμμαθήτριάς της. Παρουσιάζει βραδύτητα στην άγνωση. Αν ήταν σε μία περισσότερο σουλουπωμένη τάξη, με λιγότερους μαθητές, θα γλύτωνε απ' όλες αυτές τις ταπεινώσεις και θα ξαναγύριζε στις εκδηλώσεις, που είναι σύμφωνες με την πραγματική της ηλικία. Αν δεν έμενε στάσιμη, θα γλύτωνε από την ανωμαλία και από το ρόλο της «κηδεμονίας» στο σχολείο, που τόσο πρόωρα την υποχρέωσε να παίξει.

Η Κ. Δ. είναι τρία χρόνια μεγαλύτερη από την τάξη της. Είναι ένα ήσυχο και ντροπαλό κορίτσι. Η άψιθυμική και συναισθηματική της ώριμότητα δεν συμβαδίζει με την διανοητική. Ενώ φαίνεται ένα ισορροπημένο κορίτσι, έχει να παλέψει με ένα σωρό προβλήματα. Σε μία έκθεσή της που έγραψε για τους γονείς της, αφήνει να φανή η πάλη της για να επιβληθεί. Βρίσκεται μέσα στην οικογένειά της σε θέση υποδεέστερη. Το ότι ο αδελφός της είναι στην έκτη τάξη και αυτή είναι στην τετάρτη, αυτό δεν της το συγχωρεί κανείς. Της το υπενθυμίζουν τα πράγματα τα ίδια. Έχει τη μικρότερη αδελφή της που τη ζηλεύει και εύχεται και το θάνατό της ακόμη. Νά τι γράφει σχετικά σε μία στιγμή που έξωτερικεύει το πρόβλημά της:

«Η μικρή μου αδελφή πήγε στη γιαγιά. Εκεί θα μείνει. Και τώρα κάθισα με τους δυο μου αδελφούς και ξέμπλεξα απ' αυτήν την αδελφή μου, γιατί ήταν κακιά.»

Με τις τέσσερις περιπτώσεις που διάλεξα, μέσα από τις 18 των διετών, βγαίνει το συμπέρασμα, πως με το να αφήνουμε τα παιδιά στην ίδια τάξη, όχι γιατί είναι καθυστερημένα, αλλά γιατί οι συνθήκες εργασίας του

σχολείου, δεν επιτρέπουν στα παιδιά αυτά να εμφανίσουν τις δυνάμεις τους — δεν έχουμε κανένα κέρδος, αλλά σίγουρα ζημιά. — 1) Τραυματίζουμε ανεπανόρθωτα τα παιδιά. Τα τοποθετούμε σε μειονεκτική θέση μέσα στο σχολείο, και στο σπίτι του το ίδιο. Τα τιμωρούμε για μία περίοδο που εκτείνεται ως το τέλος της εφηβικής ηλικίας. Την ταπείνωση που δέχεται για να την ξεπεράσει θα πρέπει να επιβληθεί σε ένα άλλο τομέα απόλυτα. Μόνο όταν γίνε κανός και αποδοτικός στην εργασία του, τότε μόνο θα καταλάβει πόσο άσχημα είχαν υπολογίσει τις δυνάμεις του οι δασκάλαι και οι γονείς του. — 2) Με το να μείνει στην ίδια τάξη το παιδί και να επαναλάβει τα μαθήματα της ίδιας τάξεως, σπάνια κερδίζει, και ακόμη πολύ πιο σπάνια γίνεται καλύτερος. Το πιο σίγουρο αποτέλεσμα είναι πως παίρνει έχθρική στάση απέναντι στο σχολείο και απέναντι στην κοινωνία. — 3) Αν είναι ένα εκατομμύριο οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου και απ' αυτούς μένει στην ίδια τάξη το 15 με 20% έχουμε, 175.200.000 μαθητές που χάνουν μία χρονιά — χωρίς να φταίνε αυτοί οι ίδιοι, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις οι συνθήκες εργασίας των σχολείων μας. Λογιστήθηκε ποτέ, πόση θα είναι η ζημιά για μία εργατική οικογένεια από χάσιμο μιας χρονιάς για το παιδί της! Όταν λέμε ότι φταίνε οι συνθήκες του σχολείου, στην περίπτωση των διετών, εννοούμε το παρακάτω:

Αν είχαμε διδακτήρια άνετα και υγιεινά, αν είχαμε, όπως γίνεται στις περισσότερο πολιτισμένες και προηγμένες χώρες, το ανώτερο τριάντα μαθητές σε κάθε τάξη θα μπορούσαμε να κινηθούμε με το σύνολο των μαθητών και όχι όπως τώρα γίνεται πολύ συχνά, μόνο με το 10-20% των μαθητών. Θα μπορούσαμε ακόμη να βοηθήσουμε τα καθυστερημένα παιδιά με τις τάξεις «προσαρμογής».

Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται με μεγάλη επιτυχία στα Δημ. σχολεία της Δυτικής Ευρώπης. Σε κάθε πολυτάξιο Δημοτικό σχολείο, δημιουργείται μία ακόμη τάξη, που συγκεντρώνει τα καθυστερημένα παιδιά όλων των τάξεων και τα βοηθεί να φθάσουν στο επίπεδο των μαθητών των αντίστοιχων τάξεων. Ο ειδικός δάσκαλος της τάξεως «προσαρμογής», τα βοηθεί κυρίως στην έκφραση, προφορική και γραπτή, και στην ανάπτυξη και επέδωση των αριθμητικών έννοιων.

Πριν να φθάσουμε να εφαρμόσουμε αυτό το μέτρο, που είναι εξαιρετικά ευεργετικό, γιατί καταργεί τους διειστές, θα πρέπει να προσέξουμε πολύ τον μεγάλο αριθμό της σχολικής τάξεως. Τα περισσότερα σχολεία της πρωτεύουσας, έχουν τάξεις με 60-100 μαθητές. Αυτό σημαίνει, πως κοροϊδεύομαστε όταν διακηρύττουμε ότι όλα τα παιδιά του ελληνικού λαού έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για τη μόρφωση που προσφέρει το πρόγραμμα του Δημοτικού σχολείου. Έξευτελίζουμε το δάσκαλο και σκοτώνουμε την ψυχή των παιδιών μας. Κουράζεται ο δάσκαλος γιατί το βλέπει πως με τα πολλά παιδιά δεν επιτυγχάνει στο σκοπό του. Περιορίζεται μόνο να μετάδωσει λίγες ξερες γνώσεις και τίποτε περισσότερο. Που να ξεχωρίσει μέσα στο πλήθος τα πρόσωπα! Βλέπει τα παιδιά σαν νούμερα. Τραυματίζει με τη στάση του ψυχές, και το πιο σπουδαίο δεν κατορθώνει να βοηθήσει τα παιδιά να λύσουν τα προβλήματά τους, τα ψυχικά. Φεύγει απ' το σχολείο του σωματικά και ψυχικά κατάκοπος και αηδιασμένος.

Θεόφ. Γέρου

Η ΜΕΘΟΔΟΣ CUISENAIRE ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΕΝ ΤΗ ΠΡΑΞΕΙ

(Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος)

Ἀριθ. 6

Ἐπίσκεψις εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων Τζέιμς Γκιλλέσπις. Περίπου 34 μαθηταί.

Τὴν 9.15' π.μ. ὥραν ἡ διδασκάλισσα ἔδωσε τὸ ἀκόλουθον γύμνασμα (test) εἰς τὴν τάξιν (τὸ πρῶτον τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1957-1958). Τὸ τεστ τοῦτο περιεῖχεν 23 ἀσκήσεις προσθέσεως, ἀφαιρέσεως, πολλαπλασιασμοῦ καὶ κλάσμάτων (τὸ σημεῖον τῆς διαιρέσεως δὲν εἶχε διδαχθῇ εἰσέτι).

Πρόσθεσις	Πολλαπλασιασμός	Κλάσματα
1. $6+5=$	13. $2 \times 5=$	21. $(1/2 \times 8) + (2/3 \times 9)=$
2. $8+4=$	14. $3 \times 3=$	22. $(3/4 \times 4) + (1/3 \times 12)= 9-;$
3. $9+8=$	15. $6 \times 2=$	23. $(1/2 \times 6) + (3/5 \times 10)= 10-;$
4. $10+6=$	16. $8 \times 4=$	
5. $7+5=$	17. $8 \times 8=$	
Ἀφαιρέσεις καὶ πρόσθεσις	Πρόσθεσις κατὰ στήλας	
6. $8-3=$	18. Δ.Μ.	19. Δ.Μ.
7. $12-6=$	25	16
8. $17-9=$	+ 14	+ 35
9. $11-9=$	28	45
10. $9+2=$		34
11. $7+5=$		+ 17
12. $6+5=$		18

Ἀνάλυσις τῶν ἀποτελεσμάτων

10	μαθηταί	ἔλαβον	23	βαθμοὺς	Ἀριθ.	σφαλμάτων	0
5	μαθηταί	ἔλαβον	22	βαθμοὺς	»	»	1
3	μαθηταί	ἔλαβον	21	βαθμοὺς	»	»	2
2	μαθηταί	ἔλαβον	20	βαθμοὺς	»	»	3
2	μαθηταί	ἔλαβον	19	βαθμοὺς	»	»	4
3	μαθηταί	ἔλαβον	18	βαθμοὺς	»	»	5
1	μαθητῆς	ἔλαβε	17	βαθμοὺς	»	»	6
1	μαθητῆς	ἔλαβε	15	βαθμοὺς	»	»	8
2	μαθηταί	ἔλαβον	14	βαθμοὺς	»	»	9
2	μαθηταί	ἔλαβον	13	βαθμοὺς	»	»	10
1	μαθητῆς	ἔλαβε	12	βαθμοὺς	»	»	11
1	μαθητῆς	ἔλαβε	11	βαθμοὺς	»	»	12
1	μαθητῆς	ἔλαβε	8	βαθμοὺς	»	»	15

Σύνολον μαθητῶν 34. Μέσος ὅρος 19, 17.

Τὸ ἀνωτέρω τεστ ἐδόθη — ὡς μοῦ ἐξήγησεν ἡ διδασκάλισσα — διὰ νὰ λάβῃ μίαν ἔνδειξιν περὶ τοῦ κατὰ πόσον οἱ μαθηταί εἶχον ἐμπεδώσει τὰ διδαχθέντα κατὰ τὸ προηγούμενον σχολικὸν ἔτος. Οἱ μαθηταί δὲν εἶχον εἰσέτι διδαχθῇ τὸ σημεῖον τῆς διαιρέσεως, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ κάμουν διαίρεσιν προφορικῶς. Εἰς τὸν προφορικὸν λογαριασμὸν ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι, παρὰ εἰς τὸν γραπτόν. Ἡ διδασκάλισσα ἠρώτησε πόσας πέννας ἔχει τὸ

σελλίνιον καὶ πόσα πάουντς ἔχει τὸ γαλόνι κ.λ.π. Μερικοὶ μαθηταί ἠδύναν-
το νὰ ἀπαντήσουν ὀρθῶς.

Μετὰ ταῦτα ἐπεσκέφθην, μετὰ τῆς διδασκαλίσσης τῆς Β' τάξεως, τὴν Α' τάξιν, ἡ ὁποία εἰργάζετο μετὰ τὸ ὑλικὸν Cuisenaire ἐπίσης. Ἡ τάξις αὕτη εἶχεν ὀλιγωτέρους τῶν δύο μηνῶν εἰς τὸ σχολεῖον, οἱ μαθηταί ἦσαν ἡλικίας 5 ἐτῶν, εἶχον τοποθετήσει τὰς ράβδους ἐπὶ τῶν θρανίων (μικρῶν τραπέζων) καὶ εἰργάζοντο, σχηματίζοντες ἀθροίσματα ἢ «τραῖνα». Μερικοὶ μαθηταί (οἱ βραδυκίνητοι) εἶχον σχηματίσει ὀλίγα μόνον ἀθροίσματα, ἐνῶ ἄλλοι εἶχον πολλὰ. Ἡ ἐντολὴ ἦτο νὰ κάμουν «ἱστοριοῦλες» ἢ «τραῖνα», ἔκαμαν τὴν «ἱστοριοῦλα» τοῦ 6, ἀπὸ δύο ράβδους τοῦ 3, ἢ ἀπὸ τὸ 4 καὶ 2, ἢ ἀπὸ τὸ 5 καὶ 1 ἢ ἀπὸ τὸ 2 καὶ 2 καὶ 2, ἢ ἀπὸ 6 μονάδες. Ἡ ράβδος 10 ὠνομάζετο «Κύριος Δέκα» (ἀνθρωπομορφισμός). Οἱ μαθηταί ἔπρεπε νὰ κάμουν «ἱστορίες» μετὰ τὸ 10. Μερικοὶ βραδυκίνητοι μαθηταί εἶχαν κάμει «ἱστορίες» διὰ τὸ 2 ἢ τὸ 3, ἡ δὲ διδασκάλισσα τοὺς ἐνεθάρρυνε νὰ κάμουν «ἱστορίες» διὰ μεγαλυτέρους ἀριθμοὺς π.χ. διὰ τὸ 4, 5, 6. Εἰς τοὺς τοίχους εἶχον ἀναρτηθῇ δείγματα τῶν ράβδων ἀπὸ τοῦ λευκοῦ μέχρι τοῦ πορτοκαλοχρῶ (1-10). Μερικοὶ μαθηταί ἐπήγαιναν ἐκεῖ διὰ νὰ ἐπαληθεύσουν τὸ μήκος μιᾶς ράβδου, καὶ ἔγραφον ὅλοι τὰ ἀθροίσματα ἐπὶ χονδροῦ χάρτου (μπριστόλ) μετὰ χρωματιστὰ κέρνα μολύβια. Τὰ ἀθροίσματα ἦσαν $4+4=8$, $3+3=6$, $2+2=4$ κ.ο.κ., αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἀνακάλυψις δηλ. τὸ νὰ διπλασιάζουν καὶ νὰ μοιράζον εἰς δύο ἴσα μέρη. Ἐνας μαθητὴς ἦτο ἱκανὸς νὰ γνωρίζῃ τὰς ράβδους διὰ τῆς ἀφῆς, χωρὶς νὰ τὰς βλέπῃ, οὕτω τοῦ εἶχον δοθῇ αἱ ράβδοι 10, 7, 3 καὶ τὰς ὠνόμασεν ἀπταιστώς.

Παρατήρησις:

Ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ διευθυντοῦ συμπεριλαμβανομένου, δηλ. ἡ διευθύντρια τῶν δύο πρώτων τάξεων τοῦ σχολείου (καλουμένη διευθύντρια τῶν νηπίων) καὶ ἡ διδασκάλισσα τῆς Α' τάξεως ἦσαν ἐνθουσιασμένοι μετὰ τὴν μέθοδον καὶ μετὰ τὰς ἐπιτεύξεις τοῦ ἐποπτικοῦ ὑλικοῦ Cuisenaire. Ἡ διδασκάλισσα τῆς Β' τάξεως μοῦ εἶπεν ὅτι οἱ μαθηταί ἀνεκάλυψαν μόνοι τῶν τοὺς ἀριθμοὺς χωρὶς νὰ τοὺς διδαχθοῦν. Ἡμεῖς προσθέτομεν, τοῦτο εἶναι τὸ ἰδεώδες τῆς ἀγωγῆς, ἡ αὐτοαγωγή καὶ ἀναφέρομεν ὅτι ὁ Κομένιος εἰς τὴν Μεγάλῃν του Διδακτικὴν συνιστᾷ: «Οἱ διδάσκαλοι νὰ διδάσκουν ὀλιγώτερα καὶ μαθηταί νὰ μανθάνουν περισσότερα.» Ἡ ράβδος 10 ὠνομάζετο «Ὁ κύριος Δέκα». Ἡ ὀνομασία αὕτη εὐρίσκεται πολὺ πλησίον πρὸς τὴν παμψυχικὴν καὶ ἀνθρωπομορφικὴν σκέψιν τῶν μαθητῶν τῆς ἡλικίας αὐτῆς, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὸ στάδιον ἢ περίοδον τοῦ μύθου ὡς ὁ Α. Ν. Χουάιτχεντ (Α. Ν. Whitehead) κάμνει τὴν ταξινόμησιν εἰς τὸ βιβλίον του «Οἱ Σκοποὶ τῆς Ἀγωγῆς», Μῦθος, Ἀκρίβεια, Γενίκευσις. Ἡ ράβδος τοῦ ἀριθμοῦ 10 ὡς μακροτέρα ὅλων ἀναγνωρίζεται ὡς βασιλεὺς ἔχων τοὺς ὑπηκόους τοῦ ἢ ὡς στρατηγὸς ἔχων τοὺς στρατιώτας τοῦ ἢ τέλος ὡς πατὴρ ἔχων τὰ τέκνα του.

Ἀριθ. 7

Ἐπίσκεψις εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων Τζέιμς Γκιλλέσπις. Περίπου 40 μαθηταί.

Ἄνευ χρήσεως ράβδων

Θέμα: Σύνθεσις τοῦ ἀριθμοῦ 18.

Ἐπὶ τοῦ πίνακος εἶχον γραφῇ τὰ ἀκόλουθα:

$10+8=$	$3 \times 6=$	$18:9=$
$8+10=$	$9 \times 2=$	$18:3=$
$9+9=$	$6 \times 3=$	$18:2=$

$7 + 11 =$ $2 \times 9 =$ $18 : 6 =$
 $6 + 12 =$ και οί μαθηταὶ ἐκλήθησαν νὰ εὑρουν τὰς ἀπαντή-
 σεις, καὶ τὸς εὑρον εὐκόλως. Κατόπιν ἡ διδασκάλισσα ἠρώτησε : Πόσον
 εἶναι τὸ $1/2$ τοῦ 18 ; $1/3$ τοῦ 18 ; $2/3$ τοῦ 18 ; $3/3$ τοῦ 18 ; $1/6$ τοῦ 18 ; $2/6$
 τοῦ 18 ; $3/6$ τοῦ 18 ; $4/6$ τοῦ 18 ; $5/6$ τοῦ 18 ; καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν πίνακα
 ὅλα τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐπίσης τὰ ἑξῆς : $1/2 = 2/4 = 3/6$, $2/3 = 4/6 = 6/9$.

Κατόπιν :

1/9 τοῦ 18 ;	Πόσα 3 εἰς τὸ 10 ;	Πόσα 2 εἰς τὸ 3 ;
2/9 τοῦ 18 ;	» 3 εἰς τὸ 11 ;	» 2 εἰς τὸ 14 ;
3/9 τοῦ 18 ;	» 3 εἰς τὸ 14 ;	» 2 εἰς τὸ 8 ;
4/9 τοῦ 18 ;	» 3 εἰς τὸ 9 ;	» 3 εἰς τὸ 6 ;
5/9 τοῦ 18 ;	» 4 εἰς τὸ 16 ;	» 4 εἰς τὸ 4 ;
6/9 τοῦ 18 ;	» 5 εἰς τὸ 15 ;	» 3 εἰς τὸ 9 ;
7/9 τοῦ 18 ;	» 6 εἰς τὸ 12 ;	» 6 εἰς τὸ 6 ;
8/9 τοῦ 18 ;	1 - $1/3 =$;	» 3 εἰς τὸ 4 ;
9/9 τοῦ 18 ;		3 εἰς τὸ 5 ;
		3 εἰς τὸ 7 ;
		3 εἰς τὸ 6 ;
		4 εἰς τὸ 9 ;
		3 εἰς τὸ 13 ;
		2 εἰς τὸ 10 ;
		2 εἰς τὸ 12 ;

Οἱ μαθηταὶ ἔδιδον τὰς ἀπαντήσεις ἀμέσως.

Παρατήρησις :

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν νὰ ἐργάζωνται μὲ κλά-
 σματα ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐποπτικοῦ ὕλικου
 Cuisenaire, τὰ κλάσματα καθίστανται συγκεκριμένα καὶ ἀπτὰ καὶ ὁ μαθη-
 τὴς καθίσταται ἰκανὸς νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰς σχέσεις μεταξύ τῶν κλασμά-
 των καὶ τῆς μονάδος, τοῦ μέρους καὶ τοῦ ὅλου.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀνωτέρω σχολείου μοῦ εἶπεν ὅτι οἱ μαθηταὶ τῆς
 Β' τάξεως τοῦ αὐτοῦ σχολείου ἦλθον εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν καὶ ἔλυσαν ἀπλᾶ
 προβλήματα κλασμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν δύσκολα διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς
 ΣΤ' τάξεως.

Ἀριθ. 8

Ἐπίσκεψις εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων Τζέιμς
 Γκιλλέσπις. Περίπου 40 μαθηταί.

Ἄνευ χρήσεως ράβδων

Ἀφαίρεσις μετὰ δανεισμοῦ

Οἱ μαθηταὶ ἀντέγραψαν εἰς τὰ τετράδιά των ἐκ τοῦ πίνακος τὰ ἑξῆς :

Ε.Δ.Μ.	Ε.Δ.Μ.	Ε.Δ.Μ.
645	726	967
- 317	- 48	- 287

Ἡ διδασκάλισσα ἤλεγξε τὰς ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν μίαν πρὸς
 μίαν. Μόνον 4 μαθηταὶ εἶχον σφάλμα εἰς τὴν πρώτην ἄσκησιν, 10 μαθη-
 ταὶ εἶχον εἰς τὴν δευτέραν καὶ 11 μαθηταὶ εἰς τὴν τρίτην. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι
 ἐστάθησαν ὀρθοὶ πλησίον τοῦ πίνακος διὰ νὰ ἴδουν μὲ προσοχὴν τὴν διόρ-
 θωσιν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις των, διὰ νὰ διορθώσουν τὰ
 σφάλματα εἰς τὰ τετράδιά των.

Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἠσχολήθησαν μὲ προφορικὰς ἀσκήσεις : Πόσας
 πέννας ἔχει τὸ σελλίνιον ; Πόσας πέννας ἔχει τὸ $1/2$ αὐτοῦ ; πόσας τὸ $1/4$;

πόσας τὰς $3/4$; πόσας τὸ $1/3$; πόσας τὰ $2/4$; πόσας τὰ $2/3$; πόσας τὸ $1/8$;
 πόσας τὰ $3/8$; πόσας τὰ $7/8$; (Σημείωσις : Τὰ ὄγδοα εἶναι δύσκολα, ἡ δι-
 δασκάλισσα ἐχρησιμοποίησε ράβδους διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ εὐκόλα).

Πόσα σελλίνια ἔχει μία λίρα ; Πόσα σελλίνια ἔχει τὸ $1/2$ τῆς λίρας ;
 Πόσα τὸ $1/4$ τῆς λίρας ; Πόσα τὰ $3/4$ καὶ πόσα τὸ $1/3$ τῆς λίρας ; Ἀπὸ τὸ
 12 ἀφαιροῦμεν 3 πόσα μένουν ; Ἀπὸ τὸ 9 ἀφαιροῦμε 3, πόσα μένουν ; Ἀπὸ
 τὸ 20 ἀφαιροῦμε 5, πόσα μένουν ; Μία δωδεκάδα μπισκότων, πόσα μπι-
 σκότα περιέχει ; Ἡμίσεια δωδεκάδα αὐγῶν πόσα αὐγά εἶναι ; Ἀπὸ μία
 δωδεκάδα αὐγῶν ἐχρησιμοποίησα 8 αὐγά διὰ νὰ παρασκευάσω ἓνα κέικ,
 πόσα αὐγά ἔμειναν ; Εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἐρωτήσεις οἱ μαθηταὶ ἔδιδον
 ἀκριβεῖς ἀπαντήσεις.

Παρατήρησις :

Ἡ πρώτη ἄσκησις ἀφαιρέσεως τριψηφίων ἀριθμῶν περιλαμβάνουσα
 δανεισμὸν ἐλύθη ἀπταιστως ἀπὸ τὰ 90 % τῶν μαθητῶν. Ἡ δευτέρα ἄσκη-
 σις ἀπὸ 75 %. Ἐδὼ οἱ μαθηταὶ συνήντησαν μεγαλύτεραν δυσκολίαν, διότι ὁ
 μειωτέος ἦτο τριψήφιος, ὁ δὲ ἀφαιρετέος διψήφιος καὶ περιελάμβανε δανει-
 σμόν. Ἡ τρίτη ἄσκησις ἐλύθη ἀπὸ τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν 73 % ἢ
 ἀφαίρεσις αὐτῇ περιελάμβανε δύο ψηφία ἴσα καὶ ἀπῆτει δανεισμὸν. Καὶ
 ἐκ τῆς ἰδικῆς μου πείρας ὡς διδασκάλου ἔχω παρατηρήσει ὅτι οἱ μαθηταὶ
 προτιμοῦν τὴν εὐκολωτέραν ὁδὸν εἰς τὴν ἀφαίρεσιν, δηλ. συχνότατα ἀφαι-
 ροῦν τὸν μικρότερον ψηφίον ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον, ἀδιαφοροῦντες ἂν τὸ με-
 γάλυτον εἶναι μειωτέος ἢ ἀφαιρετέος, καὶ οὕτως ἀποφεύγουν τὴν δυσκο-
 λίαν τοῦ δανεισμοῦ.

Ἡ ἐρώτησις : « Πόσα σελλίνια περιέχει τὸ $1/3$ τῆς λίρας ; » ἦτο δύσκο-
 λος καὶ ἡ διδασκάλισσα ἀνεγνώρισε τοῦτο, ὅταν εἶπον εἰς αὐτὴν τὴν γνώμην
 μου ταύτην, μόνον ἓνας μαθητὴς ἔδωσε τὴν ὀρθὴν λύσιν — δηλ. 6 σελλίνια
 καὶ 8 πέννες — ἄνευ βοηθείας. Ἡ διδασκάλισσα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν
 καὶ μόνον ἔδειξεν εἰς τοὺς μαθητὰς πῶς ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς
 ράβδους πρὸς λύσιν τῆς ἀσκήσεως ταύτης.

Ἀριθ. 9

Ἐπίσκεψις εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων Τζέιμς
 Γκιλλέσπις. Περίπου 40 μαθηταί.

Ἄνευ χρήσεως ράβδων.

Ἐπὶ τοῦ πίνακος εἶχον ἀναγραφῇ αἱ κάτωθι ἀσκήσεις :

$\begin{array}{r} 37 \\ + 7 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 48 \\ + 3 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 7 \\ + 13 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 85 \\ + 17 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 20 \\ + 15 \\ \hline \end{array}$
$3 \times 2 =$	$20 : 5 =$	$1/2 \times 16 =$		
$6 \times 3 =$	$3 : 3 =$	$2/3 \times 15 =$		
$5 \times 4 =$	$14 : 7 =$	$1/8 \times 8 =$		
$9 \times 2 =$	$8 : 2 =$	$3/7 \times 14 =$		
$8 \times 8 =$	$18 : 9 =$	$4/9 \times 18 =$		

Οἱ μαθηταὶ ἀντέγραψαν ταύτας εἰς τὰ τετράδιά των καὶ προέβησαν
 εἰς τὴν λύσιν αὐτῶν καὶ ἔφεραν τὰ τετράδιά των εἰς τὴν διδασκάλισσαν
 πρὸς διόρθωσιν.

Μετὰ ταῦτα ἐδόθησαν μερικά προφορικὰ ἀσκήσεις περιλαμβάνου-
 σαι χρήματα. Πόσα σελλίνια εἶναι τὸ $1/4$ τῆς λίρας ; Πόσα σελλίνια εἶναι
 τὰ $3/4$ τῆς λίρας ; Πόσα ὄγδοα τῆς λίρας ἀποτελοῦν μίαν λίραν ; Πόσα
 σελλίνια εἶναι τὸ $1/3$ τῆς λίρας ; Πόσα εἶναι τὰ $2/3$ τῆς λίρας ;

Οί μαθηταὶ ἔδιδον ἀπαντήσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρθὰς καὶ ταχέως. Προκειμένου περὶ τρίτων τῆς λίρας εὐρέθησαν πρὸ δυσκολίας, τὴν ὁποίαν ὑπερεπῆδησαν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς διδασκαλίας.

Ἀριθ. 10

Ἐπίσκεψις εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀρρένων Τζέιμς Γκιλλέσπις. Περὶ 40 μαθηταί.

Ἄνευ χρήσεως ράβδων.

Οἱ μαθηταὶ ἀπαντοῦν εἰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας ἀπευθύνει πρὸς αὐτοὺς ἡ διδασκάλισσα.

Πόσας πέννας ἔχει ἓνα σελλίνι;

Πόσας πέννας ἔχει $1/2$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχει $1/4$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχουν τὰ $2/4$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχουν τὰ $3/4$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχει τὸ $1/3$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχουν τὰ $2/3$ τοῦ σελλινίου;

Πόσας πέννας ἔχουν τὰ $3/3$ τοῦ σελλινίου;

Κατόπιν οἱ μαθηταὶ εἰργάσθησαν διὰ τὴν λύσιν ἀσκήσεων ἀφαιρέσεως γραπτῶς.

$$\begin{array}{r} 74 \\ - 9 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 47 \\ - 8 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 33 \\ - 12 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 796 \\ - 238 \\ \hline \end{array}$$

καὶ ἡ διδασκάλισσα προέβη εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων αὐτῶν.

Παρατήρησις:

Προβλήματα περιλαμβάνοντα δαπάνην χρημάτων εἶναι μεγάλης σημασίας καὶ χρησιμότητος διὰ τὸν πρακτικὸν βίον. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον ὀρθὰς ἀπαντήσεις, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὴν ἐρώτησιν «πόσο εἶναι τὸ $1/3$ τῆς λίρας;» εἶχον ἀναπτύξει τὴν ικανότητα αὐτὴν εἰς τὸν λογαριασμόν, διότι ἠγόραζον τρόφιμα καὶ ἄλλα εἶδη, κατ' ἐντολὴν τῆς μητρός των, διὰ τὴν οἰκογένειάν των. Ἐνῶ μερικοὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι συνήνησαν δυσκολίας εἰς τὴν νοερὰν ἀριθμητικὴν—προφορικὰς ἀσκήσεις ὡς ἀνωτέρω—ὅταν ἠρωτήθησαν ἂν ἠγόραζον πράγματα διὰ τὴν οἰκογένειάν των ἀπὸ τὰ καταστήματα ἀπήντησαν ὅτι δὲν ἠγόραζον ἀλλ' ὅτι ἡ μητέρα ἀγοράζει. Ἀναγνωρίζω ὅτι οἱ Ἄγγλοι μαθηταὶ ἀντιμετωπίζουν μεγαλυτέρας δυσκολίας εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν χρηματικούς λογαριασμούς, παρὰ οἱ μαθηταὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, διότι οἱ πρῶτοι ἔχουν νὰ ἐργασθοῦν μὲ δωδεκάδας καὶ ἄλλας μονάδας διαφόρους ἀπὸ τὸ δεκαδικὸν σύστημα. Τὸ ἐποπτικὸν ὑλικὸν Cuisenaire δὲν εἶναι πολὺ βοηθητικόν, ὅταν ἐξετάζονται σχέσεις σελλινίων· πεννῶν ἢ ὑάρδων· ποδῶν· ἰντσῶν κ.λ.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΕΣΤΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ ΔΟΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΤΖΕ.Ι.ΜΣ ΓΚΙΛΛΕΣΠΙΣ

Ἐκτὸς τῶν ἐπισκέψεων τὰς ὁποίας ἐπραγματοποίησα εἰς τὸ ἀνωτέρω σχολεῖον καὶ διὰ νὰ δώσω μίαν περισσότερον ὠλοκληρωμένην εἰκόνα τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὴν μέθοδον εἰς τὴν Β' τάξιν, περιέλαβον τὰ ἀκόλουθα τέσσερα τέστς ἀριθμητικῆς δοθέντα παρὰ τῆς διδασκαλίας.

τῆς τάξεως, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1957 (ὅτε ἡ τάξις ἦτο Α' τάξις) μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1958, ὑπὸ μορφὴν διαγνωστικῶν τέστς ἀριθμητικῆς, τὰ ὁποῖα τόσον εὐγενῶς μοῦ παρεχώρησεν ἡ δ. Β. μετὰ τῶν ποσοστῶν ἐπιτυχίας τῶν δοκιμασθέντων μαθητῶν. Τὰ τέστς αὐτὰ περιλαμβάνουν ὅλας τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις προοδευτικῶς ἀπὸ τῆς ἀπλῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως μονοψηφίων ἀκεραίων ἀριθμῶν μέχρι τῆς προσθέσεως κατὰ στήλας διψηφίων καὶ τριψηφίων ἀκεραίων, πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως ἐπὶ καὶ διὰ μονοψηφίων ἀκεραίων καὶ τῶν τεσσάρων πράξεων ἐπὶ τῶν κλάσμάτων.

Τέστ 1ον

ΤΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

Ἡμερομηνία τῆς δοκιμασίας 19 Φεβρουαρίου 1957.

Ὀλικὸς ἀριθμὸς ἐξετασθέντων μαθητῶν 41.

Ἀσκήσεις 20

Πρόσθεσις 5

Ἀφαιρέσεις 15

α. Πρόσθεσις

β. Ἀφαιρέσεις

$2 + 3 =$

$7 - 1 =$

$6 - 2 =$

$3 - 3 =$

$5 + 4 =$

$5 - 1 =$

$10 - 2 =$

$9 - 3 =$

$4 + 1 =$

$9 - 1 =$

$4 - 2 =$

$5 - 3 =$

$7 + 3 =$

$3 - 1 =$

$8 - 2 =$

$10 - 3 =$

$6 + 2 =$

$8 - 1 =$

$5 - 2 =$

$6 - 3 =$

Ἡ διανομὴ τῆς συχνότητος τῶν ἐπιτυχιῶν ἦτο ἡ ἑξῆς:

Ἀριθ. ὀρθῶν ἀπαντησεων	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6
Ἀριθ. μαθητῶν	15	9	4	1	2	1	1	3	—	—	1	1	1	—	—
Ἀριθ. ὀρθῶν ἀπαντησεων	5	4	3	2	1										
Ἀριθ. μαθητῶν	1	—	—	1	—										
Σύνολον 41.															

Τέστ 2ον

ΤΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡμερομηνία δοκιμασίας 18 Ὀκτωβρίου 1957.

Ὀλικὸς ἀριθμὸς ἐξετασθέντων μαθητῶν 34.

Ἀσκήσεις 23. Πρόσθεσις 8. Ἀφαιρέσεις 4. Πολλαπλασιασμοὶ 5. Πρόσθεσις κατὰ στήλας 3. Κλάσματα 3.

α. Πρόσθεσις

β. Ἀφαιρέσεις

γ. Πολ.σμός

$6 + 5 =$

$9 + 2 =$

$8 - 3 =$

$2 \times 5 =$

$8 + 4 =$

$7 + 5 =$

$12 - 6 =$

$3 \times 3 =$

$9 + 8 =$

$6 \times 5 =$

$17 - 9 =$

$6 \times 2 =$

$10 + 6 =$

$11 - 9 =$

$4 \times 4 =$

$7 + 5 =$

$8 \times 8 =$

δ. Πρόσθεσις

ε. Κλάσματα

κατὰ στήλας

Δ.Μ.

Δ.Μ.

Δ.Μ.

$(1/2 \times 8) + (2/3 \times 9) =$

34

25

16

$(3/4 \times 4) + (1/3 \times 12) = 9 - ;$

$+ 17$

$+ 14$

$+ 35$

$(1/2 \times 6) + (3/5 \times 10) = 10 - ;$

18

28

45

Ἡ διανομὴ τῆς συχνότητος τῶν ἐπιτυχιῶν ἦτο ἡ ἑξῆς:

Αριθ. ὁρθῶν ἀπαντ.	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8
Μαθηταὶ	10	5	3	2	2	3	1	—	1	2	2	1	1	—	—	1

Σύνολον μαθητῶν 34.

Τέστ 3ον

ΤΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡμερομηνία τῆς δοκιμασίας 13 Νοεμβρίου 1957.

Ὄλικός ἀριθμός ἐξετασθέντων μοθητῶν 36.

Ἀσκήσεις 40.

Πρόσθεσις 10. Ἀφαίρεσις 10. Πολ)σμός 5. Διαίρεσις 5. Κλάσματα 4.

Πρόσθεσις κατὰ στήλας 3. Ἀφαίρεσις κατὰ στήλας 3.

α. Πρόσθεσις β. Ἀφαίρεσις γ. Πολ)σμός

$$\begin{array}{rcl}
 5 + 4 = & 10 + 8 = & 10 - 6 = \\
 6 + 5 = & 5 + 8 = & 13 - 8 = \\
 8 + 9 = & & 15 - 7 = \\
 7 + 5 = & & 17 - 9 = \\
 4 + 3 = & & 12 - 5 = \\
 8 + 6 = & & 8 - 4 = \\
 7 + 7 = & & 15 - 7 = \\
 9 + 6 = & & 13 - 6 =
 \end{array}
 \begin{array}{rcl}
 14 - 8 = & 2 \times 7 = & \\
 11 - 4 = & 3 \times 3 = & \\
 & 5 \times 2 = & \\
 & 4 \times 3 = & \\
 & 4 \times 8 = &
 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl}
 \delta. \text{ Διαίρεσις} & \epsilon. \text{ Κλάσματα} & \sigma\tau. \text{ Πρόσθεσις} \\
 9 : 3 = & 1/2 \times 12 = & \text{κατὰ στήλας} \\
 12 : 4 = & & \Delta. \text{M.} \quad \Delta. \text{M.} \quad \Delta. \text{M.} \\
 8 : 2 = & 1/3 \times 9 = & 23 \quad 46 \quad 37 \\
 10 : 5 = & & +16 \quad +23 \quad +15 \\
 6 : 6 = & 3/4 \times 8 = & 38 \quad 28 \quad 15
 \end{array}$$

ζ. Ἀφαίρεσις κατὰ στήλας

$$\begin{array}{rcl}
 \text{E.Δ.Μ.} & \text{E.Δ.Μ.} & \text{E.Δ.Μ.} \\
 425 & 847 & 665 \\
 -179 & -269 & -386
 \end{array}$$

Ἡ διανομή τῆς συχνότητος τῶν ἐπιτυχιῶν ἦτο ἡ ἑξῆς:

Αρ. ὁρθ. ἀπαντ.	40	39	38	37	36	35	34	33	32	31	30	29	28	27	26	..	21
Μαθηταὶ	5	6	4	3	5	3	1	1	1	1	2	2	1	—	—	—	1

Σύνολον 36

Τέστ 4ον

ΤΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡμερομηνία δοκιμασίας 25 Φεβρουαρίου 1958.

Ὄλικός ἀριθμός ἐξετασθέντων μαθητῶν 35.

Ἀσκήσεις 20.

Πρόσθεσις κατὰ στήλας 2. Ἀφαίρεσις κατὰ στήλας 2. Πολ)σμός 5.

Διαίρεσις 5. Κλάσματα 6.

$$\begin{array}{rcl}
 \text{Πρόσθεσις:} & \text{E.Δ.Μ.} & \text{E.Δ.Μ.} \\
 & 358 & 527 \\
 & + 36 & + 358 \\
 & \underline{405} & \underline{273}
 \end{array}$$

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΠΟΥ ΕΧΕΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

5. ΤΑ ΔΙΔΥΜΑ

Ἡ ἀγωγή τῶν διδύμων ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο καὶ πολύπλοκο μᾶλλον πρόβλημα. Τὰ διδύμα ἐφελκύουν τὴν προσοχή καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἀγνώστων προσώπων, γειτόνων, συγγενῶν καὶ τῶν ἄλλων παιδιῶν. Τὸ ἐνδιαφέρον, ὥστόσο, οὐτὸ μοιράζεται εἰς ἀμφοτέρους τὰ διδύμα. Ὅταν εὐρίσκων·

$$\begin{array}{rcl}
 \text{Ἀφαίρεσις} & \text{Πολλ)σμός} & \text{Διαίρεσις} \\
 \text{E.Δ.Μ.} & 2 \times 7 = & 16 : 2 = \\
 846 & 2 \times 6 = & 15 : 3 = \\
 -645 & 4 \times 4 = & 10 : 5 = \\
 & 9 \times 2 = & 20 : 4 = \\
 \text{E.Δ.Μ.} & 8 \times 8 = & 18 : 6 = \\
 627 & & \\
 -189 & &
 \end{array}$$

Κλάσματα

$$\begin{array}{l}
 (1/2 \times 12) + (3/5 \times 15) = \\
 (3/4 \times 16) - (2/9 \times 18) = \\
 (7/7 \times 14) \times (1/3 \times 15) = \text{καὶ } (7/10 \times 20) : (1/2 \times 14) = \\
 \text{Πόσοι πένναι εἶναι εἰς τὰ } 3/4 \text{ τοῦ σελλινίου;} \\
 \text{Πόσον εἶναι τὸ } 1/3 \text{ τῆς λίρας;}
 \end{array}$$

Ἡ διανομή τῆς συχνότητος τῶν ἐπιτυχιῶν ἦτο ἡ ἑξῆς:

Αριθ. ὁρθῶν ἀπαντ.	20	19	18	17	16	15	14	13	12
Μαθηταὶ	4	7	7	8	4	1	2	2	1

Σύνολον 35.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐπροσπαθήσαμεν νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν περὶ τῆς μεθόδου διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς εἰς τὴν Α' καὶ Β' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐποπτικοῦ ὀλικοῦ Cuisenaire διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἐπισκέψεων μας εἰς τὰς δύο αὐτὰς τάξεις. Τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ μέσον τοῦ Σχολικοῦ ἔτους ἡ Β' τάξις ἦτο ἱκανὴ νὰ λύῃ ἀσκήσεις καὶ προβλήματα ἀκεραίων καὶ κλασματικῶν εἶναι μίαν ἐνδειξιν περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς μεθόδου ταύτης. Καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι οἱ μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως κατανοοῦν τοὺς κλασματικούς ἀριθμούς καὶ δύνανται νὰ λύουν ἀσκήσεις καὶ προβλήματα περιλαμβάνοντα κλάσματα, πράγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δύσκολον καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων, εἶναι ἀρκετὸν νὰ πείσῃ ὅμως περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς μεθόδου.

Δημήτριος Καρατζίνης

ται μαζί προσελκύουν περισσότερο την προσοχή των άλλων, παρά όταν είναι χωριστά.

Περισσότερες δυσκολίες παρουσιάζονται στην περίπτωση των μονογενών διδύμων. Συχνά, ή διάκρισις του ενός από του άλλου είναι δυσκολωτάτη. Είναι ωσάν να στεροούνται ίδιας ατομικότητος. Τα δίδυμα αντιλαμβάνονται ότι όταν είναι μαζί αποτελούν ένα σύνολον, ενώ χωριστά το καθένα τους είναι άτελῃ. Κανένα πρόσωπον έξω του οικογενειακού τους κύκλου, κατ' ἀρχήν δὲ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ ξεχωρίσῃ μετὰ πεποιθήσεως τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ μόνο πρόσωπον ποὺ γνωρίζει θετικὰ ποιὸς εἶναι ὁ καθένας εἶναι ἑκάτερος τῶν διδύμων ἀδελφῶν. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τὰ δίδυμα ἀναπτύσσουν στενὴ ἀλληλεξάρτησι καὶ μοναδικὸν ἀμοιβαῖον σεβασμὸν. Ταυτόχρονα ὅμως αἰσθάνεται μνησικακία τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο καὶ εὐρίσκονται σὲ διαρκὴ ἀνταγωνισμό, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ καθένα γιὰ λογαριασμό του τὴν μεγαλύτερη μερίδα τῆς στοργῆς τῶν γονέων του. Ἡ διαρκὴς καὶ ἐντονη αὐτὴ ἐσωτερικὴ πάλη τῶν διδύμων ἔχει συχνά ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκδήλωσι τραυλισμοῦ. Ἐνῶ τὰ γλωσσικά τους ὄργανα εἶναι ὑγιῆ, τὸ ψυχικὸ τους ἄγχος ἀπολήγει εἰς τὸ μεγάλο ἐλάττωμα τοῦ τραυλισμοῦ. Ὡστόσο, παρὰ τὸν ὑπάρχοντα ἀνταγωνισμό τους, τὸ καθένα στέκεται σθεναρὰ παρὰ τὸ πλευρὸ τοῦ ἄλλου, εἰς περίπτωσι ποὺ ἓνα ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ὑποστῆ ἐπίθεσιν ἢ ἐπικριθῆ ὑπὸ ἄλλου ἀτόμου.

Οἱ γονεῖς δύνανται νὰ συμβάλλουν κάπως εἰς τὴν ὑπερνίκησι τῶν δυσκολιῶν αὐτῶν. Συνιστᾶται, κατ' ἀρχήν, τὰ μονογενῆ δίδυμα νὰ μὴ ντύωνται ἐντελῶς ὁμοιόμορφα· τοῦτο ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξι τῆς ατομικότητός των καὶ δὲν τραβοῦν πολὺ τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων. Ὡστόσο, εἶναι σωστὸν ἀμφότερα τὰ δίδυμα νὰ ἀπολαύουν τῆς αὐτῆς μεταχειρίσεως καὶ τῶν αὐτῶν προνομίων. Πολὺ σύντομα, τὰ δίδυμα παρουσιάζουν εὐτυχῶς διαφορὰς στὴν ἰδιοσυγκρασίᾳ καὶ τίς διαφορὰς ἰκανότητες· καθῆκον δὲ τῶν γονέων εἶναι νὰ ἐνθαρρύνουν τίς ἐμφανιζόμενες διαφορὰς καὶ νὰ ἀποφεύγουν νὰ τὰ συγκρίνουν μεταξύ τους. Τὰ δίδυμα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θέλουν νὰ εἶναι τὸ ἓνα γνήσιον ἀντίτυπο τοῦ ἄλλου. Καλὸν ὅμως εἶναι νὰ μὴν ἀποχωρίζονται μεταξύ τους, γιὰτὶ ἡ παρουσία τοῦ ἑνὸς ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα γιὰ τὸ ἄλλο καὶ γιὰτὶ τὸ καθένα τους ὑποπτεύεται ἴσως ὅτι ὁ ἀδελφός του ἀπολαμβάνει ἰδιαίτερης μεταχειρίσεως παρὰ τῶν γονέων του.

6. ΤΟ ΠΑΙΔΙ - ΠΡΟΓΟΝΙ

Ὁ ρόλος τῆς μητρικῆς ἢ τοῦ πατρικοῦ εἶναι κατὰ κανόνα δυσκολώτατος. Ἡ ἀσυνείδητη σὲ πολλὰ πράγματα στάσις μας ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ ἑνὸς ἄλλου προσώπου δὲν εἶναι ποτὲ ἴδια μὲ τὴν στάσις μας ἀπέναντι τῶν δικῶν μας παιδιῶν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἰσχυρὴ καὶ ἀγαθὴ θέλησιν ἐκ μέρους τῶν γονέων τους. Καὶ στὸ παιδί - προγόνι γεννῶνται ἐπίσης δύσκολα καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα. Τὸ προγόνι εἶναι καχύποπτο πρὸς τὸ πρόσωπο ποὺ διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα γονέα του. Ἡ κατάσταση δὲ αὐτὴ ἐπιδεινοῦται ἀκόμη περισσότερο σὲ περίπτωσι ποὺ ὁ νέος γονεὺς εἶναι τοῦ ἰδίου μὲ τὸ προγόνι φύλου (δηλ. μητρικὰ ἂν τὸ προγόνι εἶναι κορίτσι καὶ πατρικὰ ἂν εἶναι ἀγόρι). Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς συμβιώσεώς του μὲ τὸν νέο γονέα (πατέρα ἢ μητέρα) τὸ παιδί - προγόνι θὰ θελήσῃ πιθανώτατα νὰ δοκιμάσῃ τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα ποὺ τρέφει ἀπέναντί του· ἡ περίοδος δὲ αὐτὴ εἶναι γιὰ ὅλους κρίσιμωτάτη. Μὲ τὴν ἐπίδειξιν ὡστόσο ὑπομονῆς καὶ καλοκαγαθίας ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ψυχικῆς ὑπερεντάσεως δὲν διαρκεῖ συνήθως ἐπὶ πολὺ. Περισσότερες δυσκολίες ἀναφαίνονται συνήθως μὲ τὴν γέννησι νέων ἀδελφῶν εἰς τὴν ἀνασχηματι-

ζομένην οἰκογένειαν. Ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τίς συνηθισμένες, συνεπείᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ νέου ἀδελφοῦ, ζηλοτυπίες, γνωρίζει καλῶς ὅτι τὸ νεογέννητον εὐρίσκεται πρὸς τοὺς γονεῖς του σὲ ἀγαθότερες καὶ καλύτερες σχέσεις. Ὁ πατριὸς ἢ ἡ μητριὰ πρέπει νὰ δεικνύῃ συναισθηματικὴν ὀριμότητα καὶ πνεῦμα κατανοήσεως. Τὸ παιδί - προγόνι ἔχει ἀνάγκη διαβεβαιώσεως ὅτι δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ἐκτοπιθῇ ἢ στερηθῇ τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγάπης τῶν γονέων του.

7. ΤΑ ΥΙΟΘΕΤΗΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ἡ υἱοθεσία ἑνὸς παιδιοῦ σὲ μικρὴ ἡλικία εἶναι πάντοτε εὐχερέστερη. Ἐφ' ὅσον ὅμως, γιὰ οἰουσιδήποτε λόγους, ἡ υἱοθεσία δὲν γίνεται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ, διάφοροι παράγοντες μπορεῖ νὰ καταστήσουν τὸ πρόβλημα τοῦτο δυσχερέστερο.

Τὸ νήπιο π.χ. ποὺ πέρασε ἓνα δυὸ χρόνια μέσα σὲ ὀρφανοτροφεῖον ἔχει ἤδη στερηθῇ τοῦ στενωτάτου πρὸς τὴν μητέρα του συνδέσμου τοῦ ὁποῖου τὸ κανονικὸ παιδί ἀπολαμβάνει. Τὸ νήπιον αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πάμπολλα παιδιὰ ποὺ ἀνετράφησαν ἀπὸ νοσοκόμες. Λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των, οἱ γυναῖκες αὐτὲς εἶναι ἀνίκανες νὰ δώσουν στὸ καθὲ παιδί τὴν προσοχὴ ποὺ μιὰ μητέρα δίδει συνήθως στὸ παιδί της. Ἀκόμη, τὸ παιδί τοῦ ὀρφανοτροφείου φροντίζεται συνήθως γιὰ ἓνα διάστημα ὄχι ἀπὸ ἓνα μόνον ἀλλὰ ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα (διάφορες νοσοκόμες) καὶ ἔτσι τοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἀποκαταστήσῃ στενὲς σχέσεις μὲ τὸ πρόσωπο ποὺ καταλαμβάνει τὴν θέσι λ.χ. τῆς μητέρας του, δηλ. τὴν μητριὰ του. Τὸ γεγονός τοῦτο δυσχεραίνει τὸ ἔργο τῶν γονέων του περισσότερο. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μιὰ κατηγορία ὀρφανῶν παιδιῶν ποὺ ἔχασαν τὴν μητέρα τους σὲ μεγάλη κάπως ἡλικία, ὥστε στὸ βάθος τῆς Μνήμης των νὰ διατηροῦνται ὠρισμένες ἀναμνήσεις τῆς καὶ ὁ χαμὸς τῆς ὁποίας κατ' ἀνάγκην ἐπιδρα, μέχρις ὠρισμένου βαθμοῦ, ἐπὶ τῆς συναισθηματικῆς του ἀναπτύξεως. Ὅσο καλοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι κι ἂν εἶναι οἱ θετοὶ γονεῖς δὲν κατορθώνουν πάντοτε νὰ ξεριζώσουν τὴν βλάβη ποὺ τὸ παιδί ἔχει ἤδη ὑποστῆ. Οἱ θετοὶ γονεῖς ἔχουν νὰ ἐπιτελέσουν δύσκολον ἔργο· νὰ ἀποκαταστήσουν δηλ. τὴν πίστι τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν πατρότητα ἢ τὴν μητρότητα. Ἀργὰ ἢ γρήγορα τὸ παιδί πληροφορεῖται ὅτι εἶναι θετὸ τέκνον τῶν γονέων του καὶ γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ τὸ μαθαίνη ὅσο τὸ δυνατόν ἐνωρίτερα ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς του. Πολλὰ παιδιὰ τῆς κατηγορίας αὐτῆς αἰσθάνονται πραγματικὴν ἄνεσι πληροφοροῦμενα ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς θετοὺς γονεῖς των ὅτι ἐπελέγησαν ὡς παιδιὰ τους καὶ δὲν ἐγεννήθησαν ἀπλῶς μέσα στὴν οἰκογένεια. Ἀρέσκονται νὰ ἀκούουν τὴν ἱστορίαν αὐτῆ συχνότατα· ὅτι δηλ. οἱ γονεῖς ἐπεσκέφθησαν τὸ ὀρφανοτροφεῖον καὶ εἶδαν τὸ μικρὸ αὐτὸ ἀγγελουδάκι νὰ παίζει χαρούμενο σὲ μιὰ γωνιά τοῦ δωματίου καὶ ἐγοητεύθησαν μαζί του σὲ τέτοιο βαθμόν, ὥστε χωρὶς δισταγμὸ νὰ ἀποφασίσουν νὰ τὸ υἱοθετήσουν, γιὰτὶ ἓνα τέτοιο ἀκριβῶς παιδί ὠνεῖρεύντο νὰ εἶχαν.

Μιὰ ἀπὸ τίς δυσκολώτερες ἐρωτήσεις ποὺ οἱ θετοὶ γονεῖς θὰ ἀναγκασθοῦν κάποτε νὰ ἀπαντήσουν εἶναι τὸ ζήτημα τῆς πραγματικῆς μητέρας του. Ἄν ἡ μητέρα του ἔχει πεθάνει, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκόλον. Ἄν τυχόν ὅμως τὸ παιδί εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τὴν μητέρα του ὅταν ἦταν ἀκόμη βρέφος, δὲν πρέπει νὰ εἰποῦμε στὸ παιδί ὅτι ἡ μητέρα του δὲν ἤθελε νὰ τὸ κρατήσῃ μαζί της. Μιὰ τέτοια ἀπάντησις εἶναι πιθανόν νὰ γεννήσῃ στὸ παιδί αἰσθημα ἀνασφάλειας. Εἶναι μᾶλλον προτιμότερο νὰ τοῦ εἰποῦμε ὅτι, γιὰ λόγους ποὺ δὲν εἴμεθα σὲ θέσι νὰ γνωρίζωμεν, ἡ μητέρα του ἦταν

άνικανη να τὸ διαθρέψη, ἀλλ' ὅτι ἐμεῖς προσωπικῶς εἴμεθα εὐτυχεῖς ποὺ πήραμε τὴ θέσι τῆς μητέρας του καὶ ἀναλάβουμε τὴ φροντίδα τοῦ χαριτωμένου αὐτοῦ παιδιοῦ, ποὺ εἶναι γιὰ μᾶς σωστὸς ἄγγελος. Τὸ παιδί αἰσθάνεται μεγάλῃ ἱκανοποίησιν ὅταν ἀκούῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν θετῶν ἔστω γονέων του ὅτι εἶναι τὸ ἀγαπημένο παιδί τους, ὁ σωστὸς θησαυρὸς τους. Ποτέ οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ προσπαθοῦν νὰ υποβάλουν στὸ θετὸ παιδί τους τὴν ἀνυποληψία πρὸς τὴν μνήμη τῆς πραγματικῆς του μητέρας.

Τὸ υἱοθετημένο παιδί ὑποφέρει συχνὰ ἀπὸ αἶσθημα ἀνασφαλείας καὶ ἔχει μᾶλλον ἀνάγκη διαρκοῦς διαβεβαιώσεως ὅτι οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει νὰ χάσῃ τὴν οἰκογένειά του, ποὺ ἤδη τοῦ ἀνήκει ἀποκλειστικά. Στὰ μύχια τῆς ψυχῆς του φωλιάζει ἴσως ὁ ζοφερὸς φόβος μὴ τυχὸν ἐγκαταλειφθῇ ἐκ νέου ἢ φοβᾶται ὅτι, ἂν τυχὸν δὲν ἀνταποκριθῇ στὶς προσδοκίες τῶν θετῶν γονέων του, θὰ ἐπιστρέψῃ πάλι στὸ ὀρφανοτροφεῖον.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ υἱοθεσία γίνεται εὐκολώτερα ὅταν τὸ παιδί εἶναι μικρῆς ἡλικίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ υἱοθεσία παιδιῶν σὲ μεγάλη ἡλικία ἀπὸ διάφορα ὀρφανοτροφεῖα προσδίδει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα σ' ἓνα ζοφερὸ καὶ ἄχρωμο μέλλον (τὸ μέλλον τοῦ μονίμου τροφίμου τοῦ ὀρφανοτροφείου) καὶ στὸ τωρινὸ μέλλον τὸ γεμάτον ἀπὸ τὴν εὐθυμία, τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν θετῶν ἔστω γονέων του. "Ὅταν, ἓνα παιδί ἔχῃ περάσει τὴν παιδική του ἡλικία στὴν ὑγιεινὴ μὲν ἀλλ' ἀπρόσωπον ἀτμόσφαιρα τοῦ ὀρφανοτροφείου, ἢ κατὰστάσις αὐτὴ εἶναι κώλυμα στὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξί του. Οἱ γονεῖς τῶν υἱοθετημένων παιδιῶν, κι ὅταν ἀκόμη αἰσθάνωνται συχνές ἀπογοητεύσεις, θὰ πρέπει νὰ ξέρουν ὅτι ποτέ τὸ παιδί τους δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπτύξῃ ὁμαλὸ συναισθηματικὸ κόσμον, ἂν δὲν τύχῃ τῆς ἰδιαίτερης φροντίδος καὶ τῆς ἀγάπης των.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ διάφορους φυσικοὺς καὶ ἔμφυτους παράγοντες, ὅπως οἱ προδιαθέσεις, ὁ ἐγωισμός, ἡ μειονεξία, ἡ ζηλοτυπία, ἡ ἔφεσις γι' ἀγάπη κτλ., τὰ ὁποῖα ρυθμίζουν τὴν διαγωγὴν τοῦ παιδιοῦ, ἡ σειρά τῆς γεννῆσέως του ἀποτελεῖ ἓναν ἐπὶ πλέον παράγοντα ποὺ ἐπηρεάζει καὶ προκαθορίζει ἀρκετὰ τὴν στάσι τοῦ παιδιοῦ σὲ πολλὰς ἐκδηλώσεις του.

Ἡ διαγωγὴ πάλιν τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα τους καὶ ἰδίως στὴν περίπτωσι παιδιῶν ποὺ ἀνήκουν στὶς παραπάνω κατηγορίες (μονογενῆ, πρωτότοκα, ὑστερότοκα, δίδυμα, προγόνια καὶ υἱοθετημένα) ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν καθόλου ἐκδηλώσεών τους.

Τὸ παιδί ἔχει μεγάλην ἀνάγκην τῆς ἀγάπης τῶν γονέων του. Μιὰ ἄλλη πάλιν ἀνάγκη τοῦ παιδιοῦ εἶναι τὸ συναισθηματὶς τῆς ἀσφαλείας του. Ἡ ἔλλειψις ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τοῦ παιδιοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του, συνεισφέρει τῆς μὴ ὀρθῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων του, ἢ προτίμησις τούτων πρὸς ἓνα τῶν τέκνων τους, ἢ ὑπερβολικὴ πειθαρχία ἢ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη πρὸς αὐτά, ἢ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς γνώσεως τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἀτομικῶν ἰδιορρυθμιῶν τοῦ παιδιοῦ, δημιουργοῦν συχνὰ στὸ παιδί καὶ δὴ στὸ παιδί τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν ψυχικὰς διαταραχὰς καὶ νέα προβλήματα, ἐνῶ ταυτόχρονα περιπλέκουν τὰ ἤδη ὑπάρχοντα τοιαῦτα.

Ποιά θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάσις τῶν δασκάλων καὶ τῶν γονέων ἀπέναντι τῶν παιδιῶν αὐτῶν;

Ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ καθένας, στερεότυπες συνταγὲς δὲν μπορεῖ νὰ δοθοῦν. Ἡ ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν κατέδειξεν ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὶς ἀπλὰς ἀκόμη ιδιότητες, οὐδέποτε δυὸ ἄτομα μοιάζουν μεταξύ

τους. Κάθε παιδί ἔχει τὴν ἰδιαίτερη ἀτομικότητά του καὶ πρέπει, κατὰ συνήθειαν, νὰ τυγχάνῃ τῆς ἀνάλογης πρὸς τὶς ἰδιορρυθμίες του μεταχειρίσεως καὶ θεραπείας.

Οἱ διδάσκαλοι καὶ ἰδίως οἱ γονεῖς ποὺ ἀποτελοῦν δυὸ ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους παράγοντες στὴν ὀρθὴ διαπαιδαγώγησι τῶν παιδιῶν, πρέπει νὰ ἔχουν ἐπίγνωσι τῶν ἀδυναμιῶν των καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν βελτίωσιν τῆς προσωπικότητός τους.

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ψυχολογία τοῦ παιδός. Νὰ γνωρίζῃ τὶς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν παιδιῶν καὶ ἡ λειτουργία τῆς ἀρχῆς τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν νὰ κυριαρχῇ πάντοτε στὴ σκέψιν καὶ τὴν διδασκαλία του.

Εὐχῆς ἔργον ἐπίσης θὰ ἦταν ἂν οἱ γονεῖς καὶ ἰδίως οἱ μητέρες ἀποκτοῦσαν στοιχειώδη γνῶσι τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, διαβάζοντας μικρὰ παιδαγωγικά βιβλία, ποὺ σὲ γλῶσσα ἀπλὴ καὶ εὐληπτῇ περιέχουν τὶς θεμελιώδεις γνώσεις τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός.

Μὲ τὴν ὅλη συμπεριφορὰ τους θὰ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ μὴ περιπλέκουν τὰ ἤδη ὑπάρχοντα προβλήματα στὴν ἀγωγή τῶν πρωτοτόκων, μονογενῶν, δίδυμων, ὑστεροτόκων κλπ. παιδιῶν καὶ νὰ μὴ δημιουργοῦν, μὲ τὴν ἐσφαλμένην στάσιν τους, νέα προβλήματα.

Νὰ προπαρασκευάζουν κατάλληλα τὰ πρωτότοκα γιὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀδελφοῦ τους.

Νὰ ἀποφεύγουν κάθε τι ποὺ προκαλεῖ στὸ παιδί ἔντονον συναισθηματὶς ζηλοτυπίας. Τὸ παιδί ἀδυνατεῖ νὰ παραδέχεται ἀφύσικες καταστάσεις χωρὶς μνησικακίαν. Εἶναι σφάλμα μεγάλο οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ συγκρίνουν μεταξύ τους τὰ τέκνα τους ἢ τοὺς μαθητὰς τῶν ἢ καὶ τὸ πιὸ χειρότερον νὰ δείχνουν προτίμησιν σὲ ὠρισμένα τέκνα ἢ μαθητὰς.

Ἡ ἀπονομὴ ἀπόλυτης δικαιοσύνης ἐκ μέρους τῶν γονέων των ἢ τῶν δασκάλων πρὸς τοὺς μαθητὰς των, εἶναι πρωταρχικῆς σπουδαιότητος.

Ἡ συμπαθεία τοῦ δασκάλου πρέπει νὰ κατανέμεται ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὅσο κι ἂν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἄτακτοι καὶ ὀχληροί. Θὰ πρέπει ὁ δάσκαλος νὰ γνωρίζῃ ὅτι τὰ δύσκολα καὶ ἄτακτα παιδιά αἰσθάνονται ἐντονώτερη τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ συμπαθείας τοῦ δασκάλου των, καθότι ἡ ἄτακτὴ συμπεριφορὰ ἐνός μαθητοῦ, στὶς 99% τῶν περιπτώσεων, προκαλεῖται ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἐνός ἐνηλίκου νὰ δώσῃ σ' αὐτὸν τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξιν του.

Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία τοῦ δασκάλου των κατανέμεται ὀρθὰ καὶ δίκαια μεταξύ των. Τὰ παιδιά συγχωροῦν πολλὰ ἁμαρτήματά μας· οὐδέποτε ὅμως ἀγαποῦν καὶ ἐμπιστεύονται πρόσωπο ποῦ, κατὰ τὴν γνώμην των, τὰ μεταχειρίζεται ἄνευ δικαιοσύνης. Ἡ ἀδίκια σκοτῶνει τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας των. Τὰ θέτει εἰς ἀμηχανίαν, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζουν «ποῦ βρίσκονται» καὶ τί μπορεῖ νὰ τοὺς συμβῇ τὴν ἐπαύριον.

Ἡ ἀδίκη, ἡ ὑπερβολικὰ αὐστηρὴ τιμωρία ἐξαναγκάζει πολλὰ παιδιά νὰ ἀγανακτοῦν καὶ γεννᾷ ἐνίοτε ἐχθρικήν στάσιν πρὸς τὸν τιμωρόν τους. Ὅσάκις ὅμως τιμωροῦμε τὸ παιδί, θὰ πρέπει νὰ εἴμεθα ψύχραιμοι καὶ ἡρεμοί, ὥστε ὁ τιμωρούμενος νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ τιμωρία δὲν εἶναι παρὰ ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀπρεποῦς συμπεριφορᾶς του καὶ ὅχι ἀποτέλεσμα μνησικακίας.

Οἱ ἀταξίες ἀποτελοῦν συνήθως τὸ μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον τὸ παιδί μᾶς λέει ὅτι διατελεῖ σὲ ἐσωτερικὴ διαταραχὴ καὶ χρειάζεται τὴν βοήθειά μας

50ή σύσταση προς τὰ Ὑπουργεῖα τῆς Παιδείας γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ δημοσίευση προγραμμάτων τῆς γενικῆς διδασκαλίας τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

Διαδικασία τῆς ἐπεξεργασίας προγραμμάτων

21. Ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ μορφή τῆς γενικῆς διδασκαλίας τῆς Μέσης, ἡ ἐπεξεργασία τῶν σχετικῶν προγραμμάτων πρέπει νὰ εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τῶν εἰδικῶν ὀργάνων, μεταξύ τῶν ὁποίων θὰ ἐξασφαλίζεται πάντα ἡ παρουσία τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

22. Ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ ἀναθεώρηση τῶν προγραμμάτων κάθε μαθήματος τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀνατίθεται πρὸ πάντων στοὺς εἰδικούς τοῦ μαθήματος μετὰ τὴν προσθήκη ὅτι εἶναι προτιμώ-

για νὰ μπορέσῃ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ψυχικὴ ἰσορροπία του. Δὲν πρέπει συνεπῶς νὰ σπεύδωμε νὰ τιμωροῦμε τὸ παιδί. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μὴ ἐλέγχωμε τὴν διαγωγή του.

Δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτοῦμε ὑπερβολικὴ πειθαρχία ἀπὸ τὸ παιδί, οἱ ἐντολὲς ποὺ δίδονται νὰ εἶναι μᾶλλον θετικὲς παρὰ ἀρνητικὲς.

Στὴ αἴθουσα τῆς διδασκαλίας, ἡ προσωπικότης τοῦ δασκάλου ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ὕψιστάτα ὅμως συνεχῶς προκλήσεις ἀπὸ τὴν συμπεριφορά του. Ἡ συναισθηματικὴ σταθερότης τοῦ δασκάλου ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα προσόντα του.

Τὰ παιδιά θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνθαρρύνωνται, νὰ ἀντιμετωπίζουν τὴν ζωὴν μετὰ θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνη. Οἱ ἀγχώριες καταστάσεις τῶν παιδιῶν ἀποτελοῦν κατὰ μέγα μέρος ἀντανakλάσεις τῶν ψυχικῶν διαταραχῶν τῶν γονέων ἢ εἶναι ἀπόρροια τῆς ὅλης στάσεώς των. Ἡ καλλιέργεια τῆς εὐψυχίας, τῆς γενναιοψυχίας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ ἀλτρουϊسمοῦ καὶ ἄλλων συναφῶν ἀρετῶν στὰ παιδιά, ἀποτελεῖ καθήκον τῶν γονέων καὶ τῶν δασκάλων. Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἄριστον μέσον διδασκαλίας καὶ παιδεύσεως τῶν παιδιῶν. Ἡ φοίτησις πάλιν τῶν παιδιῶν καὶ ἰδίως τῶν μονογενῶν εἰς Νηπιαγωγεῖον ἐπιδρᾷ εὐεργετικώτατα στὴν ἀπόκτησι καλῶν συνηθειῶν, τὴν ἀνάπτυξι τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος καὶ καταπολεμᾷ τὰ ἀντικοινωνικὰ συναισθήματα τῶν μονογενῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα ζοῦν σὲ ἀπελπιστικὴν ἀπομόνωσιν. Ἀναπτύσσει ἀκόμη τὴν πρωτοβουλία καὶ ἄλλες πολύτιμες ἀρετές, τόσο ἀπαραιτήτων εἰς τὴν ἐπιτυχὴ ἀντιμετώπισι τοῦ βίου.

Ἰωάννης Χαραλαμπίδης

τερο ἴσως νὰ ἐμπιστευώμαστε περισσότερα συγγενικά μαθήματα σ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ δάσκαλο.

23. Ὅταν ἀναθέτωμε τὴν ἐπεξεργασία τῶν προγραμμάτων σὲ ομάδες εἰδικῶν, πρέπει νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι ὑπάρχει συντονισμὸς μεταξύ τῶν διαφόρων αὐτῶν ὁμάδων καὶ ὅτι ὅλες αὐτὲς ἐμπνέονται, στὴν προσπάθειά τους, ἀπὸ κοινὲς ἀρχές· πρέπει νὰ γίνεταί σύσταση στὶς διαφοροποιημένες αὐτὲς ὁμάδες ἐργασίας νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτό τους ὡς τὰ καταστατικὰ μέρη τοῦ ἴδιου συνόλου.

24. Ὁ συντονισμὸς τῆς ἐργασίας γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν προγραμμάτων πρέπει νὰ ἐξασφαλίζεται ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰ διάφορα μαθήματα, ποὺ ἀναγράφονται γιὰ τὴ γενικὴ διδασκαλία τῆς Μέσης, ἀλλὰ καὶ σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴ διδασκαλία ποὺ προηγήθηκε ἀπ' αὐτή, τὴ διδασκαλία ποὺ ἐπακολουθεῖ ὡς συνέχεια καὶ τὴ διδασκαλία ποὺ καταλαμβάνει παράλληλη θέση· γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὸν συντονισμὸν αὐτὸν πρέπει νὰ προσκαλέσωμε δασκάλους ποὺ ἀνήκουν σὲ ἄλλες κατηγορίες ἐκπαιδεύσεως (στοιχειώδους ἐκπαίδευση, Διδασκαλεῖο, τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση, ἀνώτερη ἐκπαίδευση).

25. Οἱ ἐπιφορτισμένοι μετὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν προγραμμάτων ἐπιβάλλεται νὰ ζητοῦν τὴ γνώμη τῶν εἰδικῶν γιὰ ζητήματα διδακτικῆς καὶ ψυχολογίας τοῦ ἐφήβου.

26. Γιὰ νὰ ἐνισχύσωμε τοὺς δεσμοὺς μεταξύ σχολείου καὶ πολιτιστικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἶναι εὐχῆς ἔργον, οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ὁργανώσεων, ποὺ γιὰ πολλοὺς λόγους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς, νὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρία, νὰ γνωστοποιοῦν τὴ γνώμη τους γιὰ τὰ προγράμματα.

27. Ἐνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν ψυχοπαιδαγωγικῶν ἐρευνῶν κατὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ ἀναθεώρηση τῶν προγραμμάτων τῆς Μέσης, εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ ἐνθαρρύνεταί ἡ συνέχεια τέτοιων ἐρευνῶν στὰ κέντρα, τὰ προικισμένα μετὰ τὰ ἀναγκαῖα μέσα, μετὰ τὴ συμμετοχή, ὅπου εἶναι δυνατόν, δασκάλων, ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἐρευνῶν.

28. Οἱ ἐπιφορτισμένοι μετὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν προγραμμάτων πρέπει νὰ προβλέπουν ἓνα προκαταρκτικὸ στάδιο πληροφοριῶν, ποὺ ἐπεκτείνεται μετὰ τῶν ἄλλων στὰ ἐξῆς σημεία:

α) Στὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὸν ρυθμὸ τῆς ἐξέλιξεως τῶν παιδιῶν, σὲ μιὰ ἡλικία ποὺ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν κρίση τῆς ἐφηβείας.

β) Στὶς πιὸ σπουδαῖες ἐπιστημονικὲς προόδους, ποὺ πραγματοποιήθηκαν στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς σχετικῆς μετὰ τὰ διδακτικὰ ὕλικά.

γ) Στὰ νέα δεδομένα τῆς διδακτικῆς, τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς.

δ) Στὸν βαθμὸ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς προπαρασκευῆς τῶν δασκάλων, ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένοι μετὰ τὴν διδασκαλία.

ε) Στὶς τάσεις ποὺ ἐπηρεάζουν τὴν ἐκπολιτιστικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τοῦ νεώτερου κόσμου.

στ) Στὶς συγκριτικὲς μελέτες, ποὺ ἀφοροῦν τὰ προγράμματα ποὺ ἐφαρμόζονται στὶς ἄλλες χώρες.

ζ) Στὸ ἀποτέλεσμα τῆς πείρας, ποὺ πραγματοποιήθηκε γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μέσα στὴν ἴδια χώρα ἢ στὸ ἐξωτερικόν.

29. Τὰ προγράμματα πρὶν δημοσιευθοῦν ὀριστικὰ θάπρεπε, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ ὑποβάλλωνται σὲ ἐπιμελημένο δοκιμαστικὸν ἔλεγχον, εἴτε στὰ πειραματικὰ σχολεῖα, εἴτε στὰ συνηθισμένα σχολεῖα γενικῆς μορφώσεως τῆς Μέσης ἐπίτηδες διαλεγμένα· ὅπως δὴποτε θὰ ἦταν καλόν, νὰ προχω-

ροῦμε βαθμιαίως στὴν ἐφαρμογὴ τοὺς ἔτσι, ὥστε νὰ ἐπιφέρωμε τὶς προσαρμογές, ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ θεωρήσωμε ἀναγκαῖες.

Διαδικασία γιὰ τὴ δημοσίευση τῶν προγραμμάτων

30. Στὶς χώρες, ὅπου τὰ προγράμματα δημοσιεύονται ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία, εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ ἀφήνεται κάποια ἐλευθερία γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν στὶς περιφερειακὲς ἢ τοπικὲς ἀπαιτήσεις.

31. Στὶς χώρες μὲ ἀποκεντρωτικὴ σχολικὴ διοίκηση θάπρεπε νὰ ἐνθαρρύνωνται οἱ διάφοροι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ δημοσίευση τῶν προγραμμάτων νὰ συνεννοοῦνται μεταξύ τους γιὰ νὰ ἀπαλείψουν τὶς ἀδικαιολόγητες διαφορές, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρχουν στὰ διάφορα προγράμματα τῆς αὐτῆς χώρας, καὶ νὰ περιορίζουν ἔτσι τὶς βλάβες ποὺ ἐπέρχονται στοὺς μαθητὰς ἀπὸ κάθε ἀλλαγὴ τοῦ τόπου τῆς κατοικίας.

32. Καίτοι οἱ ἀλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις τῶν προγραμμάτων εἶναι βλαβερές, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι οἱ ἐπιστημονικὲς πρόοδοι, ποὺ πραγματοποιήθηκαν σὲ μερικὰ μαθήματα ἀπαιτοῦν μιὰ προσαρμογὴ στὴν ἐπικαιρότητα πρὸς συχνὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα μαθήματα.

Ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων

33. Γιὰ νὰ ἐξάρωμε καλύτερα τὶς στενὲς σχέσεις, ποὺ ὑπάρχουν μεταξύ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν προγραμμάτων, θὰ πρέπει νὰ συνοδεύωνται τὰ προγράμματα ἀπὸ μιὰ σύντομη ἔκθεση γιὰ τὴν κατανόηση τῆς διδασκαλίας κάθε μαθήματος καὶ ἀπὸ μεθοδολογικὲς συμβουλὲς ἐμπνεόμενες ἀπὸ ἐργασίες, ποὺ ἔγιναν στὸν τομέα τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς πειραματικῆς παιδαγωγικῆς.

34. Ἡ ἐφαρμογὴ νέων προγραμμάτων πρέπει νὰ ὑποστηρίζεται μὲ πρακτικὲς διδασκαλίες, παιδαγωγικὲς συγκεντρώσεις, ομάδες συνεργασίας, ἄρθρα ἐφημερίδων κλπ. γιὰ νὰ μποροῦν νὰ πληροφοροῦνται οἱ δασκάλοι γιὰ τὶς βασικὲς ἀρχὲς στὶς ὁποῖες στηρίζονται οἱ προτεινόμενες μεταβολές.

35. Ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ παιδαγωγικὴ μόρφωση τῶν δασκάλων γιὰ τὴ διδασκαλία στὴ Μέση Ἐκπαίδευση πρέπει νὰ περιλαμβάνη τὴ μελέτη τῶν προγραμμάτων, ποὺ θὰ κληθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν.

36. Τὰ προγράμματα πρέπει νὰ θεωροῦνται πρὸς πολὺ ὡς ὁδηγὸς καὶ συγκεκριμένος προσανατολισμὸς παρὰ ὡς αὐστηρὸς ὑπογραμμὸς, ποὺ ἀποκλείει τὶς ἀναπροσαρμογές, ποὺ κρίνονται σκόπιμες, καὶ τὴν καλῶς ἐννοουμένην ἐλευθερία τοῦ δασκάλου.

37. Πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὅλες οἱ προφυλάξεις ὥστε νὰ ἐξασφαλιστεῖ, ὅσον μπορεῖ περισσότερο καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν δαπανῶν, ποὺ θὰ ἀπαιτηθοῦν, ἢ συμφωνία τῶν διδακτικῶν βιβλίων μὲ τὰ νέα προγράμματα.

38. Πρέπει ἐπίσης νὰ λαμβάνωνται ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ὥστε σὲ κάθε ἀλλαγὴ τῶν προγραμμάτων, τὰ σχολεῖα νὰ διαθέτουν τοὺς εἰδικούς χώρους, τὸ ὕλικὸ καὶ τὰ διάφορα μέσα τῆς διδασκαλίας (ὄργανα πειραματισμοῦ, ὁπτικοακουστικὰ βοηθητικὰ μέσα κ.λ.π.) ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νέων προγραμμάτων.

39. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν προγραμμάτων γιὰ ὁποιοδήποτε μάθημα, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμε τὶς ἀνάγκες τῶν μαθητῶν, τῶν ὁποίων ὁ ρυθμὸς τῆς μαθήσεως εἶναι ἀργότερος ἢ γοργότερος ἀπὸ τὸν μέσον ὄρο. Πολλὰ μέσα μποροῦν νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν σκοπὸν αὐτό, πρὸ πάντων ἡ προσω-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΠΥΛΗΣ

Τὸ συνελθὸν τὴν 23ην Μαΐου 1960 ἡμερήσιον Παιδαγωγικὸν Συνέδριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων κ. Ἰωάννου Γ. Παπαϊωάννου ἡσχολήθη ἐπισταμένως μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ψυχολογικοῦ θέματος «Πῶς τὸ Σχολεῖον θὰ δημιουργήσῃ καὶ θὰ καλλιεργήσῃ ὠφελίμους ἰκανότητες τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν καὶ διὰ τῶν ἰκανότητων τούτων θὰ ἐξαφανίσῃ τὰς ἐπιβλαβεῖς προδιαθέσεις καὶ κλίσεις αὐτῶν». Ἀναμφισβητήτως τὸ ἐν λόγῳ θέμα ἐνέχει ὑψίστην σημασίαν ἰδίᾳ εἰς τὴν σημερινὴν καταλυτικὴν ἐποχὴν.

Εἰς τὸ Παιδαγωγικὸν αὐτὸ Συνέδριον ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος ὑπερεκατὸν διδάσκαλοι, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων ὑπηρετοῦν εἰς Σχολεῖα τῆς ὀρει-

πικῆ βοήθεια καὶ ἐνθάρρυνση στὴν ὥρα τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ὁργάνωσις ἐξωσχολικῶν δράσεων.

Διεθνεῖς ἀπόψεις τοῦ προβλήματος

40. Ἡ ἀνταλλαγὴ προσώπων μεταξύ τῶν διαφόρων χωρῶν, ποὺ γίνεται κάθε μέρα ἐντατικώτερη, θέτει μὲ ὀξύτητα τὸ πρόβλημα τῆς ἰσοτιμίας τῶν σπουδῶν καὶ τῶν διπλωμάτων γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῆς Μέσης. Χωρὶς νὰ ὑποστηρίζωμὲ τὴν ἐνοποίηση τῶν προγραμμάτων, πρέπει νὰ προσπαθοῦμε νὰ φθάσωμε σὲ μιὰν ἱκανοποιητικὴ ὁμοιομορφία γιὰ νὰ διευκολύνωμε τὴν ἀναγνώριση τῶν σπουδῶν τῆς Μέσης ποὺ ἔγιναν στὸ ἐξωτερικόν.

41. Ἐπαφές, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς μεγαλύτερης ὁμοιομορφίας στὴν ὁρολογία τῶν διδασκομένων μαθημάτων ἢ ἐπιτρέπουν τὴν ἐνέργειαν συγκριτικῶν μελετῶν γιὰ τὶς οὐσιαστικὲς ὁμοιότητες καὶ διαφορές, ποὺ μποροῦν νὰ διαπιστωθοῦν στὰ προγράμματα τῶν διαφόρων χωρῶν, θάπρεπε νὰ συντελοῦν στὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς ἰσοτιμίας.

42. Περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τὶς συλλογὲς τῶν σχολικῶν βιβλίων, οἱ διεθνεῖς συλλογὲς προγραμμάτων θὰ παρουσίαζαν πρωταρχικὸν διαφέρον, ὅχι μόνον γιὰ τοὺς εἰδικούς τῆς ἐπεξεργασίας τῶν προγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς σχολικὲς Ἀρχὲς καὶ τοὺς δασκάλους. Τὰ ἐθνικὰ κέντρα ἐπίσης τῶν παιδαγωγικῶν πληροφοριῶν θάπρεπε νὰ εἶναι σὲ θέσιν νὰ τηροῦν διαρκῶς συλλογὲς τέτοιου εἶδους.

43. Κατὰ τὸν προγραμματισμὸ τῆς τεχνικῆς βοηθείας ἐθνικῆς ἢ διεθνούς μορφῆς θάπρεπε νὰ προβλέπεται, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χωρῶν, ποὺ θάκαναν μιὰ τέτοιαν αἴτησιν, ὁ διορισμὸς εἰδικῶν, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ μετέχουν ἐνεργῶς στὴν ἐπεξεργασίαν τῶν προγραμμάτων.

Γ. Ζομπανάκης
(Μετάφρ. ἀπὸ τὸ Bulletin τοῦ B.I.E. τῆς Γενεύης)

νής περιοχής της Έκπληξης Περιφέρειας Τρικάλων, οι πάντες δὲ εἶχον ἐτοιμασθῇ διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀνωτέρω θέματος. Ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Συνεδρίου ἠκούσθησαν λίαν ἐμπεριστατωμένοι καὶ ἄκρως διαφωτιστικαὶ ὁμιλίες τῶν μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων κ.κ. 1) Χρυσόστομος Ζήσης καὶ 2) Ἰωάννου Καραγκούνη. Ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο γόνιμος συζήτησις ἐπὶ τοῦ ἐν λόγω θέματος, ὃ δὲ κ. Ἐπιθεωρητὴς μὲ τὴν πλουσιωτάτην πείραν τοῦ ἐπαρουσίασε πολλὰ ζωντανὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν σχολικὴν ζωὴν σχετικὰ μὲ τὸ ἐξετασθὲν θέμα.

Τὸ ἀνωτέρω ψυχοπαιδαγωγικὸν θέμα ἐχωρίσθη εἰς δύο ἐπὶ μέρους θέματα, ἥτοι 1) «Ἡ δημιουργία τῶν ἀγαθῶν ἔξεων» καὶ 2) «Ἡ θεραπεία τῶν κακῶν ἔξεων».

Ἐν τέλει ἐξήχθησαν τὰ κάτωθι πορίσματα ἐπὶ ἐκάστου τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων:

Α') Εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγαθῶν ἔξεων ἀσκοῦν μεγίστην ἐπίδρασιν οἱ κάτωθι παράγοντες, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ τύχουν μεγάλης προσοχῆς:

- 1) Τὸ ὥραϊον, ἠθικὸν καὶ ἀγαθὸν περιβάλλον.
- 2) Αἱ ἄψογοι σχέσεις μεταξὺ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Σχολείου.
- 3) Τὸ καλὸν Παράδειγμα.
- 4) Ἡ προβολὴ ἠθικῶν προσωπικοτήτων πρὸς μίμησιν.
- 5) Ἡ προβολὴ ἠθοπλαστικῶν ἰδανικῶν ὑπὸ μορφήν ἀποφθεγμάτων (συνθήματα).
- 6) Ἡ ὀρθὴ καὶ παιδαγωγοῦσα διδασκαλία.
- 7) Οἱ Ὁδηγοὶ Καλῆς Συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν, ὅταν εἶναι γραμμένοι συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ψυχολογίας τοῦ Παιδὸς (ὡς π.χ. ὁ Ὁδηγὸς τοῦ κ. Μ. Ἀβραμοπούλου).
- 8) Ἡ Ὁργάνωσις πλουσίας Σχολικῆς Ζωῆς (ὡς π.χ. Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, Μαθητικὴ Κοινότης - Μαθητικὴ Αὐτοδιοίκησις, Σχολικοὶ Συνεταιρισμοὶ μὲ καθαρῶς ἐκπαιδευτικὸν περιεχόμενον, μαθητικαὶ ὁμάδες κλπ.).
- 9) Ἡ Ὁμαδικὴ ἐκτέλεσις ὀρισμένων ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ καλλιέργειαν ἀγαθῶν ἔξεων (π.χ. κοινὴ προσευχὴ ὅλων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων, κοινὸς ἐκκλησιασμός κλπ.).
- 10) Ἡ γένεσις καὶ ἡ καλλιέργεια ὀρισμένων ἀγαθῶν ἔξεων, διότι δι' αὐτῶν ἐπιβοηθεῖται ἡ γένεσις καὶ καλλιέργεια καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἔξεων, λόγῳ τῆς μεταξὺ τῶν ὑφισταμένης συνδέσεως.
- 11) Ὁ διαρκὴς καὶ ἐπιμελημένος ἔλεγχος τῶν μαθητῶν ὑπὸ τῶν διδασκάλων.
- 12) Ἡ παρακολούθησις τῶν μαθητῶν ὑπὸ τῶν διδασκάλων κατὰ τὰς ἐλευθέραις ἐργασίας εἰς τὸ Σχολεῖόν των, ὡς καὶ τὰς ἐλευθέραις ἀσχολίας των.
- 13) Αἱ Συμβουλαὶ (Παραινέσεις - Νουθεσίαι) ὅταν παρέχωνται εὐκαιρικῶς καὶ καταλλήλως.
- 14) Τὸ Λεύκωμα (Βιβλίον - Τετράδιον) καλῶν πράξεων.
- 15) Ἡ προγραμματισμένη Σχολικὴ Ἔργασία (τήρησις ὥρας εἰσόδου καὶ ἐξόδου, κανονικὴ εἴσοδος καὶ ἐξοδος τῶν μαθητῶν, προσχεδιασμένη διδακτικὴ σχολικὴ ἐργασία κλπ.).
- 16) Ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἐφαρμογὴ τῆς παραλλαγῆς τοῦ Συστήματος «Ἀναδόχων» τοῦ Γερμανοῦ Παιδαγωγοῦ Πέτερ Πέτερσεν.

17) Ἡ δημιουργία ἀγαθῶν ἔξεων κυρίως διὰ τῆς ΠΡΑΞΕΩΣ - ΕΡΓΑΣΙΑΣ, καθ' ὅτι εἰς τὴν πρᾶξιν σφυρηλατοῦνται οἱ χαρακτήρες.

18) Εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγαθῶν ἔξεων, πλὴν τοῦ σχολείου, συμβάλλουν καὶ οἱ ἐξῆς παράγοντες: α) Οἰκογένεια, β) Ἐκκλησία, γ) Κατηχητικὰ Σχολεῖα, δ) Προσκοπισμός - Ὁδηγισμός, ε) Διδακτικὸς κινηματογράφος, στ) Διδακτικὸν Θέατρον, ζ) Διδακτικὸν Ραδιόφωνον, η) Διδακτικὸν Περιοδικὸν καὶ βιβλίον, θ) Καλαὶ συναναστροφαὶ ἔξω τοῦ σχολείου.

19) Καλλίτερα ἐπιτυγχάνεται ἡ δημιουργία τῶν ἀγαθῶν ἔξεων εἰς Σχολεῖα ἔχοντα ἐσωτερικὸν οἰκοτροφεῖον.

20) Εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγαθῶν ἔξεων δεόν νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ἐκ τῆς Κληρονομικότητος προερχόμεναι δυσχερεῖαι (Πρβλ. «φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ράδιον») καίτοι ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι οὔτε ἄγγελος οὔτε διάβολος, δὲν εἶναι οὔτε τὸ «ἀγαθόν» παιδίον τοῦ Ρουσσώ, οὔτε τὸ «διεστραμμένον» παιδί τοῦ Φρόυντ, ἀλλ' ἀπλῶς φέρει κληρονομικὰς προδιαθέσεις.

Β'. Πρὸς θεραπείαν τῶν κακῶν ἔξεων δεόν νὰ τηρηθῶσι τὰ ἐξῆς:

- 1) Ἡ ἔγκυρος ἐπέμβασις μας.
- 2) Ὁ σαφὴς προσδιορισμός τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κακῆς ἔξεως ἢ τοῦ ἐλαττώματος.
- 3) Ἡ ἐπισήμανσις τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν κακὴν ἔξιν.
- 4) Ὁ ἐπιλαμβανόμενος μὲ τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν ἔξεων πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος μὲ πολλὰ προσόντα (ὡς π.χ. ἀγάπη, ἐνδιαφέρον, ὑπομονή, ἐπιμονή, ἐμπιστοσύνη, αἰσιοδοξία κ.λ.π.).
- 5) Ἡ διαφώτισις καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις τοῦ «ἀσθενοῦς».
- 6) Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ περιβάλλοντος ὅταν τοῦτο εἶναι διεστραμμένον.
- 7) Ἡ παραίτησις τοῦ ὑποκειμένου (ἀσθενοῦς) ἀπὸ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ ἡ κακὴ ἔξις.
- 8) Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀντιθέτου ἀγαθῆς ἔξεως (π.χ. πρὸς καταπολέμησης τῆς κακῆς ἔξεως τοῦ ψεύδεσθαι συνηθίζομεν τὸν μαθητὴν ὅχι ἀπλῶς νὰ μὴ λέγῃ ψέμματα, ἀλλὰ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν).
- 9) Ἡ ἀνάθεσις εἰς τὸν ἔχοντα κακὴν ἔξιν τῆς ἐποπτείας διὰ τὴν τήρησιν τῆς ἀντιθέτου καλῆς ἔξεως (ἄποψις Γκιγερμέ).
- 10) Αἱ ποιναὶ δὲν θεραπεύουν τὰς κακὰς ἔξεις.
- 11) Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς τὸ ἀποστολικόν του ἔργον, νὰ εἶναι βαθὺς γνώστης τῆς Ψυχολογίας καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρύνηται ἀπὸ τυχόν δυσχερείας.
- 12) Ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος δὲν εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλὰ ρυθμίζεται ἀναλόγως: α) τῆς ἔξεως, β) τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν τὴν κακὴν ἔξιν, γ) τοῦ μεγέθους τῆς κακῆς ἔξεως καὶ δ) τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ μαθητοῦ.
- 13) Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ τῶν παιδονόμων ὅπου εἶναι δυνατόν.
- 14) Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐργασιοθεραπείας.
- 15) Διὰ τὰ δυσθεράπευτα ἐλαττώματα θὰ ζητητῇ ἡ γνώμη α) τοῦ Παιδαγωγικοῦ Γραφείου τῆς Ἐπιθεωρήσεως, β) τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, γ) τοῦ Σχολιάτρου καὶ δ) τοῦ Ψυχιάτρου - Νευρολόγου.
- 16) Διὰ τὰς πλέον βαρεῖας περιπτώσεις θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰδικὰ σχολεῖα οὐχὶ ὅμως ὡς τὸ τοιοῦτον τῶν Ἀθηνῶν (Καίσαριανῆς).

Χρυσ. Ζήσης

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
Β' ΕΚΠΑΙΔ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ ΕΙΣ ΜΟΥΖΑΚΙΟΝ

Πρωτοβουλία τοῦ ἀόκνου καὶ φιλοπροόδου Ἐπιθεωρητοῦ κ. Θρασ. Πολυχρονοπούλου, ἔλαβε χώραν εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ 6/ξίου Δημοτ. Σχολείου Μουζακίου, παιδαγωγικὴ συγκέντρωσις, εἰς ἣν παρευρέθησαν οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς περιφέρειας Μουζακίου.

Κατ' αὐτὴν ὠμίλησεν πρῶτος ὁ ἀκούραστος καὶ βαθὺς μελετητὴς καὶ γνώστης τῶν προβλημάτων τῆς Παιδείας Ἐπιθεωρητὴς μας με θέμα: «Ὁ ἰδεώδης τύπος τοῦ διδασκάλου. Μόρφωσις καὶ ἐπιμόρφωσις αὐτοῦ».

Ἡ εἰσήγησις τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ὑπῆρξεν ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, προσελκύσασα τὴν προσοχὴν ὄλων τῶν διδασκάλων. Σαφῶς καὶ περιεκτικώτατα ἐξήρε τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ τελειοποίησιν, ἐτόνισε δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχοῦς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τοῦ διδασκάλου, λόγῳ τῆς σημερινῆς ἐξελιξέως τόσο τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων συναφῶν καὶ μὴ ἐπιστημῶν.

Ἐν συνεχείᾳ ὠμίλησε μετὰ σαφήνειαν καὶ ἐπιστημοσύνην ὁ διδάσκαλος κ. Ν. Γκάλιος μετὰ θέμα: «Ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος».

Καὶ τέλος, ὁ διδάσκαλος κ. Ν. Κωνσταντῆς εἰσηγήθη τὸ θέμα μετὰ πᾶσαν λεπτομέρειαν καὶ μετὰ ἰδικὰς του παρατηρήσεις «Μέθοδοι ἐρεύνης προσωπικότητος — Πρακτικὴ ἐφαρμογὴ ἐνίων ἐξ αὐτῶν».

Διεξήχθη συζήτησις, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος οἱ διδάσκαλοι κ. κ. Χ. Οἰκονόμου, Π. Κωστόπουλος, Ν. Κωνσταντῆς, Φ. Γκαραγκάνης, Π. Ποπώλης, Εὐάγ. Παπαδάκος, Χ. Κοσμᾶς κ.ἄ.

Ἐξήχθησαν σπουδαῖα καὶ ἄξια λόγου πορίσματα, ἅτινα ὠφέλησαν ἅπαντας τοὺς διδασκάλους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ τόσο ὑψηλοῦ διδασκαλικοῦ λειτουργήματος.

Τὴν συγκέντρωσιν ἔκλεισε μετὰ ἐμπνευσμένας πράγματι ὁδηγίας καὶ κατευθύνσεις ὁ κ. Ἐπιθεωρητὴς, εὐχηθεὶς ἐφαρμογὴν τῶν λεχθέντων, ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί καὶ πίστιν βαθεῖαν εἰς τὰ Ἑλληνοχριστιανικά ἰδεώδη τῆς φυλῆς μας.

Χρῖστος Θ. Κοσμᾶς

ΤΟ "ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ",
ΕΥΧΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΤΟΥ
ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ
ΚΑΙ
ΕΥΤΥΧΕΣ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ 1961

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου, Ἐπιτίμου Γενικοῦ Διευθυντοῦ Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία καὶ τὰ κύρια ρεύματα τῆς συγχρόνου ψυχολογίας ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν Ἀγωγήν. Ἀθῆναι 1960, σελ. 352.

I

Ἡ ἀσχολία παρ' ἡμῖν μετὰ προβλήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, ἔχει περιορισθῇ εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐκαστοτε ἐγκεκριμένων ἐγχειριδίων Γενικῆς Ψυχολογίας καὶ ἐν παρόδῳ, τῆς ὑπὸ τοῦ Νικ. Λούβαρι μεταφρασθείσης Ψυχολογίας τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τοῦ Eduard Spranger.

ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐπίσης τῆς Πειραματικῆς Ψυχολογίας εἰσέβαλον εἰς τὸν σχολικὸν ὀργανισμόν ἡ κλίμαξ Binet — Simon καὶ ἡ περίφημος Ἀμερικανικὴ Τεστολογία.

Ἐν συνεχείᾳ ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισιν τῶν εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν μας ὀρίζοντα ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία τοῦ Adler, ἡ Ἀναλυτικὴ Ψυχολογία τοῦ Jung καὶ ἐν τέλει ἡ Ψυχανάλυσις τοῦ Freud.

II

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ κλάδοι, οἱ διδασκόμενοι εἰς τὰς διαφόρους βαθμίδας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας ὀργανισμοῦ, ἐξεληφθησαν ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν ὡς μὸδα πού ἐρχομένη ἐξ Εὐρώπης, θὰ ἐσημειῶνε μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως θὰ παρήκμαζε.

Συγκεκριμένως δὲ ἐκ τῶν ὡς ἄνω κλάδων τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, ἐκεῖνο πού οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀφήκεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν διδασκόντων εἶναι ἡ ψυχολογία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, δεδομένου ὅτι οἱ ἀσχοληθέντες μετὰ αὐτὴν δὲν τὴν συνεδύσαν μετὰ προβλήματα ἀγωγῆς καὶ ἐφαρμογὰς στὴν ἰδικὴν μας πραγματικότητα, οὔτε μετὰ πειραματισμοὺς ἐπὶ τῶν ἰδικῶν μας ἐφήβων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀλλ' ἀπλῶς διεξηλθον — ἂν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ διεξέλθουν — ὡς τερπνὸν ἢ περίεργον ἀνάγνωσμα τὰ ὅσα ὁ διάσημος φιλόσοφος — παιδαγωγὸς καὶ ψυχολόγος Eduard Spranger συνήγαγε ἀπὸ τὴν πείραν του μετὰ τοὺς ἐφήβους τῶν σχολείων τοῦ Βερολίνου.

Οὐδεὶς ὅμως παρ' ἡμῖν ἠσχολήθη μετὰ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἐφήβων ἐπὶ παραδείγματι τῆς Κομοτινῆς, τῆς Καρδίτσας, τῶν Καλαμῶν ἢ τῆς Καισαριανῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ κατὰ καιροὺς δὲ διὰ τῶν διαφόρων περιοδικῶν ἐλθόντα εἰς φῶς ἄρθρα — κατόπιν μεταφράσεως ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἢ τοῦ Γαλλικοῦ — ἦσαν συνταγαὶ ξέναι καὶ ὄχι ἀπαύγασμα ἀπὸ παρατηρήσεων καὶ ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ἐφήβων ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῆς ἰδικῆς μας πραγματικότητος.

Τυχόν δὲ ἐξαιρέσεις εἰς τοὺς διαφόρους τύπους τῆς σχολικῆς μας πραγματικότητος ἐκ μέρους διαφόρων φωτισμένων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐπιθεωρητῶν, δὲν αἰκότην τὴν κατ' ἀρχὴν ἐφαρμοσθεῖσαν τακτικὴν, τὴν ὁποῖαν προδιεγράψαμεν ἄνωτέρω.

III

Αἱ ὡς ἄνω ἀπόψεις διατυπώνονται ἵνα καταδείξουν τὸ παιδαγωγικὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον παρημελήθη μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν διδασκόντων τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ψυχολογίας, δηλαδὴ ἡ ἐρευνᾶ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων τῶν ἰδικῶν μας καὶ ὁ συνδυασμὸς τῆς διδασκαλίας τῆς ψυχολογίας μετὰ ἐφαρμογὰς ἀγωγῆς.

Ἡ ἐσχάτως ὅμως — ὑπὸ τὸν ἀνωτέρα μνημονευθέντα τίτλον — ἰδοῦσα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία τοῦ Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου (Ἐπιτίμου Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας), μᾶς ἀναγκάζει νὰ τρέφωμεν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συντελέσῃ μετὰ τὸ περιεχόμενόν της εἰς τὴν στροφήν τοῦ ἄξονος, δηλαδὴ εἰς τὸν συνδυασμὸν ψυχολογίας καὶ προβλημάτων ἀγωγῆς.

Ἡ παιδαγωγικὴ ψυχολογία — ὅπως ὀρθῶς τονίζει ὁ Γ. Παλαιολόγος — παρέ-

1. Γ. Παλαιολόγος, αὐτόθι σελ. 8.

χει βοήθειαν διὰ τὴν πρακτικὴν θεμελίωσιν καὶ ἐπίτευξιν τῶν διδακτικῶν σκοπῶν καὶ γενικώτερον τῶν τῆς ἀγωγῆς.

Αὕτη δὲν εἶναι διδακτικὸν ἐγχειρίδιον, ὡς μὴ οὕσα πλήρως καὶ ἀπλῶς ψυχολογία τοῦ παιδὸς - ἐφήβου ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀλλὰ ψυχολογία ὁδηγοῦσα τὸν διδάσκαλον εἰς κατανόησιν τῶν μαθητῶν του καὶ εἰς σκοπιμώτεραν ἐπεξεργασίαν τῶν διαφόρων ὑλῶν τῆς διδασκαλίας.

Οὕτω ἡ παιδαγωγικὴ ψυχολογία εἶναι ἰδιότυπος.

Δι' αὐτὴν τὸ προέχον δὲν εἶναι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν πρᾶξιν.»

Ἡ ὡς ἄνω σαφὴς καὶ ἐμπεριστατωμένη ὑπόδειξις τοῦ φιλτάτου συναδέλφου καὶ ἐξαιρέτου παιδαγωγοῦ, καλύπτει τὸ ἀληθινὸν περιεχόμενον καὶ τὸν σκοπὸν τὸν μορφωτικόν, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία.

Θὰ ἡυχόμεθα βέβαια ὅπως εἰς τὰς 352 σελίδας, ποὺ καλύπτουν τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπόψεων τοῦ ἐξαιρέτου συναδέλφου, νὰ ὑπῆρχον καὶ ἔρευναι γύρω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας πραγματικότητα ἀπὸ παρατηρήσεις διαφόρων συναδέλφων — πλὴν τῶν ἀτομικῶν ἐρευνῶν καὶ παρατηρήσεων τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῶν ἐφήβων τῆς χώρας μας — ἡ παράλειψις ὅμως αὕτη δὲν ἀφίει τὴν ἀξίαν τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ τὸ ὑνάντιον συνειδητοποιεῖ τὸν περαιτέρω ἀγῶνα καὶ τὴν μελλοντικὴν προσπάθειαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας γύρω ἀπὸ τὴν ἀσχολίαν τῶν καὶ μὲ προβλήματα ψυχολογικά, δεδομένου ὅτι οὐδεμία ἀγωγή καὶ οὐδεμία μόρφωσις εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν γνῶσιν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ψυχῆς.

Ἀπὸ τῆς ἄνω συνεπῶς βασικῆς παιδαγωγικῆς προοπτικῆς ὁρμώμενοι, θὰ ἡυχόμεθα ὅπως τὸ ἔργον τοῦ κ. Παλαιολόγου ἀποτελέσῃ τὸ κήρυγμα τῆς στροφῆς τοῦ ἄξιονος ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῆς Ψυχολογίας, ἰδίως εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Παιδείας μας.

IV

Ὁρθῶς ἐπίσης τονίζει ὁ φίλτατος συγγραφεὺς ὅτι :

«Ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀνατροφῆς διδασκάλου καὶ μαθητῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διδασκαλίας, ὁ διδάσκαλος χωρεῖ εἰς συγκριτικὴν διαβάθμισιν τῆς πνευματικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν του, ἡ ἐπακριβὴς ὅμως αὕτη διαβάθμισις ἀπαιτεῖ ὀξυδέρκειαν, εὐσυνειδησίαν καὶ ἀξιόλογον πνευματικὴν καὶ κριτικὴν ἱκανότητα ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου.»

Ἀκριβῶς δὲ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀνωτέρω προσόντων ἐκ μέρους τῶν διδασκόντων, πολὺτιμον βοήθημα ἀποτελεῖ ἡ Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία τοῦ συγγραφέως.

Εἰδικὰ δὲ γύρω ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τῶν θηλέων ὁ συγγραφεὺς παρεμβάλλει καὶ τὰ πορίσματα τῆς προσωπικῆς του ἐρεύνης διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν θηλέων, ἀλλὰ τὰ πορίσματα αὐτὰ ἀποτελοῦν ὅσιν ἐν μέσῳ τῆς νοησιάρχικῆς ξηραΐδας, μὲ τὴν ὁποίαν μαστιγώνονται οἱ ἐφηβοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων μας.

Ἀς ἐλπίσωμεν ὅμως ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅτι ἡ νέα συγγραφὴ τοῦ διαπρεποῦς συναδέλφου θὰ ἀποτελέσῃ ἀπαρχὴν διὰ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ψυχολογικὴν συμπεριφορὰν μας ἔναντι τῶν ἐφήβων ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ἐν τέλει δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἂς δεχθῇ ὁ ἀγαπητὸς ἐφησυχάζων ἀνήσυχος συνάδελφος τὰ θερμὰ καὶ εὐκρινῆ συγχαρητήρια καὶ τοῦ χαράσσσαντος τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς.

Εὐριπίδης Σούρλας

1. Γ. Παλαιολόγου, αὐτόθι σελ. 26.
2. Γ. Παλαιολόγου, αὐτόθι σελ. 196 — 198.

"ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ,"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Γ. ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

Ἐκδότης : Γ. Σ. ΒΛΕΣΣΑΣ

Γραφεῖα : Περικλέους 21 — Ἀθήναι

ΕΤΟΣ Η' ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1960

Τεύχη 1 — 12 — Σελίδες 560

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΟΓΔΟΟΥ ΤΟΜΟΥ

Ἄρθρα καὶ μελέτες τῆς Διευθύνσεως (Γ. Ζομπανάκη):

	σελ.		σελ.
1. Τὸ ἔτος ποὺ πέρασε	1	δέκη): Ἡ παιδαγωγικὴ ἔρευνα στὶς γαλλόφωνες χώρες	14, 67, 107
2. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς Ἰταλίας	3	Κων. Θεοδοσοπούλου: Περὶ τοῦ τρόπου ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας Κέντρων Διδασκαλίας Ἑνηλίκων	325, 397
3. Πειραματικὰ καὶ Πρότυπα Σχολεῖα	49	Κων. Γ. Καλαντζή: Ἡ μέριμνα γιὰ τὸ νοητικὰ καθυστερημένο παιδί	309
4. Θρανιά ἢ τραπέζια;	97	Σπυρ. Μ. Καλλιᾶνα: Παιδαγωγικὴ γνῶμη Μιχαήλοβιτς Ντοστογιέβοκι	468
5. Τὰ προβλήματα τοῦ Νέου Δασκάλου	145	Κων. Ἰ. Κίτσου: Ἀποκλίσεις καὶ ὑπερβολές στὶς Ἐπιστῆμες τῆς Ἀγωγῆς	384
6. Ἡ Δημοκρατία εἶναι συζήτηση	293	Δημ. Κ. Κουτσουλέλου: Γυρίζοντας στὰ περασμένα	71
7. Τὸ σεμινάριο τῶν νέων Γυμνασίων καὶ ἡ Ἀγωγή τοῦ Πολίτη	369	Ἀριστ. Κωστοπούλου: Ἀγωγή τοῦ Πολίτου	251
8. Ἡ ψυχοσύνθεσις τῆς σημερινῆς νεολαίας	417	Πολυξένης Ματέυ - Ρωσοπούλου: Ἡ ρυθμικὴ ἀγωγή στὴν προσχολικὴ ἡλικία 18,	58
9. Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων	513	Γ. Α. Ξύδη: Σχολεῖον ἐργασίας, ἐπανεξέτασις μιᾶς πλάνης	206

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

	σελ.		σελ.
Ἀμερικανικῆς Ἐκπαιδευτ. ἀποστολῆς εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἑνωσιν (Μετάφρ. Ἀν. Ἀτσαβέ:)		Ἀναστ. Παντελίδου: Αἱ Λαϊκὰ Κοινότητες καὶ Βιβλιοθήκαι	479
Ἡ Ἑκπαίδευσις εἰς τὴν Ἑνωσιν Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν	210, 244	Ἰω. Παπαγεωργίου: Τὸ ὥραϊο ὡς αἰσθητικὴ ἀξία	432
Λεωνίδα Βελιάρου: Χαρακτηρολογικὲς δοκιμὲς	61, 112, 157	Δημ. Ἰ. Παπαδημητρίου: Ἡ δύναμις τῆς γενέθλιας γῆς	117, 167
Νικ. Βιτζίλαου: Αὐτενέργεια καὶ τεχνικὴ πρόοδος	255	Χάρη Παπαδημητρίου: Σχολεῖο καὶ πραγματικότητα	483
Μιχ. Γάκη: Ἑλληνικὴ παράδοσις καὶ παιδαγωγικὴ	55	Ἀθ. Παπακωνσταντίνου: Τὸ προβληματικὸ παιδί	193
Π. Χ. Δορμπαράκη: Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πολιτισμοῦ	201	Ἀθ. Παπακωνσταντίνου: Ἐννοια, σκοποὶ καὶ πρόγραμμα τῆς ἐπιμορφώσεως ἀνηλίκων	465
Ἐμμ. Ζαμπετάκη: Ὁ νέος διδάσκαλος καὶ ἡ πνευματικὴ, ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ γνῶσις τοῦ παιδιοῦ	151	Κ. Παπαμανώλη: Τὸ παιδικὸ βιβλίον στὴν Ἑλλάδα	524
Age Augland (Μετάφρ. Α. Ζ.): Ἐκπαιδευτικὴ ἔρευνα στὴ Δανία	289	Γεργ. Παπαφωτίου: Ἡ ἀψιθυμία καὶ ἡ σημασία αὐτῆς διὰ τὴν σχολικὴν ἀγωγήν	394
Fernand A. Hotyat (Μετάφρ. Γ. Α. Βασ-		Νικ. Πετρούλακη: Τὸ Σχέδιον Dalton	320

σελ.	
Αθ. Ποπόρη :	Σκέψεις επί του ἄρθρου τοῦ κ. Γ. Α. Εὔδη «Ἐκπαιδευτικά βιβλία καὶ μεταφράσεις» 476
Εὐριπ. Σούρλα :	Κλασσικὴ Παιδεία καὶ ἰδεῶδες τῆς προσωπικότητος 9
Εὐριπ. Σούρλα :	Ὁ Pestalozzi καὶ αἱ γυναῖκες 51
Εὐρ. Σούρλα :	Οἱ λυρικοὶ στοχασμοὶ τοῦ Alfred de Vigny 102
Εὐρ. Σούρλα :	Ἡ σκεπτικὴ νεολαία τῆς ἐποχῆς μας 148
Εὐρ. Σούρλα :	Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῆς Πατριδογνωσίας 198
Εὐρ. Σούρλα :	Ὁ μῦθος τῆς γῆς καὶ ὁ ψυχικὸς δεσμός πρὸς τὴν γῆν 241
Εὐρ. Σούρλα :	Ἡ μυστικὴ δύναμις τοῦ τοπίου τῆς γενέθλιας γῆς 298
Εὐρ. Σούρλα :	Αἱ λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας 469
Εὐρ. Σούρλα :	Ἀπὸ τὰ ἡμερολόγια τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας 519
Εὐστ. Ἰω. Σταθοπούλου :	Τὰ παιδαγωγικὰ ἀξιώματα τοῦ Παλαμά 257
Τριαν. Τριανταφύλλου :	Προβλήματα μειο νεκτούντων ἀτόμων 301, 375
Ε. Π. Φωτιάδης :	Ἡ φουστανέλλα 99
Στράτου Χατζηγιάννη :	Ἡ ποίηση τοῦ Κάλλου στοὺς σχολεῖο 330
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	
Μιλτ. Ἀγγελόπουλου :	Ἡ Γεωγραφία στοὺς Δημοτικὸς Σχολεῖο 120, 170
Θεοφρ. Γέρου :	Ἐνα δημοτικὸ σχολεῖο στὸν Πειραιᾶ 531
Τηλ. Ζαφειρίδου :	Ἡ λειτουργία τοῦ Προτύπου τῆς περιφερείας Ἀγρινίου 214, 266
Ἀφρ. Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη :	Στὸ κατώφλι τῆς σχολικῆς ζωῆς 452
Δημ. Καρατζίνα :	Ἡ μέθοδος Cuisenaire εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ πράξει 486, 536
Εὐθ. Κασιώλα :	Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀναγνώσεως 221
Παναγ. Κασκαντίρη :	Οἱ σιωπηρὲς ἐργασίες στοὺς μονοτάξιο καὶ ὀλιγοτάξιο σχολεῖο 31, 77
Δημ. Ἰω. Κατσάνου :	Ἡ Ἑνιαία Συνκεντρωτικὴ Διδασκαλία εἰς τὴν Γ' τάξιν τοῦ 2ου Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου Γρεβενῶν 124, 174
Δικ. Οἰκονομίδου :	Πῶς καὶ γιατί ἐδημιούργησα Ἀναγνωστικὸ γιὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Β' τάξεως 494
Χρ. Γ. Παπαζήση :	Σκοπὸς τῆς ἐργασίας στοὺς Νέο Σχολεῖο 262
Γεωργίας Παπακωστόπουλα :	Ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος στοὺς σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως 442
Δημ. Ἰ. Παππᾶ :	Τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας τῆς μαθητικῆς κοινότητος 27, 74
Δημ. Ἰω. Παππᾶ :	Τὸ μάθημα τῆς Φυ-

σελ.	
σικῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας στοὺς πλαίσιον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς μας 340	
Ἀναστ. Β. Πάση :	Ἡ διδασκαλία τῆς Ἰχνογραφίας εἰς τὸ Δημ. Σχολεῖον 336
Ἑλπινίκης Σταματάκη :	Τὰ ἀριθμητικὰ προβλήματα στὶς μικρότερες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου 22
Ἑλπινίκης Σταματάκη :	Τί λέγει ἡ ἔρευνα περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν 335
Γεωργ. Χατζιακού :	Ἐφαρμογαὶ καὶ ἀποτελέσματα τοῦ ἑβδομαδιαίου ὥρολογίου προγράμματος βάσει Κ.Μ.Ε. εἰς τὰ διτάξια δημοτικὰ σχολεῖα 401
ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	
Ἀ. Βουγιούκα :	Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν 36, 84
Νίκου Γιαννούλη :	Ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ ἀγωγή 449
Χρυσόστομου Ζήση :	Τὸ παιδικὸν ψέμα 404
Εὐθ. Θεοδωροπούλου :	Ἀνάγκη ὀρθῆς ἀγάπης 349
Γεωργ. Ρούσκα :	Τὸ συναίσθημα τῆς μειο νεκτικότητος ἀνάμεσα στ' ἀδέλφια 129, 177, 226
Michele Federico Sciacca (Ἀπόδοση : Μαρίας Μηχοπούλου) :	Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς στὴ σύγχρονὴ ἐποχὴ 274
Ἰω. Χαραλαμπεοπούλου :	Ἡ σημασία τοῦ ἔχει ἡ θέσις τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴν οἰκογένεια 498, 543
ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	
Γ. Α. Β. :	Τὸ δικαίωμα γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη παιδικὴ ἡλικία 88
Γ. Ζ. :	Ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις στὴν Αὐστρία, στοὺς Βέλγιο, στὴ Βουλγαρία, στὴ Γερμανία, στὴν Ἑνωμένη Πολιτεία, στοὺς Ἰσραήλ, στὴν Ἀργεντινὴ, στὴν Κίνα, στὴν Ἰσπανία, στὴν Οὐγγαρία, στὴν Ἀγγλία, στὴν Σουηδία, στὴν Ἑλβετία, στὴν Τουρκία, στὴ Ρωσία, στὴ Γιουγκοσλαβία 135, 183, 352
Γ. Ζ. :	Τὸ 8ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Παγκοσμίου Ὁργανισμοῦ τῆς Προσχολικῆς Ἀγωγῆς 353
Γ. Ζ. :	Ἀδόλφος Φερριέρ 354
Γ. Ζ. :	Ἡ 50ῃ σύστασις πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ δημοσίευσιν προγραμμάτων τῆς γενικῆς διδασκαλίας τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως 502, 548
Νικήτα Ζούμπου :	Ἡ τελειοποίησις τῶν διδασκάλων 229
Ἰω. Παπαγεράκη :	Τὸ Δ' Διεθνὲς Συνέδριον Αἰσθητικῆς 411

σελ.	
Θ. Χαραλαμπίδη :	Ἐντυπώσεις ἀπὸ Διεθνή παιδαγωγικὰ συνέδρια 453
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	
Α. Οἱ Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίαι :	
Αἰκατ. Δαλαμπῆ :	Εἰδικὴ Διδακτικὴ καὶ πρακτικὴ ἐξάσκησης τῶν δευτεροετῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Φλωρίνης 186
Αἰκατερίνης Δαλαμπῆ :	Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Φλωρίνης εἰς τὸ ἀκριτικὸν σχολεῖον Νίκης 282
Γεωργ. Κρασσανάκη :	Ἡ εἰδικὴ διδακτικὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ἡρακλείου - Κρήτης 89
Β. Ἡ Μέση Παιδεία :	
Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως :	Πορίσματα ΚΖ' Γενικῆς Συνελεύσεως 355
Α. Συμπούλου :	Μιὰ μεθοδικὴ καινοτομία στὰ Γυμνάσια 412
Γ. Ἀπὸ τὴ δράση τῶν Ἐπιθεωρητῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ τῶν δασκάλων :	
1. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Ἀρτης :	
Π. Παιδαγωγικὸν συνέδριον περιφερείας Ἀρτης :	360
2. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Βιζαλτίας :	
Ε. Δ. : Παιδαγωγικὸν συνέδριον εἰς Νιγρίταν :	233
3. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Γιαννιτσῶν :	
Π. : Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις στὴν περιφέρειαν Γιαννιτσῶν :	235
4. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Ἡρακλείου - Κρήτης :	
Κ. Γ. Παπαδάκη :	Πρώτη ἔκθεσις χειροτεχνημάτων τῶν Δημοτ. Σχολείων 91
5. Β' ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Θεσσαλονίκης :	
Γ. Ἀγγελόπουλου :	Μιὰ ἐνθουσιώδης ἐπιστολὴ 456
6. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Θηβῶν :	
Ε. Γ. : Παιδαγωγικὴ κίνησις εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Θηβῶν :	286
Γεωργίου - Χαρ. Κοκκίνη :	Παιδαγωγικὴ κίνησις περιφερείας Θηβῶν 357
7. Β' Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Καρδίτσας :	
Χρ. Θ. Κοσμᾶ :	Παιδαγ. συγκέντρωσις 554
8. Β' ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Λαρίσης :	
Νικολ. Μπλαντῆ :	Παιδαγωγικὸν συνέδριον εἰς Φάρσαλα 561
Νικολ. Μπλαντῆ :	Ἡ κατασκήνωσις Πλαταμῶνος 508
9. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Νάξου :	
Α. Βαλληνδρά :	Ἡ παιδαγωγικὴ κίνησις εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Νάξου 455
10. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Νεστορίου :	
Πρακτικογράφου :	Παιδαγωγικὸν συνέδριον Νεστορίου 413
Πρακτικογράφου :	Πορίσματα Παιδαγωγικ-

σελ.	
κοῦ συνεδρίου 458	
11. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Ὁρεστιάδος :	
Π. Ἀνδρεαδάκη :	Παιδαγωγικὰ συνέδρια 507
12. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Πιερίας :	
Χάρη Παπαδημητρίου :	Παιδαγωγικὸ συνέδριον Κατερίνης 284
13. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Πρεβέζης :	
Σ. Σωτήρη :	13ον Παιδαγωγικὸν συνέδριον εἰς Παπαδάτες 237
14. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Σάμου :	
Παρατηρητοῦ :	Παιδαγωγικὴ συγκέντρωσις εἰς Καρλόβασι 140
Χ. : Διαλέξεις 507	
15. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Σητείας :	
Ἐμ. Τσαντάκη :	Παιδαγωγικὸ συνέδριον στὴ Σητεία 359
16. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Τρικάλων :	
Χρυσ. Ζήση :	Πορίσματα τοῦ Παιδαγωγ. συνεδρίου Πύλης 551
17. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Φιλιατῶν :	
Θ. Παπανικολάου :	Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις εἰς τὴν περιφέρειαν Φιλιατῶν 505
18. Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Φυλλίδας :	
Γ. Ζωγραφάκη - Χ. Θ. Κούκου :	Γενικὸν παιδαγωγικὸν συνέδριον 89
19. Γ' Ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια Χανίων :	
Α. Π. - Γ. Π. : Παιδαγωγικὴ κίνησις Γ' περιφερείας Χανίων :	234
Δ. Ἀπὸ τὴ δράση τῶν διδασκαλικῶν συλλόγων :	
Γιάννη Βράχα :	Ἑλένη Ἀντωνίου Καραντώνη. Μιὰ συγκινητικὴ γιορτὴ 457
Δ. Κ. : Μιὰ διάλεξις στὴ Λεβαδεία :	188
Ε. Δημιουργικὲς προσπάθειες μέσα στοὺς σχολεῖα μας :	
Γ. Ζ. : Πῶς εἶδα τὰ σχολεῖα Βόλου :	279
Β. Μάκη :	Μιὰ ἐπίσκεψις σ' ἓνα ἰδιωτικὸ σχολεῖο 281
Φώτη Παπαστεργίου :	Ἐπίσκεψις στοὺς ἐκπαιδευτὴς «Διαπίκου» (Γιάννινα) 461
ΣΤ. Ἀπόδοσις Ἑλληνισμὸς καὶ Παιδεία :	
Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικής :	Τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον καὶ ἡ ἑβδομάς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων 137
Ζ. Πνευματικὴ ζωὴ :	
Γ. Α. Βασιλάκη :	Ἡ πρώτη ἔκθεσις τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου 43
Στέλιου Σπεράντζα :	Φιλαδέλφειος ἀγὼν 1958 - 1959 183
Η. Μνημόσυνα :	
Γ. Α. Βασιλάκη :	Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος 136
Θ. Διάφορα :	
Ἀγγελία Κέντρου :	Διδασκαλίας ἐνηλίκων Μαρσαλείου Παιδαγ. Ἀκαδημίας 92

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ σελ.

- Ελένης Αντωνίου - Καραντώνη :
1. 'Αριστοβούλης Καψιμάλλη - Μαλλούχου :
Τρία κορίτσια από την έπαρχία Πάνου Αντωνοπούλου :
1. Ν. Μελανίτου : Θεραπευτική παιδαγωγική 367
Γ. Βαζάνα :
1. Πύρρου Στάρα : Τοπική ιστορία Νομού Πρεβέζης 239
Γ. Α. Βασδέκη :
1. Εύσταθίου Ν. Δευτεραίου : 'Η Πρώτη 'Ανάγνωση και Γραφή με την ελληνικήν μέθοδον 287
2. 'Αναστασίου Χ. Τσιάρα : 'Η σχολική εργασία της πρώτης τάξεως του Δημοτικού Σχολείου 462
1. Χρ. Δουμοπούλου :
Dr Fritz Blättner : 'Ιστορία της Παιδαγωγικής 463
Κ. Δ. :
1. Δημ. Κωνσταντινοπούλου : Διδακτική 'Ιχνογραφίας - Προοπτικής - Ζωγραφικής 192
Χρυσόστομου Ζήση :
1. Κων. Δ. Μπάλλα : 'Η εργασία στο Νέο Σχολείο 95
Γ. Ζ. :
1. Τά έξωσχολικά και μαθητικά περιοδικά 93
Γεωργ. Κρίσση :
1. 'Ιω. Χαραλαμποπούλου : Τό παιγνίδι 'Αντωνίου Καλύδα :
1. 'Ι. Χριστοδουλοπούλου : 'Η εφαρμογή της ένιαίας διδασκαλίας βάσει του νέου προγράμματος 238
Τάκη Καπώνη :
1. 'Ιδιωτικού Σχολείου «Βυζάντιον» : Φιλολογικόν απόγευμα 368
Ε. Κασιώλα :
1. 'Ι. Παπαχριστοδούλου : 'Η παρατήρησις θεμέλιον νέων προσανατολισμών της 'Αγωγής 415
Γ. Κυριαζοπούλου :
1. Τ. Τριανταφύλλου : Ψυχοσύνθεσις - 'Αγωγή των εϋφυών και ιδιοφυών παιδίων 510
Β. Μάκη :
1. Δημοσιεύματα Α' Προτύπου Γυμνασίου 'Αρρένων Πειραιώς : 'Επαγγελματικός προσανατολισμός 46
2. Δήμου Τσέλου : 'Η σχολική εργασία του μαθητοῦ στο σπίτι και ὁ ρόλος της οικογενείας 46
3. 'Αντ. Δόξα : Οἱ ἀντιμαχόμενοι τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς παράγοντες 46
4. 'Ηλία Νινιού : 'Ηθική διαπαιδαγώγησις των παίδων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς των 47
5. 'Ιω. Βαζάνα : 'Η ἐξέλιξις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος στὰ παιδιαγωγικοὺς ἐφήβους 190
6. 'Ιω. Βαζάνα : 'Η ἐξέλιξις τῆς περιφερείας Μαντινείας καὶ τῆς ὑπαιθρίας : Προσπάθειαι καὶ ἀποτελέσματα 190
7. 'Ιω. Βαζάνα : 'Ο διδάσκαλος καὶ ὁ ὑπάλληλος, ὡς διευθυντὴς

- σχολείου, ὡς γραμματεὺς σχολικῆς ἐφορίας 191
8. Παιδαγωγικῆς 'Ακαδημίας 'Αλεξανδρουπόλεως : «Φάρος - Νέος Δάσκαλος» 240
9. Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Λεβαδείας : «'Ο Πλούταρχος» 240
Κων. Δ. Μακρῆ :
1. Σωτ. 'Ηλιοπούλου : Τὸ μεταπολεμικὸ παιδί μας 48
'Αντ. Μαραγκάκη :
1. Ν. Παντελίου : 'Ο συγχρονισμὸς τῶν σχολείων εἰς τὰ πλαίσια τῶν εκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν νεωτέρων παιδαγωγικῶν κατευθύνσεων 191
2. Π. Σιάπαντα : 'Η διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας διὰ τοῦ ἀναγλύφου χάρτου 191
3. Δ. Βλαστό - Φυτῆ : Εἰδικὴ Διδακτικὴ τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ ἡλεκτρισμοῦ 415
'Εμ. Ξειδιανάκη :
1. Κ. Πετρίτη : Μορφωτικὰ στοιχεῖα πόλεως 'Ηρακλείου. Τόμος Α' 510
Σπ. Παγιατάκη :
1. Fr. Künkel (Μετάφρ. Γρ. Καρύδη) : Εἰσαγωγή εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν πρόβλημα 512
2. Ν. Πετρούλακη : Τὸ μεθοδολογικὸν πρόβλημα 512
'Αλέκου Παπαγεωργίου :
1. 'Αναστ. Γεωργοπαπαδάκου : 'Ελληνικὴ γραμματολογία 47
Μαρίας Παπαδάκη - Χουρδάκη :
1. 'Αλ. Καρανικόλα : 'Αμοιβαία ἐνημέρωσις σχολείου καὶ οἰκογενείας 45
2. 'Ο «Πυρσός», τὸ μαθητικὸ περιοδικὸ τοῦ Α' Προτύπου Γυμνασίου 'Αρρένων Πειραιῶς 94
Γεωργ. Ρούσκα :
1. Σπ. Παγιατάκη : Σύγχρονος Πρακτικὴ Παιδαγωγικὴ ('Οδηγητικὴ) 238
Ν. Π. Σούλια :
1. Δάμπρου 'Επ. Παπαλάμπρου : Τὸ πρόβλημα τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ 288
Εὐριπίδου Σούρια :
1. Εὐαγγελίας Μωραΐτου - Βάσσου : 'Ηγεσία 'Εκπαιδύσεως, Διευθυντὴς Σχολείου - 'Επιθεωρητὴς 143
2. 'Αντων. 'Ισηρόνη : Μαθήματα φιλοσοφίας 364
3. Γεωρ. Ν. Παλαιολόγου : Παιδαγωγικὴ ψυχολογία 555
Πύρρου Στάρα :
1. 'Ιω. 'Αρχιμανδρίτου : Τί παρατηρεῖ, τί ἐλέγχει, τί ἀξιολογεῖ ὁ 'Επιθεωρητὴς κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν 365
Σπράτου Χατζηγιάννη :
1. 'Αριστείδη Γιαπαλῆ : Τί ἰδανικὰ πρέπει νὰ κληροδοτήσουμε στὴν καινούργια γενιά 192
2. Χρήστου 'Αθ. Ζάρα : Τὸ Κρίκελον τῆς Εὐρυτανίας 239
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΓΝΩΜΙΚΑ 509
Α. Τολστόη
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Στὴν τρίτη σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου καθε τεύχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐξεδόθησαν τὰ κάτωθι βιβλία :

1. Δημ. Χ. Κούταλου : 'Η φαινομενολογία τῆς 'Αγωγῆς, 'Αθῆναι 1960.
2. Η. Γ. Κώτση : Τὰ τραγούδια τοῦ παιδιοῦ, Βόλος 1959.
3. Richard Meili (Μετάφρ. Γρηγ. Π. Καρύδη) : Στοιχεῖα Ψυχολογίας διὰ τοὺς συμβούλους ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, 'Αθῆναι 1960.
4. 'Ιω. Παπαγεράκη : Τὸ ὥραϊο ὡς αἴσθη-

τικὴ ἀξία. 'Ανάτυπο ἀπὸ τὸ «Σχολεῖο καὶ Ζωή», 'Αθῆναι 1960.

5. Εἰρήνης Παϊδούση : 'Ο προφορικὸς καὶ γραπτὸς λόγος τοῦ παιδιοῦ. 'Ανάτυπο ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 'Αθῆναι 1960.
6. Γεωργ. 'Α. Ρούσκα : 'Η μέθοδος Decroly στὸ Δημοτικόν, 'Εκδοσις Β'. Λαμία 1960.
7. 'Αναστ. Χ. Τσάρα : 'Η σχολικὴ ἐργασία τῆς πρώτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, 'Αθῆναι 1960.
8. 'Ιω. Χαραλαμποπούλου : Τὸ παιγνίδι, 'Αθῆναι 1960.

'Ελάβαμε τὰ παρακάτω περιοδικά :

1. Νέα 'Αγωγή, 'Ετος Γ'. Τεύχος Γ'.
2. Νέο Σχολεῖο, Νοέμβριος 1960.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ - ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ - Η ΛΥΣΗ ΤΟΥΣ

'Η σειρά «ΤΟ ΠΑΙΔΙ - ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ - Η ΛΥΣΗ ΤΟΥΣ», ποὺ ἰδρύθηκε καὶ διευθύνεται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Α. ΒΑΣΔΕΚΗ, περιλαμβάνει βιβλία γραμμένα ἀπὸ σύγχρονους κορυφαίους ψυχολόγους καὶ παιδαγωγούς καὶ ποὺ ἀποτελοῦν στὸ σύνολό τους τὴν πιὸ ἐγκυρὴ ὑψηλὴν ἐκλαϊκεύση τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς σύγχρονης Παιδαγωγικῆς.

'Ἰσαμε σήμερα ἐκδόθηκαν :

1. Madeleine L. Rambert : 'Η συναισθηματικὴ καὶ ἠθικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ. 'Η παιδικὴ ψυχὰ ἀνάλυσις καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς δωδεκάχρονης ψυχαναλυτικῆς πράξεως. Πρόλογος Jean Piaget. Τιμὴ δραχ. 50.
2. Ovide Decroly καὶ Mlle Monchamp : Παιδαγωγικὰ παιγνίδια γιὰ μικρὰ παιδιά στὸ σπίτι, στὸ Νηπιαγωγεῖο καὶ στὶς μικρὲς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ. Τιμὴ δραχ. 35.
3. Dr André Berge : 'Ο δύσκολος μαθητὴς. Τὸ σχολεῖο καὶ τὰ ἐλαττώματα τοῦ παιδιοῦ. Τιμὴ δραχ. 40.
4. Alice Descœudres : 'Η ἀγωγή τῶν καθυστερημένων παιδιῶν. Οἱ ἀρχὲς τῆς καὶ εἰς μέθοδοί τῆς. 'Εφαρμογὴ σὲ ὅλα τὰ παιδιά. Τιμὴ δραχ. 75.

Τὰ τέσσερα (4) παραπάνω βιβλία τιμῶνται δραχ. 200. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ μποροῦν νὰ ἐξοφλήσουν τὸ ἀντίτιμό τους σὲ δύο ἑκατοντάδραχμες ἢ σὲ 4 πενήντάδραχμες δόσεις.

Τυπώνεται :

5. Robert Dottrens : 'Η μεταρρύθμιση τῶν σχολικῶν προγραμμάτων καὶ ἡ πειραματικὴ παιδαγωγικὴ. Μετάφρασις καὶ πρόλογος Γ. Α. ΒΑΣΔΕΚΗ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΙΠΤΥΧΟ» ΑΘΗΝΑΙ

Βαλτεταίου 62 - Ἐξάρχεια Τηλ. 624.692

Παραγγελίες καὶ γράμματα στὸν κ. Γ. Α. ΒΑΣΔΕΚΗ - Ραβινὲ 29.

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ - ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΑΤΛΑΝΤΙΣ"

ΚΟΡΑΗ 8 ΤΗΛ. 22.846 - 31.624 - ΑΘΗΝΑΙ

1. ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ:

Τὰ σχολικά βοηθητικά τῆς «ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ» γραμμένα ἀπὸ τοὺς καλύτερους συγγραφεῖς σχολικῶν βιβλίων καὶ ἐγκεκριμένα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἀνοιξαν νέους ὁρίζοντας στὸ σχολικὸ βιβλίον.

2. ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ:

- α. Τὰ χρυσὰ βιβλία
- β. Κλασσικὴ βιβλιοθήκη Νέων
- γ. Χαρούμενες ὥρες
- δ. Τὰ ἀγαπημένα μου βιβλία
- ε. Τὰ καλὰ βιβλία
- στ. Ἰδεώδης βιβλιοθήκη
- ζ. Βιβλιοθήκη «Ἰουλίου Βέρν»
- η. Βιβλία - θαῦμα — Πολύχρωμα διάφορα
- θ. Βιβλία — Παιχνίδια
- ι. Βιβλιοθήκη «Φύσις καὶ Ζωή»
- ια. Παιχνίδια ἐπιτραπέζια
- ιβ. Γνωρίσατε τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Παγκοσμίου Λογοτεχνίας γιὰ παιδιά, πλούσια εἰκονογραφημένα καὶ μὲ θαυμάσια ἐκτύπωση.

Τὰ ὁραιότερα παιδικὰ βιβλία ποὺ ἐξεδόθησαν ποτὲ στὴν Ἑλλάδα.

Ζητήσατε τὸν νέον εἰκονογραφημένον καὶ πλήρη τιμοκατάλογον τῶν ἐκδόσεών μας. Ἀποστέλλεται δωρεάν.